

AMIRE SZÜLETTÜNK

- REGÉNY -

**IRTA
LUX TERKA**

BUDAPEST, LÉGRÁDY TESTVÉREK 1906.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2018
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-271-0 (online)
MEK-17694

I.

Délelőtt tizenegy és tizenkét óra között, a házi-telefon kagylóját egymásnak adták át a kiszolgáló kisasszonyok a legujabb, legdrágább és legelőkelőbb budapesti cukrászdában.

Az új cukrászda a Szabadság-téren, körülbelül két év óta áll fenn s három kis szalonja közül kettőt csakis a *született* társaság számára tartottak fenn.

A legbelső szalon: finom szürke kárpit, halvány ibolya selyem butorral, a konzervatív társaság közül is csak a legszigorubban vett *született* társaságé volt, de nagy, drága csiszolt üvegajtáját egy kézmozdulattal úgy el lehetett tüntetni, hogy a két szalon között nem volt többé még üvegfal sem és az emberi hiuság gyönyörködhetett azon boldog hitben: hogy a két szalon tulajdonképpen egy szalon.

A kárpit itt is ugyanolyan szürke volt, mint amabban, csak a butorok voltak egy árnyalattal sötétebbek, vagyis a tulajdonos, aki ezt a két szalont berendezte, az az öregedő, de még mindig szép és főképpen nagyon elegáns, fehérhaju francia dáma: madame Corbichon, nagyon jól ismerhette az emberek lelkét és - vérüknek színét.

A harmadik szalonnak színe olyan volt, mint a sivatag állatainak, hasonló a homokhoz, melyben élnek. Ide mindazon kíváncsi emberek és főképpen asszonyok jöttek, kiknek egy kis darab pástétomra volt egy forintjuk s egy még kisebb darab süteményre: két-három hatosuk. Mert itt *elvegyülni*, bejutni a két árnyalatban tartott szalonba, csak a megkülönböztetett stréberség: a stréberség arisztokratainak volt lehetséges.

Ide ismeretlen, vagy fél-ismert alakok nem jöhettek be. Az ismeretlent ismert előkelőségnek kellett gardirozni, ha történetesen olyan beteges szenvedélye támadt, hogy egy olyan kis *déjeuner*-ért fizessen öt forintot, amelytől éhesebb lett, mikor megette, mint mikor még hozzá sem fogott.

Egy szép, hideg novemberi délelőtt, különösen sokan voltak madame Corbichonnál. A csiszolt üvegajtó, ez a szellemes gondolatjel, el volt tüntetve, talán azért is, mert a legelső szalonnak igazán jogos látogatói közül csak férfiak voltak jelen. A mágnás asszonyok novembertől karácsonyig, maszatos orru szegény gyerekeknek harisnyát kötnek és kis ujjasokat horgolnak.

Finom üvegek és porcellán tányérok csörgése hallatszott ki a kacajok és hangos beszédek mérsékelt zaja közül s fehér posztóruhás, szép kiszolgáló leányok jártak kecses lépésekkel a vendégek között. Valamennyi szép, kedves és ügyes volt, egyformán öltözve s fehér bőrvük mellett minden nap friss ibolya ékeskedett.

A levegő, mint valami téli kertben, illatos és kellemesen meleg volt s a karcsu, szürke üvegázákból friss virágok ontották illatukat.

Az egyik asztal mellett, a csipkés függönyü ablaknál, két férfi ült. Az egyik likört ivott, a másik pástétomot evett és valami könnyű francia bort ivott hozzá.

Az, aki likört ivott, a divatos író: Pápay Kálmán volt, a pástétomevő: Gál Jenő, (egy á-val), a „Magyar Hon” szerkesztője.

- Nos? - kérdezte az író, tele töltve poharát az orgonavirág-szinű likőrből, - mit szólsz ehhez?

A szerkesztő hálásan nézett vis-à-visja szemébe.

- Exkluzív társaság és gyönyörű milieu! Hogy azonban madame Corbichon belebukik ezekbe a gyönyörű szalonokba, az egészen bizonyos.

Pápay vállat vont.

- Az az ő dolga! Ámbár nem hiszem. A mi publikumunk nem sajnálja az olyan kiadást, a mit mutogathat, csak azt sajnálja, amit nem mutogathat.

- Tudod, min csodálkozom? - kérdezte Gál. - Hogy színésznőket nem látok itt.

Pápay kissé gúnyosan mosolygott.

- Ebbeli óhajodat bizony aligha elégíthetem ki. Habár - s megnézte az óráját, - Visky Margit ilyenkor szokott jönni Pallosnéval.

- Ebben nincs semmi izgató kilátás, - mosolygott Gál kicsinylőleg. - Visky kisasszony inkább nagyuri dáma, mint színésznő.

- Az igaz, hogy Margit nem valami egetverő portentum, de amellet, hogy igazán urileány, kedves jó teremtés.

- Itt jön báró Petrányi, - mutatott szemével Gál az ajtóra. - Mindig egyformán elegáns.

- No, ami azt illeti, - mosolygott Pápay, - te sem panaszkodhatsz. Ha a Petrányi eleganciája érmet nyerne, meg kellene veled osztania.

A bók jól esett Gálnak, látszott rajta. Elegánsan öltözött, szép barna férfi volt, csak egy tulajdonság rontotta rajta a hatást: az affektált, kellemetlen járása.

Az ablak előtt kocsí állt meg, ó-divatu, nagy batár, olyan, mint az olasz nemes családoké s a bakon cilinderes, görnyedt hátú, de igen előkelő arcú idős kocsis ült.

- Az öreg kegyelmes! - intett az író Gálnak.

Gál majd kinézte szemét a csipke-függönyön keresztül.

- Bolvánszky, - mondta ügyetlenül leplezett izgatottsággal, mire Pápay gunyos pillantást vetett reá leengedett pillája alól.

A kocsiból elsőnek Bolvánszky Méda szállt ki, egy hizásnak indult, alacsony, csunya, de megkapóan érdekes fejű vén kisasszony, máskülönben - leány létére - különös királyi kegy folytán: csillagkeresztes hölgy. Apró, szürke szeme és rút, kis mozgékony arca csupa szellem, guny, jókedvű malícia volt. A muffját behajította a kocsiba s mindkét kezét előrenyujtva segített az apjának. Az öreg ur, egy hetven év körüli, köszvényes lábu ex-miniszter, kiszállt a kocsiból s leánya karjára támaszkodva bicegett a cukrászda-ajtóhoz.

Ebben a percben ért oda Visky Margit Pallosnéval.

A hölgyek kezét fogtak Médával és az öreg kegyelmessel, aki kedvesen bókolt nekik.

- Mindig egyformán szépek, mindig, mindig!

- Ezt nem lehet így elintézni, kedves kegyelmes! - kacagott Pallosné, egy nagyon szép és nagyon elegáns asszony. - Margit és én: ez nem közösügyes politika. Tessék szint vallani!

Az öreg ur tréfás ijedelemmel nézett a leányára.

- Méda, - kacagott jóízűen, - nyisd ki előttem a szabadulás ajtaját!

Jókedvűen, kacagva mentek be mind a négyen s jobbra-balra köszöntve ismerőseiket, egy sarokasztalhoz tartottak, ahol egy magas, darabos arcú, érdekes szemű férfi ült, a híres sportsman s különösen a szerencsés kártyajátékairól ismert: Borbély Tibor.

- Ni, ni, - szólt hangosan Méda, - hát maga még mindig madame Carbichonnál iszsza a teáját?

- Hát hol kellene innom? - mosolygott Borbély és lesegítette a hölgyekről kabátjaikat.

- Ugy hallottam, Afrikába készül!

Borbély vállat vont.

- Kiesett egy lánc-szem a terveim közül.

- És most azt keresi meg előbb? - mosolygott Méda gunyosan és félszemmel a színésznőre, féllel meg Borbélyra nézett.

A színésznő elpirult és a tükör felé fordult, hogy megigazítsa a kalapját és onnan lássa a Borbély arcát, aki nyugodtan állta ki a Méda tekintetét, de nem hallotta a feleletet, mert Pápay hozzá jött és gratulált neki a tegnapi esti premiére-hez. Azután engedelmet kért, hogy a Magyar Hon szerkesztőjét bemutathassa.

Margit kezét szorította a szerkesztővel és a tükör előtt diskuráltak. Egyszerű, természetes modoru leány volt, hiányával minden színésznőies allűröknek s annak az éremlygős vágynak: hogy mindenki kedvesnek tartsa.

- Kicsoda ez a táncmester lépésű ur? - kérdezte Méda Pápayt, tekintetével Gálra mutatva. - Ujságíró?

- Ez nem ujságíró, - igazította ki Pápay, - ez szerkesztő.

- Hát mi különbség van a kettő között? - kérdezte gunyosan az öreg kegyelmes, aki, mióta nem volt rászorulva a sajtó rokonszenvére, titkolódzás nélkül bevallotta iránta érzett gyűlöletét.

- Majd én megmondom, - vágott közbe Méda, de ebben a percben jött be Brám tábornok és a kölcsönös udvariaskodás után a tábornok Méda mellé ült.

- Mit tárgyaltak, mikor bejöttem? - kérdezte.

- Méda az ujságíró és szerkesztő közötti különbséget akarta nekünk megmagyarázni, - felelte Pallosné.

- Nem érdemes, - intett a tábornok megvetőleg. - Micsoda népség! Nincs bennük semmi lojalitás, előkelő hallgatás, családok tisztelete. Mosónők!

- De kedves tábornok, - mosolygott Méda, - elfelejti, hogy a tiszta ruhára tulajdonképpen mindig szükség van!

- Egy másik fórum a legmagasabb tábla fölött, - intett fejével az öreg kegyelmes.

- No, no, - apus, - mosolygott Méda, - van ennek a dolognak komikus, sőt őszintén szólva: előnyös oldala is. Például, nem gondolod, hogy szinte nem is volna érdemes köztévénységnek lenni, ha időnkint nem adna ki róla bulletint orvosod az ujságoknak és alig volna érdemes élni, ha a világ nem tudná meg, hogy Brám tábornoknak az ökörmézei nagy őszi hadgyakorlaton a király ő felsége legmagasabb megalégedésének adott kifejezést; ha a világ nem venne róla tudomást, hogy kétpallosi Pallos Andrásné hites ura elnyerte a kamarási méltóságot s továbbá, mi lenne, ha egy esztendővel hamarabb nem tudná a világ, mint ahogy úgy is tudja, hogy Pápay Kálmán, a javított és ifjabb kiadású magyar Dannunzio, Nápolyba utazott, hogy ott a *forrás tüze*nél írja meg új regényét: az „Aetna csillagai”-t?

Mindenki kacagott, ha nem is lelkéből s legjobb szerettek volna gombostűket szurkálni a vén leány körmei alá.

Méda felállt, hogy süteményt hozasson magának és Borbély követte.

- Engem készakarva hagyott ki gunyolódásaiból? - kérdezte mosolyogva.

Méda vállat vont.

- Magából nem üzhetek gunyt, mert nem ismerem.

- Nem ismer? - csodálkozott Borbély.

- Nem. Láska, - mutatott tekintetével az elegáns Petrányira, - ezt az embert úgy ismerem, mint a kabátom bélését, de magát nem ismerem. Ennek az urnak természete például: krokodil-természetrájk. Ő is ravasz könnyekkel szerzi meg magának szerelmi táplálékát. No lám, - mosolygott Méda, maga meglepődik!

- Igazán meg, - szólt Borbély csodálkozva. - Petrányit az egész világ perfekt gavallérnak tartja.

- A világ! - mondta Méda vontatott, gunyos hangon. - Maga tudhatná, hogy az emberek olyanok, mint a keztyűjök, a simábbik oldalát viselik kívül s a darabosat és tisztátalanabbat belül. Nekem soha sem irányadó az, milyeneknek ismeri a világ ezt vagy azt az embert. Nekem magamnak kell őt ismernem. Persze, hogy ismerhessük őket, ahoz olyan szem kell, mint az enyém és olyan logikai rendszer, mint az enyém.

- Például? - mosolygott Borbély.

Méda ránézett a férfira, leereszkedő fölényességgel, mintha egy gyerekre nézett volna és azt kérdezte:

- Hány esztendő maga?

- Harmincnyolc.

- Én negyven vagyok, de mivel, a nők kora tudvalevőleg még egyszer felét teszi ki az egésznek, tehát: hatvan.

- Jól van, - mosolygott Borbély, - tehát hatvan. Most tehát az ifjuság jogánál fogva kérem, hogy bölcs életfilozófiájával ismertessen meg engem.

- Maga messze megy! Egész egyetemes életfilozófiám ismeréséhez nincs joga. Azért maradjunk meg előbbi tárgyunknál: Petrányinál.

- Azaz: a férfinál.

- Helyes. Hallja tehát: én a férfi jellemét eddig és mondhatom, kitűnő eredménnyel, a szerelméből, vagy mondjuk: szerelmeiből ismertem meg.

Borbély kicsinylőleg mosolygott.

- Értem mit mond a kicsinylő mosolygása, - folytatta Méda. - Azt, hogy minden férfi életében vannak különböző válfajú szerelmek. Így: van egy fő-szerelem, azután jönnek a mellék-szerelmek s végül: az al-szerelmek. A fő-szerelem, - gondolja ön, - többnyire olyan nagyobb és őszinte esemény a férfi életében, melyet nem tud eltitkolni, ha akarja sem; a többieket azonban - igen. Ebben igaza van. Az igazi szerelmet a nő el tudja titkolni, a férfi nem; s mikor már a férfi titkolódzik, akkor már nem szeret. S láska, éppen ezek a többé nem szerelmek világítják meg a férfi jellemét. Az: hogy hogy végez vele? És az, hogy szerelem nélkül, tehát józanon: milyen nőt választ? Ennek az én jellembeli hőmérőmnek kezelése nem könnyű, de biztos sikerrel jár.

Egy fehér ruhás kisasszony hozta már a süteményt s Méda jókedvűen nézett a Borbély szemébe.

- Van még valami mondanivalója?

- Ha megengedi, még van egy kérdésem, - mondta Borbély. - Mikor az előbb azt mondta nekem: hogy nem ismer engem, ugyanugy értette, mint általában, ahogy ön szokta értelmezni a férfijellemeket, azok szerint a bizonyos fő-, mellék-, stb. szerelmek szerint?

- Ugyanigy! - kacagott Méda s azután visszament az asztalához.

- Nos, - fordult a színésznőhöz s szétnézett a szalonban, - elment a szerkesztőd? Pápay is? Egyszer láttam egy angol grafikai kiállítást s itt volt egy kép. Az utcán este megy egy fehér ruhás szőke leány s egy fekete ruhás szerecsen. S amint mennek, a leánynak fekete az árnyéka, a szerecsené: fehér. Nekem úgy rémlik, hogy ennek a fekete ujságírónak Pápay a fehér árnyéka.

Mindenki mosolygott, csak Pallosné vagdalta idegesen az íróstészta-pástétomját. Méda ezt látta s olyan kihívó maliciával nézett reá, hogy szinte beszélt a pillantása.

- Ugyan védjed már! - Ami meg is történt. Pallosné a tábornokhoz fordulva kérdezte:

- Olvasta már a Pápay új regényét?

A tábornok komikusan összehuzta szemöldökét s úgy tett, mintha gondolkodnék.

- Az újat?... Melyik is az?

- A tábornok azért kérdezi ezt, - mondta Méda komolyan, míg a többiek beharaptak az ajkukba, hogy el ne kacagják magukat, - mert neki mindenik Pápay-regény: új regény.

- A leányaimnak minden regénye megvan, - mondta a kissé nehéz fejű tábornok. - Én már csak katonai műveket olvasok. Nagyon dicsérik a leányok és mind a három szerelmes Pápayba. Szép fiu és uri fiu. Ritkaság úgy is az uri firkász, hát hadd legyen ilyen is. Nem árt.

- Legalább az embernek van egy társasági írója, - folytatta Pallosné nekipirulva. - Az ő könyvét kezébe veheti az ember, tudja, hogy ki.

- Persze, - bólintott Méda irónikus mosollyal, ami még jobban boszantotta a szép asszonyt és folytatta:

- Okvetlenül elsőrendű tehetség és jó fiu. Mindent elnéz és mindent megbocsát.

- Hogy néki is mindent elnézzenek és mindent megbocsássanak, - sugta Méda valamelyik szomszédjának s a süteményét villára szurva beleharapott és csufolódó tekintetével végignézett a többi vendégeken.

Petrányi az asztalához támaszkodva beszélgetett egy alacsony, sörté haju emberrel, kinek az arca olyan volt, mint a szivacs; puha, puffadt és sárgásan fehér.

Ez Kund Ákos volt, egy kifürkészhetetlen koru és vagyonu, művészi hajlandóságu, keserű és kedvetlen naplopó, akiről a világ azt mesélte, hogy a színésznők miatt ment tönkre.

Ez azonban nem bizonyos már csak azért sem, mert olyan vagyon, mely érdemes lett volna az elverésre, soha sem volt. De ő már husz esztendő óta tartotta ilyenforma véleményben a világot s egy pontos és konok szuggerációval még a ravasz és hitetlen világot is föl lehet ültetni.

A két férfi, a kit a világ jó barátoknak tartott s akik alapjában gyűlölték és megvetették egymást, halkan diskuráltak.

- A te finom tapintatu tanácsodat kell kikérnem, - szólt Petrányi, egy nem szép, de olyan ember, aki a nőknek minden körülmények között tetszik.

Barna, sovány arc, karakterisztikus orr, hófehér fogak, hideg szemek, gögös modor s az öltözködésben elsőrangú elegancia.

Kund, hogy elleplezzen egy megvető pillantást, lesütött szemmel babrált a cognacos poharával.

- Annyira meguntad? - kérdezte közönyösen.

- Meguntam! - intett Petrányi idegesen, - az semmi! Ha megunjuk a nőt, ez a magunk hibája, s az ilyen hibával szemben türelmesek vagyunk. De a mások hibáival szemben soha!

- Hát lássuk csak, - nézett fel Kund Petrányira s állát ráfektette a tenyerére. - Lássuk csak, mi is a Laura hibája? Utadban van?

Petrányi türelmetlenül intett.

- Nincs!

- Sokat költ?

- Semmit!

- Szentimentális?

- Mint minden szerelmes nő.

- Hja, - mosolygott Kund gunyosan, - most már értem! A fizetett szerető tényleg unalmassá válik, amint belénk szeret. Ettől az unalomtól pedig csak úgy szabadulhat az ember mint a fejét vesztett utas a hajó-katasztrófától, mikor kincseit elhajítja magától, hogy ezáltal is könnyebbé váljék a hajó. Én sem tudok egyéb tanácsot adni, minthogy hajtsd el magadtól mindazt, ami nyom és híz lefelé ebben a cudar életben. Vagy másképpen: vedd el Laurát!

Petrányi letette kezéből a cognacos poharat, amit épp fölemelt s végigmérte Kundot.

- Megbolondultál? - kérdezte megbotránkozva.

- Körülbelül, - mosolygott Kund kesernyés nyugalommal. - Neked adok olyan tanácsot, amit egyszer, régen, saját magam sem hallgattam meg. Elveszítettem a boldogságot, de gazdagabb lettem egy olyan bölcseséggel, amit senki sem követ. T. i. azóta rájöttem: hogy a boldogsághoz nem az szükséges, hogy mi szeressünk, hanem, hogy minket szeressenek.

- Kund! - kacagott Petrányi boszusan, - te hideg fürdő nélkül jöttél el ma hazulról! Az ilyen aforizmák egy leánynevelő-intézet kathedrájára valók és nem a te szádba. Mi bajod van?

Kund vállat vont.

- Igazad van! A hideg fürdő ugyan nem hiányzik, de a gyomrom nincsen rendben s ilyenkor a bölcseségem arra való, hogy aki kikéri, épp az ellenkezőjét kövesse. Adjál tehát végkielégítést Laurának s azután nyisd ki előtte az ablakot. Mint a madár előtt, akinek szárnyából kihúzták a tollakat.

Petrányi a szája szélét harapdálva másfelé nézett, de a szeme szögletéből azt a gyors megvető pillantást, ami Kundnak volt szánva, ez véletlenül felfogta és magában mosolygott rajta. Azután hátranézett, az ajtó felé, melyen épp most jött be egy fiatal, szőke óriás, egy rózsás arcú, nagy, kék, gyerekszemű fiatal ember:

Bajnócy Zoltán.

Minden szem a fiatal ember felé fordult és elragadtatva, mosolyogva nézték társaságuk legujabb alakját, aki alig egy év előtt került le közéjük, az utolsó, egy felsőmagyarországi várkastélyból.

Ez a szőke óriás még huszonhárom esztendő is alig volt és olyan üde, romlatlan volt testelke, mint azok a harmatos sziklarózsák, melyek oda fenn, valahol Liptóban simultak az ötszáz esztendő, öreg várkastélya omladozó, regélő falaihoz.

A fiatal emberrel egy száraz, papos arcú, öszülő férfi jött be, akit a társaság ezen a néven ismert: páter Lőrinc. A csufolódó asszonyok és leányok között még volt egy neve: „a gardedame”. A Zoltán kisasszony gardedamejének hívták és valójában: az egykori nevelője volt, aki az apátlan-anyátlan fiatal ember mellett most már a barátnak minden nemesebb formában elképzelt szerepét töltötte be.

A fiatal Bajnócy, páter Lőrinc és az anyja társaságában nőtt fel és husz esztendő koráig nem mozdult el a vidékéről, az anyja annyira féltette és őrizte. Ez a csodaszép fiatal asszony, miután huszonnégy esztendő korában rájött, hogy az ura, akit imádásig szeretett, megcsalja, egy nap elhagyta kis fiával férje házát s felköltözött Liptóba, az ősei denevérfészkébe és halála napjáig ott élt. Csak három esztendő előtt halt meg, férje öt-hat esztendővel előzte meg, valami párbajban esett el s a fiatal ember, anyja halála után két esztendeig külföldön utazott nevelőjével és azután Pestre jöttek.

Minthogy gazdag volt, nagy tekintélyes családnak ivadéka, de egyéni kiválóságai miatt is, nagyon szívesen látták mindenhol. Valóságos csodaszámba ment ez a tapasztalatlan, ideális lelkű fiatal ember, aki úgy viselkedett a nőkkel szemben, mint ahogy a nazarethi ács viselkedett valaha az isten leányával szemben. A nő: szentség volt előtte, bájaik a kagyló belsejébe rejtett gyöngynek tisztaságos misztériuma, a szerelem: az Istennek ajándéka, a vallásnak, lelkiismeretnek törvénye s a barátság olyan fogalom, amelyért letétbe az életét helyezi az ember.

Ez volt Bajnócy Zoltán, a társaság: „Zoltán kisasszonya”. Az embereket elragadtatás, meghatottság és guny töltötte el láttára.

- Ide, ide! - kiáltott feléje Bolvánszky Méda s a szeme gyönyörűséggel, mintha csak az anyja lett volna, pihent a fiatal emberen. - Minden gavalléromat átengedem imádott nememnek, de magát kis Szigfridem, nem engedem. Üljön ide mellém és mondja meg, mit akar enni? Fehér posztóruhás kisasszonyokat, vagy pástétomot? Utóbbi, miután páter Lőrincel is jólábon akarok lenni, inkább ajánlom.

Hátrafordult és mosolyogva szorított kezét páter Lőrincel, az egykori piarista tanárral.

A fiatal ember kezét csókolt Médának és leült.

- Hogy vagyunk a szocializmussal, fiatal barátom? - kérdezte az öreg kegyelmes gunyos mosolylyal. - Még mindig első kaliberű programja az ideáinak?

A fiatal ember szerényen mosolygott, de az arca lelkesen kipirult és szép leányos kék szeme tündökölve ragyogott.

- Nemcsak az ideáimnak, de egész életemnek ez az elsőrendű programja, - mondta melegen.

- Szent Isten, - sópánkodott a szép Pallosné, - maga is a rongyos emberek Eldorádóját szövögeti? Nem értem, micsoda örület ez a mostani fiatal embereknek? Az én öcsém is ennek a bolondja. A javaknak igazságos megosztását követeli a világtól. A multkor összeveszttem vele, mikor elkezdte nekem fejtegetni, hogy az emberiséget erőszak által kell a szociális államba áthelyezni.

- Micsoda ostobaság ez? - mormogott a tábornok.

- Ez, barátom? - szólt az öreg kegyelmes. - Remélem, láttál már tüzes abroncsokon keresztül ugratott oroszlánokat? Nos, hát olyan tüzes abroncs a szocializmus s az átugráló oroszlán rajta: az ifjuság. A veszélyekbe rohanás az ifjuság privilégiuma, de szerencsére, ahogy az ifjuság elmúlik, úgy elmúlik aztán a veszélykeresés vágya is és ezzel együtt elalszik az égő abroncs is.

- Kérjük egyuttal ebből a morál levezetését, apus! - mosolygott Méda. - Vagy talán ezt páter Lőrinc is megadhatja? - fordult a tanárhoz.

- Megpróbálom, - mondta a tanár, akit csak ritkán láttak mosolyogni. - Én úgy gondolom, hogy ebből a következő morált vonhatjuk le; az ifjúság a szépet keresi, a bölcs nyugalom az igazságot és az igazság: a szépet.

- Alásszolgája! - kacagott az öreg kegyelmes gunyosan. - És ha az ön tanítványa eltéveszti az életet, vállalja ön a felelősséget?

- Az én tanítványom, - mosolygott páter Lőrinc, - a felelősség szót csak egy irányban ismeri, még pedig úgy, hogy csak saját magára vonatkoztatja. Máskülönben, ha szabad kérdeznem, excellenciád mit ért az eltévesztett élet alatt?

- Azokat a csalódásokat és összeütközéseket, melyek az embert a fantómok kergetése közben érik utól. És végül a meghasonlást saját magával és a világgal szemben. Kisebb-nagyobb mértékben minden fiatal lélek hajlamot érez magában a Messiás szerepére, de szerencsére, a legtöbb ember idejekorán megérti, hogy milliókért vérezni el, egyike a leghálátlanabb szerepeknek.

- Nagyon belemélyedsz a rengetegbe, atyus, - szólt közbe Méda. - Gondolj arra, hogy az utolsó keresztet négyezer esztendő előtt faragták meg s hogy azóta az emberiségnek csak a szíve vére hull el, de ez is titokban. S épp ennek a titoknak köszönhetjük, hogy aránylag csak ritkán jövünk reá: ni, ni, ezt is szíven szurta az élet!

A társaság egy percre elkomolyodott, még azok is, akik távolabb ültek, de oda figyeltek a Bolvánszkyék társaságára. Az emberek egy pillanatig tünődve néztek a levegőbe, de a másik percben már mosolyogtak, nehogy belelásson valaki a szívébe. Sőt többen el is mentek. Köztük: Kund, azután Petrányi és nemsokára Bolvánszkyék és a társaságuk is fölkerekedett.

Az öreg kegyelmesék kocsira ültek, Pallosnéért érte jött az ura s Visky Margit Borbélylyal a Váci-utcának tartott.

II.

Margit már nem volt fiatal leány. Mikor az apja, Visky Benedek főispán, meghalt, már husz éves volt, és csak egy évvel később jutott eszébe, hogy egy vagyontalan leány, aki huszonegy éves koráig nem megy férjhez, készüljön minden eshetőségre berendezni az életét.

Különösen az olyan leány, mint ő. Férjhez menni csak azért, hogy asszony legyen s hogy eltartsák, nem akart. Valami egyebet keresett abban a kötelékben, mi nőt és férfit összeköt.

Pedig sem érzélgős, sem tulkövetelődző természetű nem volt. Ellenkezőleg, józanul, reálishan, éretten gondolkodott, a szemét állandóan nyitva tartotta, megfigyelte az embereket, cselekedeteiket, gondolkodásmódjukat, mindenből levonta a konzekvenciákat és tisztában volt vele, hogy csak azok az emberek boldogulnak az életben és azok a leányok mennek férjhez, akik kizárólag és egyedül az eszükkel érintkeznek és a szívet kizárják az exisztenciái konferenciákból.

Csakhogy Margit erre képtelen volt. Az eszével gondolkodott, de majd mindig a szíven keresztül. Néha voltak neki is hűtlenségi percei, mikor ilyenforma nézeteket állított be a szíve helyére: „Az életben legmagasabb rendű szempont: a létfenntartás. A szerelem, harmónia, izlés, mi jelentéktelen semmiségek ehez képest. Ez a föld, a talaj a lábunk alatt, enélkül nem tudunk megállni, míg a többiek nélkül meg is lehet élni. Tehát férjhez megyek az első elfogadható emberhez, aki megkér...”

És még sem ment. Nem sok kérője volt, az igaz, míg az apja élt, nagy házat vittek, vagyonuk alig volt s az öreg, kevély és gavallér Visky Benedeknek annyi volt az adóssága, hogy az udvarlók nem igen mertek komoly szándékkal közeledni. Egyik kérője sógorának az öcsce volt, egy falusi földbirtokos, huszonhat esztendő, csöndes, korlátolt fiatal ember, nehézkes, mint a medve és konzervatív a legtűrhetlenebb feudális alapon.

Ezért a kérőért Margit a testvérménjét, Mariskát vonta kérdőre.

- Hogy jutott eszedbe, ilyen tanácsot adni ennek a szegény fiúnak? - kérdezte kedvetlenül.

Mariska, aki hat év óta volt férjnél, sértődötten felelt:

- Andor épp olyan, mint az én uram. Külsőre, jóságra, jellemre; a vagyona is annyi, nem nagyon sok, de urimódon meg tudunk élni. Mindig örültél az én és az uram boldogságának, azt hittem, nincsenek nagyobb igényeid.

Margit ránézett a nényjére, azután elfordult. Fájt a szíve s a szeme pilláján könny ragyogott. Irigyelte és sajnálta Mariskát, aki szerelem nélkül, ravasz taktikával fogott magának férjet s már az első gyereke születése után az a boldog, szerelmes és vak asszony volt, aki csak azon csodálkozik, hogy nem ismerte föl már előbb is azt a sok szép tulajdonságot az urában, ami valószínűleg mindig meg volt benne!

Másik kérője, egy huszárfőhadnagy, annyira szerelmes volt belé, hogy a kaució hiánya miatt ki akart lépni a katonaságtól. Ezt azonban Margit, mivel csak épp tetszett neki a csinos fiatal ember, a bravuros lovas és a legjobb keringő-táncos, - nem engedte meg.

Az öreges, nem nagy vagyonu, de még mindig elég erős talajon álló báró Alvincy, már mint színésznőt kérte meg Margitot.

Ez a harmadik kérő komoly gondolkozásba ejtette. Huszonegy éves elmúlt, mikor az a gondolata jött, hogy színésznő lesz s a szép alakján és organumán, meg az őszinte művészet-szereteten kívül nem volt hozzá semmi különösebb tehetsége. Intelligenciája nagy volt, átérző képessége akkora, mint megértő képessége, de előadni nem tudott, azonkívül a magánélete

prüd, egyszerű volt és nagyon jól tudta, hogy ez a pálya sem erkölcsi, sem anyagi előnyöket nem hoz számára.

Mégis három heti megfontolási időt kért magának s épp ez idő alatt hozta a sors útjába Borbély Tibort, aki már előzőleg különös szerepet játszott a Margit életében.

Tizenhat éves volt, mikor először látta Borbélyt. Otthon, az apja megyéjének székhelyén lóverseny volt, melynek hőse és nyertese a híres lovas és párbajozó Borbély Tibor volt.

A tizenhat esztendő leány mindjárt az első pillanattól beleszeretett Borbélyba, aki olyan szép, bátor és vakmerő lovag volt, mint egy Jókai-féle regényhős.

Futtatás után nagy vacsora volt a főispán házában s a meghalásig boldog kis leányt egész éjjel Borbély táncoltatta. Reggel hat órakor, mikor a vendégek fogatai előálltak, az oszlopos lépcsőházban a kissé ittas és jókedvű Borbély ránézett arra a szép nagy szál piros rózsára, ami a leány keblén remegett és minden komolyabb vágyakozás nélkül így szólt:

- Nem adná nekem azt a rózsát az ismeretségünk emlékeül?

Margit komolyan, leányos meghatottsággal nyújtotta át a rózsát.

- Odaadom, - mondta remegő hangon, - de cserébe.

Borbély kivette a gomblyukából a maga gyűrött, hervadt rózsáját s mosolyogva cserélte ki a piruló, szép sugár, lelkes szemű fiatal leánynyal.

Azután elváltak. Borbély még talán az uton, az eszeveszett hajtás közben elveszítette a leány virágját, de Margit még most, tizenkét esztendő után is őrizte első szerelme emlékét.

Azután nem találkoztak sokáig. Borbély néhány hónap múlva egy szenzációs párbaj miatt kénytelen volt külföldre menni. Kártyázás közben összeveszett egy fiatal mágnással s az erre következő párbajban agyonlőtte.

Mikor újra viszontlátták egymást, Margit már húsz esztendő volt és két kérőt utasított vissza, anélkül, hogy maga is tudta volna az igazi okot: egy szál hervadt rózsá miatt...

Négy esztendő után már annyira nem emlékezett Borbély Margitra, hogy a Hungáriában, ahol az apjával és egy nagy társasággal vacsorázott, Borbély bemutatta magát a leánynak.

Erre a vacsorára következő éjszaka, nagyon szomorú éjszakája lett Margitnak. Kinyitotta azt a kis skatulyát, amelyben a hervadt rózsát tartogatta s amit mindig magával vitt, ha valahova elutazott és a párnáján fekve, sokáig nézegette a szomorú illatú, hervadt virágot. Nem sirt, mert négy esztendő óta megtanulta az okos, komoly eszével és a vizsgálódó éles szemével, hogy a férfiaknak nincsenek szerelmi álmaik és nem őrizgetnek hervadt virágokat s hogy ők mindenben úgy cselekszenek, ahogy nekik jól esik. Ők, ha szeretnek, nem titkolóznak s érte mennek azért, aki kell a szívüknek, a világ végére is, de aki nekik nem kell, az, ha értök hal is meg, nem rezegteti meg szívüknek egyetlen egy húrját sem.

Azután visszatette a rózsát a skatulyába, átkötötte egy fekete szalaggal és ráírta: *meghalt!* - Azután ment tovább a maga útján...

Borbély nem sok időt töltött Magyarországon, miután megkóstolta a külföldi életet és egyszer, mikor ismét hazajött, Margit már a Nemzeti-színház tagja volt.

Eleinte a születése és az előkelő rokonai, ismerősei miatt, nagy divatban volt és mindenütt beszéltek a gyönyörű termetű, szép hangu új színésznőről és Borbély másodszor mutattatta be magát Margitnak.

Most már mint színésznőt, más szemmel nézte a leányt. Érdekesnek, szépnek találta, a sorsa és szegénysége meghatotta, a komolysága imponált neki és a leghatározottabban érdeklődött iránta.

És ezzel, a Borbély részéről, már sok van mondva. Gavallér stiklijeiből és különösen fiatalabb éveinek duhaj repertoirejából sok mindent föl lehetne jegyezni, de ebben a repertoirejában a nő sohasem töltötte be az első helyet, sőt a fontosabbikat sem. Sok leánynak és asszonynak udvarolt, de soha sem volt valami kényesebb szerelmi ügye, sőt ilyesmiről a világ egyáltalán nem is tudott.

Ennek pedig két oka volt. Borbély sem a szerelmet, sem a nőket nem vette komolyan. Sőt a nőket a szerelemnél is kevesebbre becsülte. Pusztán a természet által, a szerelem alárendelt szereplőjét látta a nőben és semmi egyebet. Azért is az ő nevével kapcsolatban sok minden képezte beszéd tárgyát, de asszony soha. S talán nevének népszerűségét növelte ez az általános emberi gyöngeségtől ment erősség, ez a szuverén és gögös mellőzése a nőnek.

Margit mellett azonban sokat látták. Ha játszott, ott ült a páholyában s mivel a társaságuk egy és közös volt, igen gyakran találkoztak.

Margit megnyugodva, érett észszel és szívvvel, nyugodtan érintkezett egykori ideáljával, hogy mi volt valaha a szívében vagy hogy mi van most, arról sem Borbély, sem mások nem tudtak.

Borbélynak tetszett Margit. Szerette szép tömött, sötétszőke haját, barna szemének nyugodt nyíltságát és különösen mély hangjának dallamos rezgését. Azt, hogy szereti-e vagy nem, erre nem is gondolt, sőt képtelenségnek tartotta volna, hogy ő, a ki soha sem szeretett, most egy huszonnyolc esztendő leányba szeressen bele.

S Margit? Mikor Alvincy megkérte a kezét s Borbély épp akkor került ismét utjába, visszatámasztotta kőrőjét. Sokáig habozott s végre is így gondolkozott keserűen, gunyosan:

- Hadd teljék bennem a sorsnak öröme! Ha meg van írva, hogy egy oktan ábránd miatt vén leánynak kell maradnom, minek küzdjek ellene?

És szomorú lemondással nézegette maga mellett Borbélyt, a ki két-három hónapra még mindig eltűnt Pestről, de már mind ritkábban s mikor visszajött, valami szokatlan melegség csillogott szép hideg szemében és meghatottan nézett Margitra. Ilyenkor látszott rajta, hogy valami mondanivalója van, hogy valamit szeretne kérdezni a leánytól, de nem szólt egyikőjük sem.

III.

A „Magyar Hon” szerkesztőségében a livrés szolga lesegítette Pápayról a téli kabátját s kinyitotta előtte a főszerkesztő szobájába vezető ajtót.

Gál épp a kiadóhivatal főnökével tárgyalt, egy nagyon magas, fekete szakállas, zord arcu emberrel, aki nem annak látszott, a mi volt: szemitának, hanem valami kozáknak.

Mikor Pápay bejött, Gál azonnal elengedte a főnököt és kezét szorított az érkezővel. Pápay frakkban volt, gomblyukába egy százszorszép volt tűzve, a mit ő hozott divatba s azóta minden budapesti gavallér százszorszépet viselt szegfű helyett.

- Elbirod a társaságot egy nappal a première előtt? - mosolygott Gál s egy arany cigarettét tartott eléje, a legjobb egyiptomival tömve.

Pápay közönyösen intett s beleült egy jó nagy angol zsöllyébe és rágyujtott.

- Nem vagy egy csöppet sem izgatott? - faggatta Gál. - No, valld be!

- Nagyon szívesen lennék rajta, hogy örömet szerezzek neked a vallomással, - mosolygott Pápay öntelten, de egyszersmind valami ironiával is, a mi neki sajátja volt, - csakhogy, sajnálatomra, nincs egyéb vallani valóm: minthogy idővel egy új szerelmi légyott, egy première, vagy egy tennis-parthie, egyformán közönyösen hagyja az embert.

Gál vállat vont.

- Nem kóstitam a dicsőséget, tehát nem szólhatok az izéről, de azt hiszem, épp úgy, mint egy szép asszony a maga arcát, a dicsőséget is vagy soha, vagy csak sokára unja meg az ember.

- Remélem, mához két-három esztendőre már saját tapasztalataidat adhatod elő a dicsőség izéről, - mondta Pápay hizelegve.

Gál közönyt színlelve, kicsinylőleg intett.

- Az én dicsőségemmel hamar el lehet készülni! Mi ez? Semmiféle irányban nem vagyok portentum, csak kis erőmtől telhetőleg dolgozom és szeretnék némileg hasznára lenni a közügyeknek.

Pápay összehunyorított pillája alól élesen nézett a füstön keresztül szomszédjára és magában azt gondolta: Hogy hazudik ez a zsidó! - Mondani meg azt mondta:

- Tulságos szerény vagy! A vezércikkeidről már is beszélnek és nem adok neki másfél esztendőt, mandátumot kapsz. A kormánynak a nemzetiségi kérdés mindig hangyafészek lesz. Csak bolygasd tovább.

- Az igazság nevében! - tette hozzá Gál páthosszal.

- Természetesen! - intett Pápay.

És elégedetten, jóízűen szívták cigarettjeiket az elegáns dolgozó-szobában, mely csöppet sem hasonlított a többi dohányfüstös, rendetlen szerkesztőségi szobákhoz. Egy finom üvegázában friss rózsák mosolyogtak, a falakon édeskés, inkább női szalonba való képek függtek, aztán több női akt, egy sarokban széles kerevet s a padlón drága keleti szőnyegek. Még a levegő is parfümös volt s míg a szomszéd szobákban az újságírók tollai lázas sietséggel futottak keresztül a papirosokon, addig Gál és a főmunkatárs, kinek már pusztán a nevét is úgy fizette meg Gál, a hogy egy lap sem fizette volna, kényelmesen cigarettáztak.

Csakhoggy Gálnak ez a gavalléros bőkezűség, - a maga szempontjából, - kifizette magát. És ezzel tisztában volt Pápay is. Nagyon jól tudta, hogy neki más kötelessége is van, nemcsak évenként az az egy regény, ami a szerződésben szerepelt s az a kéthetenkénti novella, melyre kötelezve volt. A fontosabb és főbb szereplése, az ő társaságbeli összeköttetése volt, amelyet híd képen vásárolt meg magának a nagyravágyó ügyvédből lett laptulajdonos és publicista.

S az ár és szolgálat, mely összekötötte őket, kölcsönösen titkos megvetést váltott ki belőlük egymás iránt. Pápayból nagyobb, mint Gálból. Gálban volt valami szent tisztelet, mint minden irodalmi kibickedőben, a tehetség iránt s habár eleget hallotta, hogy Pápay, mint író, antibb az anti krisztusnál, de, mert a darabjait előadták, a könyveit vették, a nők szerelmesek voltak beléje és szóval: divatban volt, a siker félrevezeti őt is, mint többnyire az embereket, akik tökéletesen összetévesztik ezt a két fogalmat: siker és tehetség.

De Pápay saját magának volt olyan becsületes ember, hogy tisztában volt a maga értékével és a lelke mélyén visszautasított minden babért, s megvetette és lenézte azokat, akik őt nagyonak tartották.

Csakhoggy az ilyen érzések hol vannak a lélekben? Olyan lent, mint a drágakő a föld mélyében. Nem igen kerülnek felszínre, s ami felül van, az por, salak, piszok, föld, vagyis a mindennapi élet, a mi olyanná gyurja az embereket, mely legalkalmasabb forma a kenyérszerzés eszközeihez.

- Egy érdekes közlendőm van számodra, - szólt kis hallgatás után Pápay. - Az öreg Bolvánszky meg akar szólalni a maga külügyi politikájával.

Gál érdeklődve ütötte fel fejét és egész belévörösödött a kérdésbe.

- Hol?

- A Magyar Honban!

- Ez fényes! - kiáltott Gál boldogan.

Pápay nagyon jól tudta, mi fényes Gálra nézve ebben. Nem a vérbeli politikus és ujságíró öröme volt ez, hanem a nagyravágyó, nemességre és mandátumra aspiráló ostoba stréberé, aki a felesége révén egy félmilliót örököelve, azonnal megvette magának az eladósodott Magyar Hont.

- Valamelyik nap találkoztam Bolvánszky Mádéval egy papirkereskedésben, - folytatta Pápay mosolyogva. - Egy csomó papirost vásárolt és elkeseredetten mutatott a papiros-csomóra. - Tudja, mire lesz ez? - kérdezte. - Szegény atyus nyolc esztendei hallgatás után ismét beszélni akar a külügyi politikáról.

- S a leánya nem helyesli? - kérdezte Gál.

- Persze, hogy nem! Ennek a vén leánynak több esze van, mint fél Európa diplomáciai karának, de mit tegyen? Egy hallgatásra kényszerített politikus épp úgy szenved, mint egy hallgatási fogadalmat tett asszony. Nézik, szemlélik kényszerült sirjuk ablakából a politikai élet kavarodását és képzelem, mekkora fájdalomba és önmegadásba kerül nekik a hallgatás. Hasonlit sorsuk a kis peches nebuló sorsához, aki a neki feladott kérdésre nem tud felelni, míg a másoknak feladott kérdést tudja, csakhoggy ezt senki sem kérdi tőle. Hiába nyujtogatja az ujját, izeg-mozog a helyén nincs benne bizalom. Természetesen, azonnal felajánlottam Bolvánszky Médának a Magyar Hont, de nem adott határozott választ. Ajánlom, lépj vele érintkezésbe, - fejezte be Pápay s megnézte az óráját és felállt. A tükör előtt megigazította a nyakkendőjét, aztán kezét fogtak.

- Nagy szolgálatot tettél a lapnak, - szólt Gál, melegen megszorítva a Pápay kezét s ez csak mosolygott. Azon mosolygott, hogy ez a szerkesztő nem azért a páratlan szenzációért és politikai pikantériáért szorongatta az ő kezét, hanem azért a gyerekes jelentéktelenségért, mely kilátásba helyezte az érintkezést közte és egy, valamikor híres államférfi között.

Azután elváltak és Pápay jókedvűen sietett le a lépcsőkön. Amint a lépcsőházba ért, szembe jött vele Vámos, a legnagyobb magyar poéta, a filozófikus fülemile, az édes száju magyar Heine. Ittas volt, mint mindig, a külseje züllött, lábán sáros, ócska cipő, s a nadrágja rövid és kirojtozott.

Tiszteletteljesen köszönt a divatos, híres írónak, az elegáns, makulátlanul tiszta gavallérnak, ő, akit csak a jobb máju kritikusok és a kollegái ismertek.

Ez a találkozás elkedvetlenítette Pápayt. Különösen az a tiszteletteljes, szinte alázatos köszönet. Ugy érezte magát, mintha Vámos pofon ütötte volna és idegesen nyitotta ki a reá várakozó kocsi ajtaját.

- Milyen szívesen cserélnék ezzel a züllött istennel! - sóhajtott, hátravetve fejét a kocsi párnáján.

IV.

A Pápay darabjának première-jén nem lenni ott, annyit jelentett, mint önkezüleg aláírni annak dokumentumát: hogy az illető nem számítja magát a budapesti előkelő társasághoz. Így aztán természetesen, a boldog színháznak legalább is még egyszer akkorának kellene lenni, hogy befogadhassa mindazokat, akik saját magukról a legjobb véleménynyel vannak.

Budapest legszebb és legelegánsabb asszonyai ültek a páholyokban, még a másodemele-
tiekben is s az utolsó sor szélig mindenütt az a közönség, aki nem azért ül hátul, mert ez olcsóbb hely, hanem mert nem kapott már elől helyet dupla és tripla árért sem.

A nők grand toiletteben, mélyen kivágott derekakban, ékszerekkel, a férfiak frakkban, fehér százszorszéppel s a nők előtt a páholyok karján apró százszorszépbokréták, a szerző iránti tiszteletük szimboluma.

Pallosné gyönyörű fehér selyemruhában, kipirulva, idegesen ül egy földszinti páholyban, az ura disznókupechez hasonló, kövér, piros arcu ur, a háta mögött cukrot szopogat és gyöngyház látsövén keresztül minden szép sovány nőt megnéz.

A proscenium-páholyból a báró Petrányi Párizsban mosott, csodálatos fehérségű inge úgy ragyog ki, mint egy kis darab hó a Jungfrau csucsáról. Mellette a Kund puha, szivacsarca mosolyog valamin s középen gróf Sömjén ül, egy érdekesen erős akaratu, de beteg testű ember, aki miután tönkrement, nem ment ki Amerikába, sem föbe nem lőtte magát, sem nem kártyázott, hanem beállt nagyiparosnak és tiz esztendő alatt elveszített vagyonának felét már visszaszerezte. Most különös kivételképpen nem volt vele az orvosa, kit éjjel-nappal állandóan maga mellett tartott.

Egy első emeleti páholyban ült az öreg Bolvánszky kegyelmes, Médával és az unokájával, egy tizenhat esztendő, szép, szőke kis falusi leánynyal, aki a Méda szoknyáját huzogatva, mindenkiről megkérdezte: Hát ez kicsoda? Hát az kicsoda?

Médát mulattatta a kis leány kíváncsisága és szellemes megjegyzéseivel válaszolgatott neki.

A szomszéd páholy Bajnócy Zoltáné volt s a fiatal ember ott ült közvetlenül Méda mellett.

- Aki nem ismer bennünket, - mosolygott Méda, - azt gondolja magában: Ennek a csunya kis öreg asszonynak milyen szép két gyereke van! T. i. maga, meg ez a kis libuska itt.

A Zoltán páholyát minden nő meglátcsövezte. Anyák, leányok, fiatal asszonyok, kokottok, mindenki.

- Istenem, - sóhajtott Méda tréfásan, - micsoda bélyegforgalmat teremthetne maga az államnak, ha egyszer pályázatot hirdetne saját magára!

A fiatal ember jóízűen kacagott s fölemelte látsövét, hogy megnézzen egy szép barna leányt, aki most jött be egy másodemeleti páholyba.

Karcsu, finom fejű, nemes vonásu, szép halvány arcú leány volt és különösen szemének megkapó kifejezése tette vonzóvá arcát.

Egyszerű fekete ruha volt rajta s barna haja mesterkéletlen egyszerűséggel, magasan fel volt fésülve. Egy idős nő volt vele, hasonlatosság után ítélve, az anyja lehetett és szerényen ültek le egymás mellé.

Zoltán nem tudta levenni róla a látsövét. Hosszan, elragadtatva nézte, azután hátrafordult páter Lőrinchez.

- Nézze tanár ur, - mondta egész belepirulva, - milyen bájos, egyszerű leány! - Nem ismeri, asszonyom? - kérdezte Médát.

Méda átnézett a szomszéd páholyba s legyezője mögött elfintorította a száját.

- Nem mindenkiről szabad bevallanunk, hogy ismerjük! - mosolygott.

- Miért ne lehetne erről a szép, rokonszenves leányról bevallani, hogy ismeri az ember? - csodálkozott Zoltán. - Ki ő?

Méda vállat vont.

- Ha okvetlenül tudni akarja, - mondta angolul, hogy a kis unokahuga ne értse, - a Petrányi kedvese.

A fiatal ember elkomolyodott s kedvetlenül tolt el maga elől a látcsövet. Aztán mindketten a színpadra figyeltek, ahol megkezdődött az előadás.

Ez a szindarab is olyan volt, mint a Pápay többi munkája, nem rossz, de ennél kevesebb: jelentéktelen. Ennek az embernek sohasem volt mondanivalója, csak beszélőnivalója. Beszélni sokat tudott, gondolat és tartalom nélkül s ez a sok szó annyi ágból és bogból volt fonva, mint egy vitorláhajó kötélcsomója, melyre bámulva néz föl az ember: hogy hol kezdődik és hol végződik ez a sok - szösz?

És a közönség nagyobb felének, aki szintén csak beszél és beszél bele a világba és semmi hiányát nem érzi, hogy egyetlen egy gondolatot sem vált ki belőle az író, tetszett a darab. A közönség kisebb fele pedig mosolygott és azt mondták magukban: ügyes ember ez a Pápay!

Az emberek, mintha egy nagy jouron lettek volna, melyet változatosság okáért most a színház rendezett számukra, mind megannyian jól érezték magukat. Az ismerőseik ott voltak, lehetett pletykázni, kacérkodni és gyönyörködni a színésznők fényes toilletheikben.

Visky Margit egy nagyobb szerepet játszott, olyan Vasgyáros-féle Claire-szerepet s a büszke leány hangját szerencsésen eltalálta.

Szép is volt, fejedelmi alak, a mozdulatai, járása tökéletes s Borbély elragadtatva nézte páholyából. Felvonás után bejött hozzá Kund és lelkesen beszélt Margitról.

- Gyönyörű volt! Micsoda alak! Meg vannak a férfiak bolondulva, hogy ezt a leányt nem szerződtetik családi szerepkörre? Ah, - sóhajtott kómikus mozdulattal s fölvette a páholy párkányáról a látcsövet, - ha nekem kevesebb adósságom és kevesebb csusz lenne az izületeimben! És ha - tette hozzá a látcsövet szeméhez igazítva, - ha Margitnak is kevesebb lenne az adóssága!

Borbély meghökkent.

- Margitnak adóssága?

- Idáig! - mutatott Kund a nyakára. - Milyen csinos kis unokája van Bolvánszkyknak. Ah, Istenem, - sóhajtott újra, - milyen szívtelen időjelzők ezek a gyerekek az ember életében! Tizenhét esztendő előtt ennek a kis csibének még az anyjával keringőztem a bálokban!

- Most hallom először, hogy Margit ennyire rosszul áll anyagilag - mondta Borbély elkedvetlenedve. - Bizonyos vagy benne?

- Jobb szeretnék nem lenni annyira bizonyos benne - mosolygott Kund - Tudod, hogy nem szoktam anyagiokról beszélni, de neked megmondhatom, hogy ugyanegy Kohn intézi mindennapi kenyérünk sorsát. Még pedig azt hiszem, hogy Margitnál rosszabbul tölti be a gondviselés szerepét, mint nálam.

- És a rokonai nem tesznek semmit érte? - kérdezte Borbély megdöbbenve.

- Micsoda rokonai? Az öreg Viskynek husz esztendősen korában sem volt annyi hajszála, amennyi adósságot hagyott maga után. A veje, amit lehetett, kiegyenlített, a többi rokonokat pedig nem érdekli közelebből a leány sorsa. Különben is Margit sokkal büszkébb, mintsem bárkinek is panaszkodna helyzetéről. Az egyetlen ember, akit ez irányban bizalmával megtisztel és tanácsát kikéri: én vagyok. És megvallom, bár eléggé megbízhatók ez irányban tapasztalataim, az ő megrongált vagyoni betegségére csak egy medicinát tudok ajánlani: egy jó partit.

- És? - kérdezte Borbély érdeklődve.

- Nem akar! Más mentség is volna ugyan, de azt még kevésbé lehet neki ajánlani. Biztos forrásból tudom, hogy Károly főherceg bármely percben magára vállalná a gondviselés szerepét.

Ekkor valami történt. Borbély élesen nézett reá és rendreutasítólag, tompán felkiáltott:

- Kund!

A két férfi egymásra nézett. Kund egy pillanatig csodálkozva, azután biccentett a fejével és kezével olyan mozdulatot tett, mely azt mondta. Ezt nem tudtam!... Azután másról beszéltek s pár perc múlva Kund átment a Bajnócy szemközti páholyába, Borbély pedig hátrahúzódott a sötétbe s ujjával a szemét nyomogatva, meghatva gondolt a Margit helyzetére és arra, amit csak e percben tudott meg: hogy ő szereti ezt a leányt.

Kund a Bajnócy páholyából egy csomó kedves ostobaságot mondott a Méda kis hugának, melyeken ez jókat kacagott s mikor a második felvonás megkezdődött, a páholy hátuljába húzódva sugta a szinpadra figyelő Bajnócyknak:

- Hiába, a legszebb leány itt mégis csak Dobó Laura!

- Nem ismerem ezt a nevet, - nézett vissza Zoltán.

- Nem ismered ezt a szép leányt itt vis-à-vis? - Kérdezte Kund csodálkozva, szemével a szemközti páholyra mutatva.

Zoltán most nézett át másodszor a fekete ruhás leány páholyára, mióta megtudta, hogy kicsoda. Most azonban közöny volt a pillantásában és nem az a lelkes érdeklődés, mely még egy félóra előtt volt. Mégis beljebb ült. Kund mellé és halkán diskuráltak,

- Ugy tudom, valami kokott - mondta Zoltán közönyösen, de elpirul a szótól, melyet nem szokott használni s Isten tudja, miért, most jól esett kimondania.

- Ez kokott? - kérdezte Kund megbotránkozva. - Mi jut eszedbe?

Zoltán zavartan mentegetődzött:

- A Petrányi kedvese!

Kund bosszusan nézett a fiatal ember arcába.

- Bocsáss meg, de ha nem volnál huszonhárom éves, nem mondanál ilyen számárságot és tudnád, hol kezdődik és végződik a nő erkölcsi helyzetének határsértése. Ha ugyan azok közé tartozol, akik jogot formálnak maguknak a mások életének meg- és elítélésében. Én az ilyesmihez nem érzek magamban hivatottságot, valószínűleg azért, mert az ugynevezett erkölcsi érzékem annyira fogyatékos, hogy magamtól meg se látom, mikor lépték át az erkölcsnek határát. Különösen ha nőkről van szó. Sőt többet mondok. Azt se tudom határozottan: mi az erkölcs? Talán: a nő erkölce a teste, a férfi erkölce: a becsülete? De ezzel még nincs vége, mert a nő életszükségleti, vagy társadalmi erkölce? - tudom is én, mi

mellett, még van egy kötelező erkölcs is, a férfi becsületének törvénybe szedett paragrafusa. Ezek az általánosan ismert, mózesi paragrafusok, a ne lopj, ne csalj, ne ölj, stb. Már most légy szives nekem ebből a sok gyönyörű erkölcsi spanyol csizmából kihámozni, hogy tulajdonképpen mihez van joga a nőnek? Mert nincs: sem a testéhez, sem a lelkéhez, sem az ösztöneihez, sem a legtermészetesebb létfenntartásához joga. Hát mihez van? A halálhoz? Nézd meg ezt a leányt itt. Huszonkét éves. Szegény kis színésznő, apró tehetség, de jó családból való; van műveltsége, szive és két esztendő előtt meghül, tüdőbajt kap s az orvosok délre küldik. Természetesen, pénze nincs. Petrányi udvarol a leánynak, milyen szándékkal? férfi szándékkal. És a leány elfogadja tőle egészsége váltságdíját: a pénzt.

Kund elhallgatott s megtörülte batisztzsebkendőjével a homlokát. Látszott rajta, hogy fel van indulva. De Zoltán is izgatott volt. Rákönyökölt a szék karjára és türelmetlenül kérdezte:

- Azután?

Kund elutasítólag intett és felállt.

- Egyebet nem tudok. De remélem, ezután nem fogod ezt az ostoba és menthetetlen szót olyan könnyelműen kimondani. Édesem, - tette hozzá melancholikus mosolylyal, amint halkan kinyitotta a páholy ajtót és kezet fogott Zoltánnal, - én mondom neked, hogy mindannyian: bukottak vagyunk. Férfiak, nők, mind: elbukottak. Adieu! A kaszinóban találkozunk, nekem épp elég volt ez a Pápay-féle cukros mandulatej!

Zoltán, amint egyedül maradt, ismét fölvette a látcsövét és másodszor nézte meg a fekete ruhás leányt. Hosszan, melegen, rokonszenves érdeklődéssel és szerette volna, ha a leány pillantása reá téved. De ez a szinpadra figyelt s felvonás közben hátrahúzódott, nem nézett meg senkit és vagy lehunyt szemmel ült, vagy az anyjával diskurált csendes, mosolytalan ajakkal.

- Ennek a leánynak valami bánata lehet - gondolta Zoltán s akkor éjjel azt álmodta, hogy ezzel a fekete ruhás leánynyal egy nagy pusztaságban járkált, egymást kézen fogva és nem volt közelükben egyetlen élő lény sem. Szomoru, kihalt vidék volt, félig az alkonyat homálya ült rajta, de szemével még messze ellátott és szívében a vágyakozásnak és lemondásnak különös érzése volt. Tisztán érezte ezt az érzést, valamint a leánynak biztató, meleg kézszorítását, a melyre az a különös, fájó érzése megenyhült...

V.

Előadás után nagy vacsora volt Pápay tiszteletére a gentry kaszinóban. A színésznők a színpadon viselt báli toilettjükben jöttek el s különösen Margit nagy feltűnést keltett. A sikere, a sok taps felvillanyozta és jó kedve volt. A mérsékelten használt színpadi festéket le se törölte arcáról és ezzel a rózsás arcszínnel, szoborszerű szép vállával új és nagy hatást ért el.

Pallosné és Pápay között ült s Borbély az asztal tulsó oldaláról nem győzte eleget nézni. Most, hogy rájött és tisztában volt vele, hogy szereti, az emberi hiuság folytán a valóságnál is szebbnek látta és folyton valami újabb, kellemes vonást fedezett fel benne. A ma esti sikere, jókedve, a festék hatása s némi kis könnyelműségre hajló kacérkodás, mintha messzebb ragadta volna el tőle Margitot. Mintha nehezebben elérhetőnek látta és érezte volna, ami a férfiakból mindig azt a hazug, de ingerlő érzést csalja ki, ami különösen a raffináltabb igényű és blazirtabb érzésűeknél jelentkezik.

A nagy társaság jókedvű és vidám volt, toastot nem volt szabad mondani, de mindenki keresett valami ürügyet, hogy megéljenezze a szerzőt, a szereplőket s ez az ünneplés és jókedv, pár órára a legjelentéktelenebb embert is arra a gondolatra szédítette: hogy ő valaki s hogy az életben okvetlenül szükség van az ő ténykedésére. Szerencsére az ilyen gondolatok csak addig tartanak, míg a kiváló egyének fáradtan, álmosan és unottan bele kerülnek ágyukba s az egyedüllét józan bölcsességével sóhajtanak fel: Minden hazugság! Az ember senki és semmi, csak lefekszik, felkél és mikor többé nem kél föl, mások végzik el mindazt, amit ő végzett és az ő hiányát egy vakandturásnyi lyuk sem jelzi az életben...

A szép Pallosné olyan boldog volt, mintha az egész Pápay ünneplés neki magának szólt volna. Büszke volt az udvarlójára és Margiton keresztül flirteltek egymással s néha a háta mögött váltottak léha vallomásokat.

- Ezt az egész dicsőséget - sugta Pápay - leraknám cserébe a maga lábaihoz egyetlen egy szócskáért.

- S az? - kacagott Pallosné a legyezője mögött.

- Tudja azt maga!

- Semmit sem tudok!

Margitnak elborult a pillantása, mikor ilyesmi megütötte a fülét és hideg szájalommal nézett az asszonyra, kiről nagyon jól tudta, milyen féltékenyen vigyáz a jó hírnevére, habár bensőleg a legszabadabb életet szeretné élni.

Vacsora után oda jött hozzá Borbély és egész este most gratulált neki először. Egyedül álltak az ablaknál, a másik szobában a cigányok huzzák már a szebbnél-szebb keringőket s mindkettejük szeme mámorosan, beszédes vágygyal csillogott.

- Maga az utolsó? - kérdezte Margit panaszos szemrehányással s kezét oda nyújtotta Borbélynak.

- Ezt úgy érzi, ahogy mondja? - kérdezte Borbély s most először, megcsókolta a leány kezét.

Margit hallgatott és szomorú, fegyelmezett lelkének tekintete most árulta el először, hogy szereti azt az embert, aki előtte állt. Hosszan, mélységesen, meghatottan, szenvedélyes szerelemmel nézett a férfi szemébe s ezen a tekinteten keresztül könny csillogott. Megszorították az egymás kezét s Margit előtt egy percre elhomályosult a világ s olyan mozdulatot tett, mintha a sok esztendő elnyomott szenvedélyével, a férfi keblére akarta volna magát vetni.

Borbély sápadtan, a száját rágva nézegette s nem tudott szólni. Mindketten reszkettek és soha szemek beszédesebb hallgatást nem fejeztek ki, mint az övék.

- Szeretlek! - mondta a férfi szeme.

- Én régebben! - felelt a leány tekintete.

- Nem hittem a szerelemben!

- Oh, én hittem!

- Most már én is hiszek! Te vagy a későn feltalált lelkem üdvössége, a bűneim bocsánata, a jövőm reménysége...

- Akar táncolni? - törte meg Borbély a varázsos beszéd csöndjét, mert érezte, hogy közel vannak ahhoz, hogy itt az egész világ előtt megcsókolják egymást.

- Hisz maga nem szokott táncolni - nézett fel reá Margit fátyolos mosolylyal.

- Most táncolok! - És karjába füzte a leány kezét s átmentek a táncterembe. Utat nyitottak nekik és meglepetten nézték őket. Gyönyörű pár ember volt. A leány majdnem olyan magas, mint Borbély, a mozdulataik olyan csodálatosan egyformán ritmikusak, mintha egy test volna s az egymásba mosolygó pillantásuk egy egész tavaszról regélt, mint valami virágos orgona bokor.

Margitot még ilyen szépnek soha sem látták s Borbély a leány fején keresztül látta, hogy a férfiak már várnak reá, hogy táncoljanak vele. S karját szorosabban fonta a leány dereka körül.

- Ezután a tánc után nem engedem meg, hogy mással táncoljon - mondta fojtott suttogással.

Margit összeszorította az ajkát, hogy, fel ne sikoltson a boldogságtól.

- Hazamegyek - sugta vissza forró hangon.

- Igen, hazaviszem.

A leány összerázkódott s öntudatlan, lázas kábulattal sugta:

- Egy kocsiban megyünk?

- Hallgasson! - szorította magához Borbély sápadtan s félig aléltnak vitte ki a táncteremből.

- Rosszul van, - hazudta elutasítólag a feléjük siető ismerősöknek s a ruhatárban ráadta Margitra a köpenyét és kocsit hozatott.

Szép tiszta, csillagos hideg éjszaka volt odakünn s benn a kocsiban a legperzselőbb nyár. A Margit őszinte, szerelmes szíve nem ismerte a tartózkodás konvencióját. Mélyen, régen, eltitkolva szeretett, lemondva már minden reményről és ekkor éri a csoda varázsa, a lehetlenség álma: hogy viszont szeretik.

Az első csók üdvössége után egymás szemébe nézve hallgattak s szemükben a csodák extázisa még mélyebben ragyogott.

- Nézzen ki az ablakon, - mondta komoly, meghatott hangon Margit, - s ahány csillagot meg tud számlálni az égen, annyi évek óta szeretem én magát. Olvassa... Ott a Vénusz, egy... kettő... tovább... három... négy... tovább... öt... tovább... a tizenkettőnél álljon meg.

- A tizenkettőnél? - kérdezte Borbély meglepetten. - Mit jelent ez?

- Azt, - mondta Margit, fejét a férfi vállára hajtva, - hogy tizenkét esztendő óta szeretem magát. Csodálkozok, ugy-e? Nem érti? Soha sem árultam el egy pillantásommal sem, hisz mi voltam én magának?! Egy olyan picike kis halvány csillag, mint az a szegény kis szerelmes

apród ott az égen, a büszke Vénusz mellett. Reám tévedt néha a pillantása, azután nyomban elfelejtett. Járt a világot, ha akarta, szebbnél-szebb asszonyokat csókolt s itthon egy szegény kis ostoba leány, majd egy mind jobban vénülő, kedvetlen, minden lemondásra berendezkedett vén leány őrizett egy hervadt rózsaszálat, amit tizenkét esztendő előtt, egy búbájosan szép emlékü multság után, a szülői házban adott maga a tizenhat esztendő kis leánynak. Emlékszik, Borbély? Próbáljon csak emlékezni...

- Azt hiszem, hogy emlékszem, - mondta halkan, kis hallgatás után Borbély s meghatva csókolta meg a leány kezét.

- És most én olvasom a csillagokat, hogy hány esztendő óta szeret maga engemet, - mosolygott Margit boldogan, - Én hamar elkészülök. Egy... kettő... Amióta kevesebbet kószál a világban, azóta szeret engem, habár maga sem tudta, vagy legalább is nem akart hitelt adni az érzelmeinek. Köszönöm, Borbély. Megvárta, amíg komolylyá érik benne irántami érzése. Ez magára vall és én köszönöm. Most már enyém a lelke, a gondolata, mint a megtért, elfáradt hajósnak. Ugy-e, többé nem vágyik ki a tengerre, itt marad és látjuk egymást mindennap? Megszorítjuk az egymás kezét, belenézünk az egymás szemébe és mindennap egy szál rózsát ad nekem, mindaddig, - amíg szeretni fog. Mikor már nem fog szeretni, akkor többé ne hozza el szerelme bizonyítékát. Ezt ígérje meg nekem, Borbély, itt ezen a helyen, ahol először csókolt meg s ahol látnak bennünket a csillagok, szerelmünknek őrei.

Borbély másodszor csókolta meg Margitot.

- Hallgasson, - suttogta a karjai között tartva, - miért beszél elmulásról a boldogság percében? Szeretem, boldoggá akarom tenni s talán sikerülni fog, mert soha sem tettem öntudatosan boldogtalanná nőt. Nem szerettem soha senkit és nem mondtam soha senkinek, hogy szeretem. Maga az első nő és ha éppen magának hazudnék, akkor ne okoljon engemet, mert az annyit jelent: hogy tévedtem a szivemben, az erőmben és jellememben Egyebet nem mondhatok, Margit. A szavakkal már nem igen tudok bánni, sokat laktam a rengetegben és sokat hallgattam. De azzal mindent elmondok magának: hogy szeretem!

A kocsí megállt a Margit lakása előtt és még egy csókot váltottak, még egyszer megszorították az egymás kezét és még egyszer belenéztek az egymás szemébe. Azután elbucsuztak.

- Viszontlátásra!

- Holnap!

Borbély hazahajtatott és fölment a lakásába. Hajnali két óra volt s az inasát, aki lesegítette róla a kabátját és bejött utána a hálószobájába, hogy szokás szerint meggyujtsa a szamovárt és segítsen a vetkeződésnél, elküldte. Nem akart maga körül senkit látni, hogy a Margit szerelmes arcának benyomása minél frissebb és mélyebb legyen benne. Még a villanyt is eloltotta, a függönyt félrehuzta az ablakon s a hold világítása mellett készítette el teáját. Azután lefeküdt.

Olyan boldognak érezte magát, amilyennek soha életében. Arcán, ajkán érezte a Margit csókjainak forróságát, hajának illatát és lelkében érezte őszinte nagy szerelmének szenvedélyes mélységét.

S nemcsak boldog volt, de elégedettnek is érezte magát. Megismerte a szerelmet, amit eddig tagadott és lenézett s ez olyan örömmel töltötte el, mint az isten tagadót, aki megtalálja Istenét.

Soha nyugodtabban, édesebb, varázsos kábulattal még nem feküdt ágyában, mint most. Párnáiról a csillagos eget nézte s úgy mosolygott a csillagokra, mint egy gyerek, aki barátokat lát a fényes pontokban. Keze finom takaróján pihent s a paplan selymét simogatva a Margit

hajára gondolt és arra, hogy ugyanigy fekszik Margit is most ágyában és reá gondol, mint ahogy ő gondolt reá.

És lassan elálmosodott. De mielőtt elaludt volna, még volt egy gondolata, tisztán körvonalazva: a Margit adóssága és ennek rendezése, melyhez most már úgy érezte, hogy joga van.

Csupán csak egy gondolata nem volt: a házasság. Nem hogy nem akart volna erre gondolni, de egyszerűen megfedkezett róla. Nem jutott eszébe.

VI.

Másnap délelőtt kilenc órakor, mikor felébredt, nem a Margit arca jelent meg először előtte, hanem annak gondolata, amivel elaludt: az adósság.

Ezen gondolkodott, tünődött, hogy mennyi lehet? Végre is abban állapotodott meg, legfőlebb, ha tizezer forint. Nem hitte, hogy Margitnak, akinek semmiféle gáláns kalandjáról nem tudott a világ, a kereskedők nagyobb hitelt nyitottak volna és Margitot sem hitte olyan könnyelműnek, hogy ennél nagyobb terheket vett volna magára.

Igy is elég csinos összegről volt szó s Borbély elképzelte, az utálatos anyagi gondok mennyi keserűséget okozhatnak Margitnak. Már két év óta az anyja sem lakott vele, falura ment a másik leányához s dacára, hogy ezáltal összébbr lett huzva a háztartás, de a már meglevő terhek alól nem volt szabadulás.

A Margit fizetése nem sok volt, vagyona semmi, azonkívül valószínűleg gazdálkodni sem tud s a szülői háznál megszokott kényelméről és minden kielégített szeszélyéről nem igen tanulhatott meg lemondani.

Igy gondolkodott Borbély s míg az inasa elkészítette fürdőjét, kikészítette ruháit, elhatározta, hogy még ma, most délelőtt, beszél Margittal a kellemetlen pénzügyek felől és ha másként nem megy, erőszakkal is rendezni fogja.

Borbély nem volt gazdag ember, de volt vagy százezer forint értékű igen jó papirja, társ volt egy versenyistálló tartásában s azonkívül - kártyázott. A legszerencsésebb kezű és leghiggadtabb vérű játékosnak ismerték a kontinensen. S azonkívül - liliomtisztá kezűnek. A Borbély becsületbeli korrektsége, megbízhatósága és gavalléros allűrjei fogalom számba mentek. Tisztelték és félték tőle. Európában nem akadt jobb lövő nálánál s ítélete mindenféle bonyodalmasabb gavallér-kérdésben épp oly mérvadó volt, mint kezének ügyessége és szemének biztossága.

Már külső fellépése is imponáló volt. Büszke és hideg arcú, szép fejű, kemény nézésű ember volt, igazi magyar típus, abból a régi, szerencsére veszendő gavallér fajtából, kinél a határozottságot: az önfejűség, a körültekintő tudást: a csálhatatlan önbizalom s a mindenkinél közös tévedés beismerő gyöngeségét: a hajthatatlan büszkeség pótolja és képviseli.

Ezek még azok az Árpádkori kacagányos magyar urak, akik kacagány helyett a gondolkodó angolok és a simulékony franciák frakkját viselik ugyan, de az élet értékét és problémáját illetőleg, még mindig az ezer esztendő előtti véleményben élnek.

Borbély elkészült, megreggelizett, átnézte a reggeli ujságokat s a körmeit még egyszer átreszelve megnézte magát a tükörben és kicserélte a nyakkendőjét, mely nem tetszett neki.

Nem afféle divat-vezér volt, de nagyon finomul, habár nagyon egyszerűen és feltűnés nélkül szeretett öltözködni.

Azután megnézte a hőmérőt, behozatta a bundáját és tizenegy órakor elment hazulról.

Budán lakott, Margit a Muzeum-köruton s a Belvárosban vett egy szál csodaszép piros rózsát s egyuttal kiadta a virágkereskedőnek a rendeletet, hogy mindennap küldjön a lakására egy szál hasonló rózsát. Aztán a rózsát zsebébe tette és fölment Margithoz.

A szive melegen dobogott, amíg a lépcsőkön ment fölfelé, de nem úgy, mint egy huszonnégy esztendő fiatal embernek, aki először szeret. Már harmincnyolc esztendő volt, tehát kevesebb láz volt benne, mint egy először szerelmes fiatal emberben, de több mélység.

Borbély komoly ember volt, aki fiatal korában se ment bele a tulhajtott léhaságokba és most már pláne nem érdekelte többé semmi felületes vagy léha dolog. Amihez fogott, amit tett, amit érzett, komolyan érezte s az, ami nem érdekelte komolyan, azzal nem foglalkozott.

Margit a kis szalonjában várt reá. Fekete utcai ruha volt rajta s látszott halvány arcán és nyugtalanul csillogó, kissé zavaros szemén, hogy nem aludt az éjszaka.

Most, a nappali világosságban s az édes csoda titkának első, elmúlt varázsa után, kissé zavartan, de meghatva fogtak kezét.

Borbély szerette volna megcsókolni Margitot, de mert nem nyújtotta feléje ajkát, úgy, mint az éjjel a kocsiban, az első szent örület mámoros boldogságában, nem merte őt magához ölelni.

Leültek a kis fehér porcellán kályha mellé, Borbély kivette zsebéből a rózsát, Margit megcsókolta és odanyújtotta a Borbély ajkához s azután az öve mellé szurta.

- Ezután mindennap látni fogja rajtam szerelmünk szimbólumát, - mondta fátyolos hangon s odanyújtotta kezét Borbélynak. - Hogy meddig, vagy hogy örökké-e, az magán áll.

- Már megint! - mondta Borbély szemrehányóan. - Nem hisz bennem?

- Hiszek, drága barátom, - szólt Margit szomorú mosollyal, - csak a saját boldogságomban nem tudok még hinni. Majd ha megszokom az új napnak ragyogását, hinni is fogok benne. De képzeljen csak el engemet egy olyan boldogtalan, földlakó eszkimónak, aki készül berendezkedni a félesztendei irtózatoss éjszakára s mikor már elkészült és várja az éjszakát, egyszerre csak megjelenik előtte az északifény rózsaszínű nappala.

- Kis poétám, - mosolygott Borbély, - milyen szépen tudja maga kifejezni, amit gondol! Lássa, én is gondolok ilyesmit, de nincs hozzá szavam, mint a festőnek, kinek épp a megálmodás percében nincs keze ügyében a festék-skálája. De úgy-e bár, nem vár tőlem édes Margit, szép szavakat, csak őszinte érzést és igaz barátságot?

Margit felállt s a férfi fejét odaszoritotta kebléhez. Azután lehunyta szemét és Borbély hosszan megcsókolta. S egymást nézegetve hallgattak sokáig.

Azután látogatók jöttek s Borbély elment anélkül, hogy szólhatott volna az adósságügyről.

VII.

Páter Lőrinc valami erősebb hülés következtében, napokig nem hagyhatta el szobáját s egy este nyolc-kilenc óra között, Zoltán jókedvűen nyitott be hozzá.

- Szabad, kedves tanár ur? - kérdezte vidáman. - - Egy nagyon kedves vendéget hozok, nem vagyunk alkalmatlanok?

A nevelő az íróasztala előtt ült, slafrokban, papucsban s kérdőleg mutatott a pongyolájára.

- Óh, a toaletteje ne okozzon önnek zavart, - kacagott Zoltán, - ami kedves vendégünk igéri, nem fogja a toalettejét szemügyre venni. Ugy-e, kedves doktor?

Egy sovány, szimpatikus, halvány arcú fiatal ember jött be Zoltán előtt, aki lelkes tisztelettel mutatta be a páterjének.

- Nézze, kedves tanár ur, Dobó Valér áll előtte, a mi kettőnk csodált fiatal tudósa. Ön örökké boldogtalannak érezheti magát, kedves tanár ur, hogy nem hallotta mai előadását a társadalom tudományi társaságban. Én egész extázisban vagyok és nem nyugodtam addig, míg be nem mutatkoztam és el nem hurcoltam ide hozzánk, hogy ön is ismerhesse. Hisz a munkái és a hire után mi már úgy is ismerjük régen. Ugy-e, tanár ur, ön is ugyanigy örül ennek a kedves szerencsének?

- Természetesen, - mosolygott a páter, - csak engedje is meg, kedves Zoltán, hogy én is kifejezhessem örömet a mi kedves vendégünk előtt.

Zoltán jóízűen kacagott.

- Nem hagyom szóhoz jutni, ugy-e? Annyit fecsegek, mint egy vén kisasszony.

- Nagyon örvendek, hogy megismertem, - mondta melegen páter Lőrinc s kezet fogott a fiatal emberrel. - Mi már tényleg régen ismerjük önt.

- Önök tulságosan jók és elnézők hozzám, - mosolygott zavartan a fiatal ember.

- Elnézők! - kiáltott Zoltán. - Ennyire szerény igazán csak egy tudós lehet. De ugy-e bár, kedves doktor, nem ad nekem kosarat, ha arra kérem, igyék meg velünk egy csésze teát? Nem, nem, - intett hevesen, észrevéve a fiatal ember szabadkozását, - ugy-e, tanár ur, nem engedjük el?

- Ne rontsa el ennek az én jó fiamnak az örömét, - kérlelte melegen a páter a fiatal embert, aki erre a kedves marasztalásra nem tudott ellentmondani és csodálkozó meghatottsággal nézte előkelő fiatal barátját s a komoly, kedves nevelőt.

Zoltán, mint egy gyerek, úgy örült s csöngetett az inasnak, aki a szomszéd ebédlőben teát, hideg sültet és csemegét szolgáltat fel.

- Ki sem mondhatom, milyen boldog vagyok, - beszélt Zoltán kipirult arccal, fiatalos lázzal. - Végre lesz egy olyan barátom is, - ha ugyan megengedi a barát szó használatát, - mondta kérő mosolylyal, - kivel komoly és engem érdeklő témákról is beszélhetek. A mi körünkben, ahol sajnos, nekem élni kell, ezt nem találtam fel. Ez az osztály a tőkét és érdeket képviseli s az életnek csak a szórakozásai érdekli. Szinte hihetetlen, mily kevés igényük van ezeknek az embereknek, a lelki életüket illetőleg. Politika, színház, pletyka, ló, kártya, szerelem és ezzel vége. Fogalmuk sincs azokról az evolúciókról, amelyek az ő világukon kívül, a középosztály és a nép életét megregettetik. Tudni tudnak róla, de maguk nem érzik.

- Én azt hiszem, - szólt a vendég, - hogy ők is érzik, csak hogy elzárkóznak előle, mint a beteg szemü a napfény elől. S ez érthető. Azok az evolúciók az ő évszázados erősségük kapuját döngetik. Az ellenségnek pedig ki nyit szívesen ajtót? Majd ha a kapu sarkai önmagukat megeszik és elrozsdásodnak, akkor maguktól kinyílnak a kapuk.

- S azt hiszi, - kérdezte páter Lőrinc elgondolkodva, - hogy akkor már nem lesz késő?

- Azt! Nem vagyok barátja semmi korai és éretlen sikernek. Az eredmény már ma is meglepő, mondjuk, az ötven év előtti állapotokhoz képest. Társadalmi fejlődések eredményét, osztályok gondolkodásának, átolvadásának fejlődését, legalább is egy-egy századhoz kell kötni. Én nem panaszkodom. Meg vagyok elégedve az eredménnyel és ez irányban nincsenek pesszimisztikus érzéseim.

- És mily irányban vannak pesszimisztikus érzései? - kérdezte Zoltán érdeklődve.

- Az alsóbb néposztályok sorsát illetőleg. A nép sorsa soha sincs jó kezekben és sajnos, a nép ítélő- és szellemi képessége még nem áll azon a fokon, hogy saját maga választaná ki bölcs és nyugodt elhatározással, kik legyenek azok, kik nem magukért, önérdekükért küzdenek, hanem a nép érdekéért. A nagy változásokra nem ott fenn kell először előkészíteni az embereket, hanem lenni. Még pedig az elmék és szívekre való hatással, hogy a gyomor egzisztenciáját s emberien jogosult igényeiket a társadalomban, biztosíthassuk számukra.

És a három lelkes álmodozó elmélyedve, mélázó mosolylyal nézett maga elé. Az inas új tényezőket váltott előttük s az edényzörrenésre fölébredtek.

- Hány éves ön? - kérdezte páter Lőrinc a fiatal embert.

- Huszonhat.

- Ugy hallottam, hogy külföldi katedrára aspirál.

A fiatal ember keserűen mosolygott.

- Kénytelen vagyok vele! Itthon nem kapok állást.

- Ez a mi országunk! - sóhajtott a páter. - A sógorság és atyafiság országa, ahol nem azt kérdezik: mit tudsz, hanem hogy: ki vagy? Majd pár esztendő múlva aztán hazahozzák.

- Csak hogy Dobót nem is engedjük el, - mosolygott Zoltán. S így hárman diskurálva, egy nagyon kedves estét töltöttek el együtt. Páter Lőrinc egész elfeledkezett a rheumájáról, sőt még a köhögéséről is s megígértették a fiatal emberrel, hogy ezután nagyon gyakran fel fogja őket keresni.

- Sajnos, - szólt a fiatal ember kissé elpirulva, - én nem revancheálhatom az önök kedves meghívását. Az anyámmal lakom és bizony kissé szűken.

Ebből megértették, hogy új barátjuk anyagi bajokkal küzdő szegény ember s erre Zoltán még mélyebben szorította meg a bucsuzásnál új barátja kezét s megígértette vele, hogy nemsokára ismét eljön.

VIII.

Csakhogymult három hét is s a fiatal ember nem mutatta magát.

Egy reggel végre levelet kapott Zoltán tőle, melyben mentegetődzik az ígért be nem váltása miatt, de amint írta, két hét óta betegen fekszik.

Zoltán még aznap, mindjárt délelőtt meglátogatta. Befogatott s egy ferencvárosi, régi kopott, kétemeletes ház előtt megállította kocsiját.

Egy piszkos lépcsőn ment föl, mely tele volt szórva narancshajjal, homokkal, papirdarabokkal s egy udvari lakás ajtaján csöngetett be.

Egy idős, szelid, halványarcu uriasszony nyitott ajtót, aki nagyon hasonlított Dobó Valérhoz, de Zoltánnak úgy tetszett, hogy ezt az arcot ő már látta egyszer valahol.

- Az anyja vagyok Valérnak, - mondta az idős hölgy, - a fiam nagyon fog örülni az ön látogatásának.

Azzal keresztülment a szűk kis sötét előszobán s egy elég csinos és főképpen nagyon tiszta kis udvari szoba ajtaját nyitotta ki Zoltán előtt.

A fiatal tanár lesoványodott arccal, a tüdőbajosok sárgás színével feküdt fehér párnáin s az ágy mellett egy feketeruhás, bájos karcsú leány ült, a Zoltán páholybeli vis-à-visja: Dobó Laura.

A Zoltán meglepetése olyan nagy volt erre a találkozásra, hogy alig tudott szóhoz jutni. Fiatal, őszinte arcán mindenki észrevette a meglepetést, amit még tetézett, mikor a szintén zavarba jött beteg rámutatott a leányra:

- A húgom!

A leány meghajtotta fejét, aztán kiment a szobából, magukra hagyva a két fiatal embert.

Zoltán leült a leány helyére s annyira a meghiúsultság és zavar hatása alatt állt, hogy pár percig nem tudott szólni.

- Nem is tudtam, - szólalt meg végre, - hogy önnek húga is van.

- Azaz azt nem tudta, - intett Valér keserű mosollyal, - hogy éppen az én húgom, akit a húgomnak látott.

Zoltán elpirult és hevesen tiltakozott.

- Nem tudom, hogy mire gondol, Dobó, de az bizonyos, hogy nem egyre gondolunk. Egyszer láttam a húgát a színházban és nagyon bájosnak, rokonszenvesnek találtam. Azóta nem láttam s nem tagadom, nagyon meglepett, hogy ő az ön húga.

- Nagyon szerencsétlen teremtés! - sóhajtott Dobó szomorúan. - Hisz valószínűleg tudja.

- Hallottam valamit, - mondta Zoltán zavartan, - de ha nehezebbre esik, kérem ne beszéljünk erről.

- Miért ne? Ennek a szegény leánynak csak a szégyenéről tud a világ, a boldogtalanságáról nem tud. A világ mindig valami mulatságos, boldog színben látja az e fajta bünt s irigyliz azokat a nőket, akik benne élnek. Pedig ha tudnák, milyen szerencsétlen ez a szegény leány is!

Zoltán maga sem tudta, miért, de érezte, hogy elsápad és kedvetlenül nézett maga elé.

- Bocsásson meg a kérdésemért, - szólt zavartan babrálva a cilinderével, - de a báró talán nem szereti eléggé... vagy...

- Megunta! - sóhajtott Dobó. - Mikor rájött, hogy Laura szereti, unalmassá és kényelmetlenné vált neki. Az ilyen érzések ezeknél a gavalléroknál kényelmetlenek. Megnehezítik a szakítást, pedig ők minden viszonyukat erre az alapra építik.

Zoltán megdöbbenve, fájdalommal hallgatta. Milyen más fogalma volt neki a szerelemről és kötelességről! Fejét kezére hajtva hallgatott, míg a beteg fiatal ember szemében a keserűség és szegény könnye égett.

- Abban az évben voltam a genfi egyetemen, - folytatta, - mikor a húgom beteg lett. Nekem meg se irták, hogy ne szomorítsanak vele, nem is tudtam, hogy Laura majdnem egy egész évet Olaszországban töltött s hogy az anyám anyai szeretete és önzése behúnyta szemét ez élet áráért oda dobott becsületért. Mikor visszajöttem Genfből, Laura már egyedül lakott s kedvese volt Petrányinak. Nem sokáig. Most visszajött hozzánk s egy ideig zongora- és énekleckéket ad egy pár tanítványnak. Az orvos még egy fél esztendeig nem engedi, hogy énekeljen, azután visszamegy a színházhoz. Ez az egész s igazán nem tudnám okát adni, ezzel a szomorú s inmorális esettel minek untattam önt.

Végig simitotta sovány kezével arcát és ujjai között leperegtek a könnyek halványkék paplanára.

Zoltán megszorította a kezét és felállt. Fel volt indulva, szívét részvét és harag szorította össze s az ablakhoz ment.

- Nem lehetne azt az embert kényszeríteni, hogy elvegye a hugát? - kérdezte.

A fiatal tanár epésen kacagott.

- Nem! Ez egy kölcsönösen meghatározott üzlet volt. Az egyik életet vett, a másik egy kis szerelmet. Mindenki megkapta a magáét, további leszámolásnak itt nincs helye.

- Bocsásson meg, - szólt Zoltán hevesen visszafordulva, - így egy idegen nézheti a dolgokat s nem ön: a fivér! Én az ön helyén lelőném azt az embert, mint egy kutyát!

- Helyes! - mosolygott gunyosan Dobó. - Csakhogy ne feledje el, hogy a gyilkosságokat nem nézi el büntetlenül az igazságszolgáltatás és nekem a szabadságomra szükségem van, nem nekem, - az anyámnak. Vagy hívjam ki azt a hítványt és lövessem magamat agyon? Ne feledje, hogy nekem nincs szabad cselekvésem és rendelkezési jogom az életem fölött. Az anyámat tartom el.

A fiatal ember megtörülte izzadt homlokát és fásult szomorúsággal nézett maga elé.

- Ez szomorú! - sóhajtott Zoltán elkeseredve s visszaült az ágy mellé.

- Szomorú, - ismételte Dobó, - mert a szegény ember olyan, mint a leláncolt kutya. Minden pimasz megrugdoshatja, az orra alá piszkálhat és neki tünni kell, mert láncon van. Ah, kedves barátom, ön nem tudja még, hogy az ön nemes lelkén, jó öreg barátján s a tiszta, kényelmes otthonán kívül mi van odakünn az életben! Ön nem ismer még egyéb érzést, mint a lelkesedést, jót, szépet és a szánalmat. Szerencsére ön gazdag ember és így csak sokára fog rájönni, hogy ezekre a szép érzésekre nincs odakünn semmi szükség, mert ott csak: a nagyképűsködés, a ravaszság és szivtelenség dominál. Szegénységben jobban meg lehet az embereket két esztendő alatt ismerni, mint gazdaságban husz esztendő alatt. A szegény ember iránt mindenki olyannak mutatja magát, amilyen. Ott, ahol az érdekeik semmi irányban sem érvényesülhetnek, nem vesznek maguknak fáradságot a kendőzésre. Sajnos, tizenhat esztendő koromtól, a fenntartásomhoz szükséges anyagiak nagyobb részét én kerestem meg. Tanítottam, másoltam, dijnokoskodtam, cikkeket irtam s magam is csodálkozom rajta, hogy az életnek az a perspek-

tivája, melyet magam előtt láttam, még szeretetet hagyott bennem az emberiség iránt és idealizmust az eszmék iránt. Pedig kérdés, szükséges-e az, hogy az emberek vágyait fokozzuk, látásukat élesítsük s önértéküket megmutassuk nekik? Mi célja van ennek? Az anyagiaknak biztosítása számukra és rámutatása annak, hogy az emberiség boldogsága: a jólét, vagy másképpen: a pénz. Itt kezdődik és végződik a társadalmi tisztelet, függetlenség, szabadság, az emberi hiúságok és mindennemű vágyak kielégítése és mindez mit ér? Semmit! Minél jobban közeledik az emberiség a nagy álmodozók szociális államához, annál boldogtalanabb lesz az ember. Széles látásával és határt nem ismerő igényeivel birni akarja majd az egész világot, megtámadják egymást és a felszabadított emberiségből kalóz-banda lesz. És mi vakok mégis álmodozunk arról és dolgozunk azért, ami nincs, nem volt és nem lesz: emberi boldogság!

Zoltán mélyen meghatva hallgatta szegény beteg barátját s arra gondolt, hogy mind az a sok könyv-tudomány, amelyre páter Lőrinc tanította őt, majd a külföldi nagyhirű professzorok, tulajdonképpen nem sokat ér, mert az ember jellemét és életének irányát nem a könyvek és a tanítók kezei szabják ki.

Azután, hogy megkimélje barátját a további felindulástól, elbucsuzott és engedelmet kért tőle, hogy amíg beteg, gyakrabban meglátogathassa.

IX.

Ezek a látogatások pedig mind sűrűbben ismétlődtek, mert a Dobó állapota nem akart javulni.

Zoltán a fiatal tanárban egy éles eszü, nyugodt öreg bölcsét és egy meleg szivü fiatal mártírt talált, aki látott, érzett, tudott mindent és úgy vette a saját maga sorsát, mintha egy idegen életet élt volna a magáé helyett.

Tisztában volt betegségével, tudta, hogy halálra van ítélve s hogy emberi számítás szerint, legfeljebb még négy esztendeje van. S erről így beszélt Zoltánnal egy nap, nyugodtan, minden keserűség nélkül.

- Ebből a négy esztendőből, a legmesszebb menő emberi számítás szerint, csak három az enyém, egy a halálé. Az ő munkája sem megy egyszerre, idő kell neki a pusztításhoz, az ő erőmegőrléséhez s a lassu szu-rágáshoz.

Könnyen sóhajtott s megszorította a Zoltán kezét.

- Szívtelenség tőlem, - mentegetődzött, - hogy az ön viruló egészségének tavaszába, őszi hangulatokat lopok be. De tudom, hogy az ön bátor szíve épp oly nyugodtan gondolkodik a halál problémájáról, mint az életéről. Hiába, ezt a kettőt nem lehet elszakítani egymástól és a gondolkodó elmék ezt nagyon jól tudják.

- Igaz, - felelte Zoltán, - de azt hiszem, nem szabad ilyen nyugodtan venni a végzetet s akinek kötelességei vannak, mint önnek is, harcba kell szállni a halállal.

- Mit gondol, - kérdezte Dobó kissé gunyosan - mit kellene tennem? Szent György is csak egy sárkányt tudott legyőzni és nem a halált!

- Azt, - felelte Zoltán kérő hangon, - hogy elfogadja tőlem a felajánlott kölcsönt és lemegy néhány hónapra délre.

- És mit gondol, - gunyolódott Dobó, - mikor törleszthetem le önnek a kölcsönét?

- Amikor álláshoz jut!

- Kedves Bajnócy, - mosolygott szomoruan a fiatal ember, - én eléggé jó matematikus vagyok és a számokkal meglehetősen tudok bánni. Nem tartom lehetetlennek, hogy kapok állást, csak azt tartom lehetetlennek, hogy a halállal olyan szerződést tudjak kötni, melynek a prolongációja az adósság kiegyenlítésének idejéig tartson el. És miért fizessen az ember egy csomó megcsalt remény után kamatokat? Mit adhat nekem Olaszország, vagy a tropikus éghajlat minden napsugara?! Egy-két évet...

Zoltán szomoruan csüggesztette le fejét.

- Ha csak két évvel tovább él, - folytatta a rábeszélést, - az is nyereség önre és övéire. És mit tudja azt ön, hogy halálos-e a baja? Fiatal és ugyanezen betegségen, habár enyhébb formában, a huga is keresztülesett. S meggyógyult.

Dobó lehunyta a szemét s hallgatott. A huga bejött, tollat és tintát keresett az íróasztalon, aztán megigazította a bátyja párnáit és ismét kiment. Valami bágyadt, hervadt rózsának az illata maradt benn utána s a két fiatal ember hallgatott. Dobó lehunyt szemmel feküdt s egyszer csak így szólt:

- Elmondom önnek a legszomorubb titkomat, azt: hogy Laura nem gyógyult meg. Épp oly halálraitélt ő is, mint én vagyok. Régóta figyelem alvását, ébrenlétét, hangjának minden rezgését, lélegzetét, az apró, kis hangtalan, jelentéktelennek látszó köhögését és én nagyon jól

tudom, hogy az életnek ő is csak egy halvány árnyéka itt a földön Meglehet, nála az éghajlat, a gondos, kényelmes élet és egy kis boldogság még segíthetne, rajtam már semmi!

Zoltán az ijedtségtől szédülve ült az ágy mellett. Soha életében még ilyen fájdalmat nem érzett, mint e percben. Ehez hasonló fájdalma csak akkor volt, mikor három év előtt, egy novemberi éjszakán, megmondta neki az orvos, hogy az édes anyja meg fog halni. Akkor a nagy, erős, husz esztendőes fiú elájult. Most végigérezte minden fájdalmát a keserű fölfedezésnek. Azt hitte, hogy megfulad, felállt. Végigment a szobán és sápadtan ült vissza az ágy mellé, de ismét felállt és szó nélkül kezét szorított Dobóval s elment.

Lement a lépcsőkön s a szűk, kis ismeretlen utcában eltévedt, nem találta meg a Körutra vezető utat. Hideg, nyirkos délelőtt volt, a hó esővel vegyesen esett s az ég sötét, nehéz fellegei közül mintha soha többé nem tudott volna kibontakozni.

Zoltán megpillantott egy bérkocsit és hazavitette magát. Vizes felöltőjét az inas levette róla és egy nagy fahajszinű vizsla, még az anyja kedvenc kutya, hizelegve jött eléje. Ilyenkor az öreg kutya mindig kapott pár simogatást, most észre sem vette Zoltán. Bement dolgozószobájába és leült az íróasztala elé.

Az íróasztal fölött anyjának két fiatakori arcképe függött s ezek alatt ébenfa keretben, fekete fáttyóval letakarva, a halotti maszkja. Zoltán úgy érezte, hogy az ő életében tulságosan nagy szerepe jutott a halálnak. Elveszítette az apját, anyját, most elveszíti maga mellől fiatal barátját s azután egy szép, szomorú szemű karcsú leány tűnik el majd előle. Két boldogtalan, nyomorult teremtes a boldogtalanok és nyomorultak milliói közül...

Zoltán rácsapott öklével az íróasztalára. Most érezte először a szívéen és az agyvelején keresztül a nyomorultak nyomoruságát, az életnek alávaló irgalmatlanságát. Azt a nérói hóhérságot, amint szöges korbácsával végigüt a ruhátlan, éhes és beteg emberi falankszon. És e percben nem volt egyéb vágya, minthogy a maga nagy vagyonát, azt a három-négy milliót, beledobhatná a kályha lángjába, amelylyel úgy se tud segíteni azokon, kiket segíteni szeretne.

Mikor az inas behívta ebédelni, páter Lőrinc megijedt sápadtságától.

- Valami baja van? - kérdezte.

Zoltán tagadólag intett s eltolta maga elől a tányérokat.

- Kedves tanár ur, - mondta leverten, - adjon nekem tanácsot, vagy legyen segítségemre egy szomorú ügyben.

A páter ijedten nézett a fiatal ember dult arcára.

- Azt akarom öntől kérdezni, hogy nem volna lehetséges valami olyan formát találni, amely elég cím volna ahhoz, hogy anyagilag segítségére legyek Dobóéknak?

A páter megnyugodva intett.

- Talán!

- Nem hiszem, - felelte Zoltán leverten. - Valér nem fogadja el a kölcsönt sem és nemcsak róla van szó. A huga is beteg.

- A huga is? - kérdezte a páter megdöbbenve.

- Ha már Valért nem lehet megmenteni, legalább a leányt mentsük meg. De hogyan?

A pátert nagyon leverte ez a szerencsétlenség, de nem tudott más tanácsot adni, minthogy először is és sürgősen, állásba kell helyezni a fiatal tanárt. Erre nézve pedig abban állapodtak meg, hogy Zoltán Bolvánszky Médához fordul, kinek a kultuszminiszter közeli rokona. S Zoltán még az nap délután fölkereste Médát, kis Andrássy-uti palotájukban.

X.

Méda az anyja halála után, tehát már tiz esztendő óta, maga vezette háztartásukat, ami különben az apja visszavonulása óta, nem okozott túl sok gondot.

Legtöbb gondot az apja okozott neki. A tulságosan érzékeny, hiu és állásához görcsösen ragaszkodó hatvankét éves diplomatára nagyon leverőleg hatott bukása. Erősen loyális érzése és politikájának konzervatív szelleme dacára olyan látszat idézte elő bukását, mintha épp fölfelé, a loyálisába vetett bizalom rendült volna meg.

Egy erősen katolikus államba egy református vallásu nagykövet kinevezéséhez ragaszkodott s annyira exponálta magát, hogy az udvarnál lemondását kívánták.

A megcsontosodott, konzervatív szellemű politikustól mindenesetre érthetetlen volt ez az eljárás, de akik közelebbről ismerték az indokot, azt suttogták, hogy a nagykövet-jelölt a Méda férjéül volt kiválasztva.

Az öreg kegyelmes pedig minden keserüségét otthon öntötte ki. Méda előtt, aki nem győzte eleget vigasztalni és alig tudta visszatartani, hogy elkeseredett haragjában át ne csapjon az ellenzékhez.

Minden rábeszélő-képességére és energiájára szüksége volt, hogy visszatartsa az apját egy olyan ügyetlenségtől, amely az ellenzéknek semmi különös hasznára nem lett volna, a saját komolyságának pedig csak ártott volna vele.

Látszólag kezdett aztán megnyugodni Bolvánszky, de Méda nagyon jól tudta, hogy a minden szerepléstől való visszavonulás s a büszke izoláltság, melyet első haragjában és keserüségében magára oktroyált, bánatot és szenvedést okoz neki, habár most már minden igyekezetével azon volt, hogy az emberekkel elhitesse: mennyire jól esik neki távol állni mindentől és nem venni részt a politikai karneválban.

Pedig ez a visszavonulás epéssé, beteggé, melancholikussá tette. Már odáig jutott, hogy sem vendégeket nem akart fogadni, sem ő nem akart a házból kimozdulni s végre is Médának nem volt egyéb mit tenni, minthogy az apja egészsége és kedélye érdekében, a memoirejai megírására biztatta és ismét kezdte a maga ügyes taktikájával belevinni a politikai vitatkozásokba, melynek az lett eredménye, hogy egy nap kijelentette az öreg kegyelmes, hogy egy sorozatos hirlapi cikkben be akarja bizonyítani a világnak: hogy a 79-iki védőszövetség genialis szerzője csak fél genialitást végzett s a Keleten uralkodó Magyarország szövetségeseinek számát ki kell bővíteni, vagy kicserélni.

Méda majd elájult ijedtében, mikor ezt meghallotta, de erről a szándékáról nem volt képes az apját lebeszélni és kénytelen volt a dolog felől tárgyalásokba bocsátkozni a Magyar Hon szerkesztőjével.

Épp aznap délután is Gállal tárgyalt, mikor Zoltán meglátogatta.

A szerkesztő elegáns új fogata ott állt a kis palota előtt s a szalonban a Méda huga, a piruló kis szőke Lona fogadta.

Zoltán leült és hallgatta a kis leány kedves csacsogását, melyben máskor öröme telt volna, de most untatta. Ideges és elkeseredett volt s még a kis leány egészséges arcszíne, kicsattanó ajka és kék szemének gondtalan ártatlansága is bosszantotta. A másik leányra gondolt, a szegény, beteg, boldogtalan halvány leányra és idegenkedve, szinte gyűlölettel nézte a kis leányt.

Szerencsére nem sokára megjelent az ajtóban Méda és örömmel sietett Zoltán elé.

- Csak nem beteg? - kérdezte meglepetve a fiatal ember szokatlan sápadtságától. - Mostanában sehol sem mutatja magát?

- Bizonyos depresszió hatása alatt állok - felelte Zoltán. - Egy fiatal ember barátom, kit személyesen nem régen ismerek, nagy beteg és ennek állapota, családi sorsa nagyon aggaszt. Most is az ő ügyében járok önnél, asszonyom. Egy kérésem volna.

- Nekem is - mosolygott Méda s leültette maga mellé Zoltánt. - Kevesebb ünnepélyességgel és komolysággal adja elő kérését, kérem. Olyan bánatos az arca, hogy az én Lonám azonnal elpityergi magát. Pedig remélem, nem valami halálítéletet akar velem aláírtni?

- Épp ennek az ellenkezőjét - mosolygott Zoltán. - Arra kérem, hogy ennek a rendkívül tehetséges, nagyessü fiatal embernek érdekében szóljon a kultuszminiszternek. Egy magántanársági katedrára aspirál. Két kitűnő szociálfilozófiai munkát már megirt, de nincsen protekciója.

Méda kedvetlenül hallgatott. Kellemetlen és nehéz ügy volt, de Zoltánt nem lehetett visszatartani sem neki, sem a miniszternek. Ennek a dús, gazdag, szép, szimpatikus és a legfényesebb jövőjű fiatal embernek mindenki kedvét kereste a társaságban és Méda, bár egy cseppet sem volt számító, de nem feledkezett el róla, hogy ide s tova férjhezmenendő huga van.

- Megpróbálom latbavetni csekélységem súlyát - mosolygott kedvesen, - ha ezzel magának némi szivességet tehetek. Azt, hogy az emberek vert seregén segíthessek, arról már ugyis régen lemondtam. Mikor még olyan fiatal voltam, mint maga, én is minden emberen segíteni akartam, a ki utamba került. Később beláttam, hogy ez lehetetlenség, még később belefáradtam, azután meguntam a szánalmat és végre közönyös lettem a mások baja iránt. Ezzel mindenki így van, majd egyszer magánál is jelentkezik ez a szilánkokra hasogatott fásultság. Máskülönben nagyon sürgős a dolog?

- Nagyon! - felelte szenvedélyesen Zoltán, mire Méda elmosolyodott.

- S mi a neve ennek a fiatal embernek?

Volt valami zavar a Zoltán hangjában, a mint kimondta barátjának nevét s ez a zavar nem került el a Méda figyelmét.

Kissé összehunyorította szemét s egy percre élesen, gondolkodva nézett Zoltánra.

- Nem annak a Dobó Laura színésznőnek a fivére? - kérdezte kissé hidegen.

- Ugyanaz! - felelte Zoltán.

Méda egy gyors, csodálkozó tekintetet vetett Zoltánra s azután egyébről beszéltek.

XI.

Borbély és Margit most mindennap találkoztak, de mindig csak rövid időre, majdnem futtában. Hol látogatók jöttek, hol próbái voltak Margitnak s a vizitek, vacsorák, társaságok minduntalan elszakították őket egymástól.

Egy-egy lopott csók, kézszorítás, ez volt minden, amit egymásnak adhattak, de a boldogságnak ezek a röpké percei csak növelték szerelmüket és a titokzatosság s megközelíthetlenség ingerével hatott rájuk.

Az, hogy külön jöttek, külön mentek el a társaságból s csak szemüknek sóvárgó vágyával beszéltek az emberek előtt, mindez olyan boldogság volt, melynek megváltozását alig kívánták.

Ebben a lázas, titokzatos várakozásban éltek, a nélkül, hogy egyébre gondoltak volna s az egyedüllet perceiben mindegyikőjük gyerekes kábulattal élte át még egyszer azokat a finom, bájos apró részleteket, melyek a szerelem lényegét képezik.

Borbély még mindig nem szólt és nem is szólhatott a kellemetlen pénzügyekről, de már nem is találta annyira sürgősnek a rendbehozatalát, mint az első napokban. Margitot oly vidámnak, boldognak látta, hogy maga is megfeledkezett a leány gondjairól s a napjaik oly rövidek és szépek voltak, hogy aggodalmakra ki sem futotta az idejükből.

Margit még soha sem járt annyit társaságba és soha sem volt olyan szép, mint most. Szeme állandóan ragyogott s bár mindig elegáns volt, de most folyton új és a legváltozatosabb toilettékben jelent meg, melyek feltűnést és bámulatot keltettek, habár Margitnak sok megaláztatást okozott előteremtésük, mert a szabóinál már alig volt hitele. De egy szerelmes nő mire nem képes azért, hogy szépnek találja az, akit szeret és folyton más-más színekben és változatokban lássa őt?

A Margit és Borbély mindenütt találkozására, az egymás keresése, szemüknek összeragyogása kezdett feltűnni a társaságban, de határozott meggyőződésre csak Méda jutott köztük, ki már régebben megfigyelte őket.

Egy időben valami kis hülés következtében, Margitnak feküdni kellett pár napig s ezalatt Borbélyt nem fogadhatta. Ugyanekkor egy délelőtt, a madame Corbichon cukrászdájában találkozott Borbélylyal.

Méda egyedül jött s magához intette Borbélyt, ki a beteg Sömjénnel s ennek orvosával ült egy asztalnál.

- Margit tisztelteti, - mosolygott gunyosan - tőle jövök. Ép akkor hozták a legendás nevezetességű rózsaszálat, a mi pár hét óta mindennap ott van a Margit öve mellett s hogy időt engedhessek neki az elragadtatás és meghatottsághoz, - sőt ha nem csalódom - a *virágcsókhó* is, diszkrétan elfordultam és zavaromban kinyitottam az ágy mellett egy kazettát, melyben, képzelje, ugyanolyan piros rózsákat találtam, persze hervadt állapotban, számra huszonegyet, mint a ma érkezett.

Nem tartozom a kis fantáziájú emberek közé s így remélem, nem veszi tőlem rossz néven, hogy a rózsá-reliquiák gondolkodásba ejtettek.

- S mire gondolt? - kérdezte Borbély mosolyogva.

- Arra a kis beszélgetésre, ami, ha jól emlékszem, az ősszel ugyanitt, madame Corbichonnál történt kettőnk között.

Borbély gondolkodva vont össze szemöldökét s kissé gúnyosan mosolyodott el.

- Emlékszem. És ha jól értem, ön különösen beszélgetésünknek arra a pontjára céloz, illetőleg a saját magyarázatára, hogy: ön a férfi jellemét mindig a szerelméből ítéli meg.

Méda helybenhagyólag intett.

- Gratulálnom kell saját magamnak, amiért ilyen jól megjegyezte magának szavaimat. És önnek is szabad gratulálni? - kérdezte jelentőségteljes mosolylyal, kissé oldalvást és kémlőleg nézve a Borbély szemébe s egyuttal intett az egyik kiszolgáló kisasszonynak, ki az asztala körül járt.

Borbély nyugodtan állta ki a Méda tekintetét s egyszerüen, őszintén ennyit mondott:

- A legtisztább szándékkal vagyok Margit iránt.

A Méda arcán egy sajátságos mosoly futott keresztül, aztán bal kezének két ujjával halkán csettintett, ami nála a boszuságot fejezte ki, habár ugyanekkor az arca teljesen közömbös kifejezésű volt.

- Most visszaadom a társaságának, - mosolygott, kezét nyujtva Borbélynak. - Megeszem a kis dejeuner-met és sietek haza.

Leült s míg a pástétomját hozták, átfutotta a Figarót és az ujságon keresztül még egy félig szájalmas, félig megvető pillantást vetett Borbélyra.

- Ezt is elraktározhatom a gyűjteményem azon osztályába, - beszélt magában boszusan, - akik nem akarnak semmi rosszat, mégis úgy halnak meg, hogy nem cselekedtek semmi jót.

XII.

Amilyen szorgalmas látogatója volt tavaly télen Zoltán a társaságoknak, az idén épp annyira visszahúzódva élt.

Ennek pedig két oka volt. Egyik az: hogy azok az új és ismeretlen izgalmak, melyek a társasélet érintkezésében nyilvánulnak, először elragadták, de mivel mélyebben nem tudták lekötni, az első impulzus, amint egy tartalmas, komoly barátta talált, azonnal kilökte őt azokból az élvezetekből, melyekben igaz és benső gyönyörűséget, természetének és izlésének mélységénél fogva, soha sem talált.

A másik ok az volt, hogy Petrányival, akit megvetett s egy ismeretlen érzés folytán gyűlölt, nem akart találkozni.

A legutolsó időben már a kedélye sem arra való volt, hogy társaságba menjen. Ideges és elkeseredett volt s utolsó látogatása óta még a beteg Dobót sem kereste föl. Az a feneketlen nyomorúság, szerencsétlenség és a halál, mi ott lebegett Dobóék fölött, annyira leverte, hogy gunynak tartotta, hogy ő: az egészséges, gazdag, előkelő ember, aki semmit sem tehet értök, közéjük menjen.

Csak levélileg érintkezett Dobóval s a várakozás izgalmától, míg a fiatal tanár kinevezését várta, sürgette, kérte, maga is majdnem megbetegedett.

Páter Lőrinc mindent elkövetett, hogy veszedelmes kedélyállapotából kiragadjon. Nagy sétákat tettek, egy csomó könyvet rendelt, melyekből Zoltán egyet sem olvasott el, különböző társadalmi és politikai aktualitásokra hívta fel figyelmét, melyek közül Zoltánt egy sem érdekelt.

Az öreg Bolvánszky cikkei kötötték le először érdeklődését. A különös paradoxonok s a keserű, szinte naiv kifakadások mellett az egykor tekintélyes, nem annyira nagy tudású, mint inkább a helyzeteknek gyors felismerője s a szellemes diplomata gondolkozása nyilvánult meg.

Ezek a cikkek kissé felvillanyozták. Vitatkozott felőlük páter Lőrincsel s hogy másokkal is beszélhessen róla, egy este fölment a kaszinóba.

Ott is, mindenütt a tagokkal tele termekben ezekről beszéltek, vitatkoztak, ezeken mosolyogtak s a benfentesek találgatták, hogy a szellemes és gunyos hasonlatok és megjegyzések Médát, vagy az öreg kegyelmest vallják-e mesterüknek?

Hárman: Zoltán, Borbély és Kund, egy asztal mellett vacsoráztak.

- Ugy látszik, - mosolygott Kund - hogy az öreg kegyelmes a borsón nem álmodik szépeket s az álmát vagy még korán, vagy már későn mondja el.

- Elmondani mindent lehet, - felelte Borbély, - csak az a kérdés, ki mondja el? Ez például egy regényíró fantáziájának való téma és nem egy volt politikusnak. Különben, - tette hozzá vállat vonva, - én nem értek a politikához. Ennek a chargé d'affaires-je, - mosolygott Zoltánra nézve, - Bajnócy lesz. Csak azon csodálkozom, hogy még nem kezdted meg politikai szereplésedet.

- Milyen irányban gondolsz? - kérdezte Zoltán szórakozottan.

- Én egyelőre attaché s később nagykövetet látok benned.

- Mekkora tévedés! - intett Kund az osztrigabontó, különös formájú késével, melyet mindig magával hordott. - Hogy lehet Zoltánban ilyen dróton táncoló figurákat látni?

Zoltán alig hallgatott oda, más egyéb kötötte le figyelmét.

Petrányi egy közeli asztal mellett beszélgetett egy társasággal. Zoltán nem látta a Pápay premièrje óta s érezte, hogy vére a fejébe fut s legjobb szeretett volna felállni és elmenni, hogy megakadályozzon egy olyan jelenetet, mely érezte, elkerülhetetlen lesz, ha az az ember feléje közeledik.

S amit nem kívánt, megtörtént.

Petrányi feléjük jött, kezét fogott Borbélyllyal, majd Zoltánnak nyújtotta a kezét, mire ez hidegen végigmérte s azután elfordította a fejét.

Kinos csend következett. A három férfi egymásra nézett s Petrányi rákvörös arccal, hangosan, hogy az egész teremben meghallották, felkiáltott:

- Mit jelent ez?

Minden szem feléjük fordult.

- Azt, - felelte Zoltán hidegen, - hogy nem óhajtok önnel kezét fogni.

Petrányi most elsápadt.

- Ha nem indokolja sértését, - mondta elfuladva a felindulástól, - megkorbácsolom!

Zoltán letette a villáját és megvetéssel mérte végig Petrányit.

- Vegye úgy, - mondta nyugodtan, de metszően, - hogy én ezt már megtettem önnel. Egy olyan hitvány lélekrabló, becsület-uzsorás, mint ön, nem érdemel egyebet.

Senki sem értette, minek köszönheti Petrányi ezeket a cimeket, csak Kund értette el és csodálkozva nézett Zoltánra, míg hirtelen fölvetette magában a kérdést: az összes női nem érdekében provokálja Zoltán Petrányit, vagy csak *egy* miatt? Nem értette, de azért tetszett neki a dolog,

- Maga egy ostoba tacsó, - kiáltotta dühösen Petrányi - és én meg fogom magát leckéztetni! Kérlek benneteket, - fordult Kundhoz és Borbélyhoz, reszketve az izgatottságtól, - vállaljátok el a segédek funkcióját.

- Engem helyez, kérlek, kívül minden szereplésen, - szólt Borbély kedvetlenül. - Bajnócynak szintén vagyok olyan jó barátja, mint neked.

- Én pedig, - mondta Kund hidegen, - ha Zoltánnak is úgy tetszik, inkább az ő segédje leszek, mint a tied.

- Te veled is lesz még egy kis dolgom! - intett Petrányi szikrázó szemmel s ott hagyta őket.

XIII.

Zoltán haza hajtatott s az uton azon gondolkodott, szóljon-e a páternek még ma az esetről, vagy hagyja holnapra? S abban állapodott meg, hogy csak holnap értesíti s bement a dolgozószobájába.

Hozatott magának fekete kávé s leült az íróasztala elé. Kissé szédült az előbbi heves felindulástól, de már nyugodt volt és tisztán gondolkodott. Maga elé állította az egész esetnek perspektíváját s a nagy, tiszta körvonalakat igyekezett elfogultság nélkül, objektív szemmel nézegetni.

Ime, a dolog így állt. Egy férfi udvarol egy kis színésznőnek. Nem komoly szándékból, de ebből nem szoktak sem a férfiak, sem a nők casus bellit csinálni. A leány szép és a férfi ostromolja. Ostrom közben a leány megbetegszik. A baj komoly, veszedelmes s a férfi ahelyett, hogy odább állna a beteg leány mellől, felajánlja erszényét s a leány kiveszi belőle az élete árát. Ezt minden fiatal, élni akaró leány megcselekedné, de azt, hogy egy beteg leánynak számlálatlan százakat adjon egy férfi, azt nem minden férfi cselekedné meg. Az ilyesmire csak egy melegszívű ember, vagy egy hideg számító képes. Petrányi az utóbbi volt, amit igazol, hogy kedvesévé tette a leányt.

És erre következik a morális kérdés: gazember-e az ilyen férfi?

Zoltán gyűlölete és megvetése dacára sem tudott magának határozott választ adni. Irtózott a bíró szerepétől s úgy érezte, hogy a sorsnak és véletlennek annyi szála csomósodik össze az emberi bűnökben, hogy nem mindig a saját akaratából elkövetett részre esik benne a gyűlöletesebb szerep.

Éjfél felé Kund a másik segéddel eljött referálni.

Elmondták, hogy a Petrányi segédeivel miben állapodtak meg. Kétszeri golyóváltás, délelőtt tizenegy órakor egy budai huszárlaktanyában és még tisztázása egy kérdésnek - tette hozzá Kund jelentőségteljesen, mire a másik segéd diszkréten visszavonult a szalonba.

- Petrányi tudni akarja, amihez joga van - szólt Kund, amint egyedül maradtak, - hogy honnan vindikálta magadnak a sértés jogát és micsoda alapon?

Zoltán elutasítólag, zárkózottan intett.

- A minden jobb érzésű embernek felháborodása alapján.

- Dobó Lauráról van szó? - kérdezte Kund nyugodtan.

- Róla!

- Helyes! Hanem engedd meg nekem azt a jogot, hogy erre nézve egyet-mást elmondhassak neked a magam véleményéből és tapasztalataiból. Te huszonhárom éves vagy s én - tekintve e fontos és ünnepélyes percet - őszintén bevallom neked, hogy negyvenöt. - Így aztán elhiheted nekem, hogy az én időmből több telt már a tapasztalatokra, mint a tiedből s el fogod nekem hinni, ha azt mondom, hogy általános, szinte szankcionált erkölcsi nézetekért nem szoktak az emberek pisztoly csöve elé állni. S nem különösen az olyan férfiak, mint te vagy. Én hamarabb megtehetném. Engem senki sem vesz túlkomolyan és nem vár tőlem a világ semmit. Én lehetek az úgynevezett extravaganciák és szélsőségek embere, én nem vagyok jelentékeny masszából való és így megvan a jogom, hogy úgy gondolkodjam és úgy cselekedjem, amint nekem tetszik. Én, hála Istennek, élhetném a magam kis egyéni életét, a kutya se törődne velem, sajnos azonban, nem élem, mert elkéstem vele. Amíg nem késtem el vele, addig pedig - nem mertem. Te más vagy. Te nem élheted sem most, sem soha a magad életét. Téged,

szegény fiatal barátom, az élet az ugynevezett: nagystilű emberek közé sortírozott el és sorsod nagy embernek predestinált. Nagyszivű, komoly, lelkes ember vagy, szónoki tehetség lappang benned, azt nem is számítva, hogy a közvélemény: fél Magyarország legszebb férfiának tart. S amellet gazdag vagy. Ennyi tehetséggel nem jöhetsz összeütközésbe a világgal, mely sokat vár tőled s ennél fogva saját magaddal sem. Az ilyen emberek, mint te, nem élhetnek ötlet-szerűen, sem tulságba hajtott ideális szempontok szerint. Te nem a nemes, de kis kaliberű érzéseid szerint rendezheted be az életedet, hanem az emberiség érzései és javai szerint s a saját szivednek a mások, a sokak rovására, nem kedvezhetsz semmiben. Jó lesz tehát, ha a predesztinációdhoz alkalmazkods, olyan ideális becsületekért, mint ez a mostani is, melyet a világ sem megérteni, sem szankcionálni nem tud és nem akar, többé nem állítod oda könnyelműen céltáblául az életedet. Megértettél? - kérdezte Kund felállva s megszorította a fiatal ember kezét és fürkészve nézett szemébe. Két irányban értettél meg? - kérdezte nyomatókosan.

- Csak egyben - mosolygott Zoltán s a tekintete olyan nyílt és zavartalan volt, hogy Kund megkönnyebbülten lélegzett.

Azután elváltak. Kund lelkére kötötte, hogy azonnal feküdjék le, aludjon hosszan és jól, mert Petrányi kitűnő lövő, régi párbajozó, míg Zoltánnak ez volt első párbaja.

De Zoltán nem feküdt le. Hozatott még egy csésze feketét és visszaült az íróasztalához. Egy ideig azon gondolkodott, hogy megírja-e végrendeletét, de ezen elmosolyodott. Bár a helyzet komolyságánál fogva természetesnek találta, hogy rendelkezze vagyona felett, mégis bántotta ez a kissé nagyképszerű póz, hogy huszonhárom éves korában végrendelkezzék. Ennyit azonban mégis megírt egy levél formában a páternek.

„Halálom esetén vagyonomnak fele nagybátyámat illeti, felét fordítsa ön saját belátása szerint jótékony célokra. Én csak annyit kötök ki, hogy a Dobó családnak, illetőleg Valérnak, tisztelem és barátságom jeléül huszezer forintot ajándékozok, kérve önt, a lehető legdiszkrétebb formában való átadásra.

Amikor levelemet írom önnek, szeretett atyai barátom, annyira távol látom magam előtt halálomnak árnyékát, hogy kellemetlen szentimentalizmusnak és férfiatlanságnak érzem a bucsuzkodást. És ha mégis úgy határozná a sors, hogy csakugyan el kell válnunk egymástól, akkor arra kérem, vigasztalódjon ön saját hitében, melyre engem gyerekségem óta tanított: a viszontlátásban!”

Azután megcimezte a levelet és lefeküdt. Eloltotta éjjeli asztalán a gyertyát és a hold bevilágított a szobájába. Nyugodtan feküdt ágyában és arra gondolt, ha meghalna, mit sajnálna itt hagyni az életből? Először is: magát az életet, melyhez ifjúsága, egészsége és ambiciózus lelkének egész erejével ragaszkodott. Imádta az életet, ragaszkodott álmaihoz, terveihez, hogy hasznára lehessen az emberiségnek. Bármily nyugtalanok is voltak még ez álmok és kiforratlanok a tervek, meg tudta belőlük rajzolni maga előtt homályos körvonalait azoknak a céloknak, melyekért élni akart.

Uj eszmék, modern célok a politikában és társadalomban lelkesítik, az embereknek a magasabb lelkiifejlődés processzusától várta egymáshoz közeledését és lázas tépelődéssel kereste azt az utat, melyet egy Messiás is hiába keresett s csak annyit ért el vele, hogy kiontott véréről a megszegyenített, de soha meg nem javuló emberiség azt a legendát költötte, hogy azzal a Messiás megváltotta őket bűneiktől.

De hol van az az ember, aki huszonhárom éves korában szívesen néz bele a legendák pszichológiájába? Sőt a mindennapi élet pszichológiáját sem ismerte. De fél-e a madár, hogy nem tud repülni, ha ép a szárnya? Zoltán is úgy érezte, hogy szárnyakkal és akarattal az égig fel lehet jutni.

És élni akart, a halálra nem gondolt. Ha volt aggodalma, csak az volt, hogy a szegény beteg leány, ha megtud valamit a párbajról a lapokból, az izgatottság és ijedtség ártalmára lesz. Nagyon jól tudta, hogy aggódni fog Petrányi miatt s lassan tisztába jött magában, hogy nem veszi célba Petrányit. Akárhogy gyűlöli is, nem öli meg. Inkább ő hal meg. Ezzel az elhatározással elaludt és olyan nyugodt, egészséges álma volt, mintha másnap az esküvőjére készült volna és nem az első, komoly párbajára.

XIV.

Petrányi hidegen, nyugodtan és elszántan célzott.

Az orvosa, egy iszákos, de kitűnő sebész és szenvedélyes vadász, összehunyorított szemmel nézte a pisztoly csövét és magában keresztet vetett Zoltánra.

- Adieu, öcsém, egy nyaklövést kapsz!

A pisztoly eldőrdült és nem talált. Most Zoltán célzott, de félre lőtt, a levegőbe.

- Mit kimél? - kiáltotta Petrányi izgatott dühvel s másodszor lőtt.

Az első percben: orvosok, segédek, mindenki azt hitte, mikor Zoltán elesett, hogy vége van. A golyó a mellébe fúródott s egy bordacsont között akadt meg. Eszméletlenül vitték haza s még aznap szerencsésen megoperálták.

A párbaj óriási feltűnést keltett s a tudakozódók egész késő estig jöttek. A pátert annyira tönkretette az ijedség, hogy csak az operáció és sebláz elmúltával tért magához.

Egy hét után, mikor már minden komplikáción túl volt a beteg, Méda, aki minden nap kétszer látogatta meg, egy nap a beteg szobájából kijövet, így szólt a páterhez:

- Vezessen be kérem a szalonba, valami beszélni valóm van önnel.

- Nézze, kedves páter - kezdte Méda, amint leült - ugyebár, bizonyos ön abban, hogy az ön tanítványa iránt őszinte anyai szeretettel viseltetem? Ha igen, akkor engedje meg nekem, hogy én, a nő, aki mindig élesebben lát be bizonyos dolgokba, mint önök, férfiak, figyelmeztessen némely dolgokra.

- Nézze, kérem - folytatta Méda a muffját simogatva - nem volna szives nekem megmondani, mit tart ön a Zoltán párbajának okául?

- A párbaj okául? - kérdezte a páter meglepetten. - Azt, amit valószínűleg méltóságos asszonyom is tud. A Zoltán nemes és kissé túlhajtott erkölcsi nézetét olyan dolog felől, melyet megvet.

- Részben ez! - hagyta rá Méda. - De mondja kérem, nem lát ön valami más egyebet is a sövény mögött? Például: nemcsak kutyát, de farkast is? Nem gondolt ön még arra, hogy a világ nem igen hajlandó az okok indokaiban azt a magas iskolájú idealizmust látni, amit ő abszolút nem ért meg? Szóval, nem gondolt ön arra, hogy a világ másként ítéli meg azt az indokot, amit: ön, én s egyáltalán a Zoltán barátai természetes indoknak látunk?

- Nem, - mondta egyszerűen a páter. - Az igazságokkal szemben lehet elfogult a világ, de nem hiszem, hogy igazságtalan is lenne.

Méda elmosolyodott.

- Mennyire irigylem önt, kedves barátom, amiért, dacára hogy a földön jár, semmi szenny nem ragad rája. Sajnos, én nem vagyok az ön nézetén s ha a világ ez esetben, mondjuk így: jól is viseli magát, én hajlandó vagyok bevallani saját magamról azt az önjellemzést: hogy e kérdésben az *igazságtalan világ* szerepére vállalkozom, azaz, hogy világosan beszéljek, én félek valamitől és félelmemet, mely ön előtt az első percben valószínűleg nem talál rokon-szenves visszhangra - mégis bevallom. Fiatal emberek, ha még olyan fiatalok és ideálisan gondolkodók is, mint az ön tanítványa, a *nőkért*, értse meg jól, hogy többes számban beszélek, nem állnak ki a halál elé. Akik ezt megteszik, azok nem ideálisan gondolkodók, hanem: krakélérek. Az ideális ifjak, ha nőkről van szó, csak *egy nő* miatt néznek a halál szemébe.

- Méltóságos asszonyom azt hiszi - kérdezte a páter elsápadva - hogy?...

- Pszt, pszt! - intett Méda tréfásan.

- Semmit se hiszek. Csak - mosolygott - logikailag okadatolok. Így: Zoltán megismerkedik egy fiatal emberrel, egy elsőrendű tehetséggel, egy vele hasonló eszmékért rajongó lélekkel. A „rajongó lelket” első látásra kinevezi barátjának, a szegénysége és betegsége miatt duplán barátjának s a barátja hugát, a szegény és szomorú, elhagyott, kirabolt szép leányt - ne ijedjen meg kedves páter - megszereti anélkül, hogy ennek a szerelemnek létezéséről jó ideig maga is bírna tudomással.

- Hogy Zoltán megszeressen egy bukott leányt?! - kiáltott ijedten és megbotránkozva a páter.

- Ha nekem fiam volna - mosolygott Méda, - nem biznám a nevelését önre. Ön olyan tökéletes, hogy szinte nem való nevelésre. És - bocsásson meg, - de rossz a lélektana. Ha jó volna, tudnia kellene, hogy ezekbe a leányokba épp az ilyen ideális lelkek szeretnek bele, nem a bűneikbe, legyen nyugodt, hanem a szerencsétlenségükbe, amit tényleg nem lehet tőlük eltagadni. Különösen nem, Dobó Laurától. A fodrásznőm egy folyosón lakik velük, ismeri az egész családot s amíg fészül, hogy ne unatkozzam, ilyen történetekkel mulattat.

A páter felindultan járkált.

- Bizonyos ebben? - kérdezte Médát.

Méda vállat vont.

- Nem ez a fontosabb kérdés, kedves páter, hanem az, hogy ön irjon azonnal a Zoltán nagybátyjának és amint Zoltán felgyógyul, neveztessék ki haladéktalanul valamelyik nagykövetséghez attachénak. Ugy tudom, hogy a katonai ügyek szolgálása nem tetszik Zoltánnak, de legalább két évig nagy hasznára lenne valamelyik világváros s a nagyvilági élet és tapasztalatok. Azután visszajöhetne és megválasztatnák képviselőnek.

Méda felállt s kezet nyújtott a páternek.

- Gondolkodjék azon, amit mondtam, vagy még jobb, ha nem is gondolkodik, csak ír azonnal a nagykövet bácsinak és egy kis időre internálják az urfit. Adieu, kedves páter, azaz várjon csak, még valamiről elfeledkeztem.

Benyult a zsebébe s egy iv hosszukásra hajtott papirost húzott ki belőle.

- Itt van a barátjuk kinevezése, örvendeztesse meg vele Zoltánt.

XV.

Nagy pelyhekben, ritkán, szinte jéggé fagyva hullt a hó és a Borbély két uj szürkéjének patája, amint megállította őket a Margit lakása előtt, belevágódott a tükrös, pompás szán-útba.

Borbély felnézett az ablakokra s a következő percben már jött lefelé a lépcsőkön Margit.

Hosszu, testhezálló prémes bunda volt rajta, barna prémkalap a fején s az óriási lapos muffján ott égett a Borbély hosszúszáru, rubinvörös rózsája.

Borbély mosolyogva, szerelmesen nézte a bakról s Margit felült melléje. A kocsis sealskinnel bélelt selyem takarót terített térdükre s az utcán járók megbámulták az elegáns szánt s a Margit szép alakját.

- Merre menjünk? - kérdezte Borbély s a takaró alatt megszorította a Margit kezét.

- Nekem mindegy, - mosolygott Margit boldogan, - csak maga mellett legyek.

- Mégis!

- Hát menjünk a budai hegyek közé.

- Nem fázik meg?

- Ha megfázom, visszajövet felmegyünk magához és ad egy csésze teát.

Borbély elragadtatva nézett reá.

- Komolyan mondja?

- Egész komolyan. Ugyis régi vágyam ismerni a maga otthonát. Képzelem, milyen érdekes!

- Elég jó kis odú, csak hogy hiányozni fog belőle a maga méltó fogadtatásához elengedhetetlen kellék: a virág. Ha tudtam volna, hogy ilyen kegyben részesít, Budapest egész Flóráját magamhoz rendelem.

- Sőt oltárt is állít, - mosolygott Margit.

- Ahol maga van, ott mindenütt van oltár.

Belenéztek az egymás szemébe s Margit mosolyogva huzta végig a muffjára tűzött rózsát a Borbély arcán.

A két fiatal, pettyes szürke csikó úgy röpitette a könnyű szánat, mint egy pelyhet. Az utcák, a fák, a házak tetejei fehérén ragyogtak a hótól és zuzmaraszalagoktól, melyek csipkésen, mint valami óriási póknak lábai, fonták körül a tárgyakat.

Borbély keresztül hajtott az ujhidon s a Duna mellett haladva mentek kifelé. Az alagutnál elmaradt előlük a ködbe burkolt fiatal városnak silhouettje s a Vérmezőnél ott látták maguk előtt a hóval borított, fenséges nyugalma hegyeket.

Jobbról a bástya emelkedett meredek, svájcias utcáival s a hóval fedett házak némely ablakából már lámpafény csillogott ki, messzire ragyogtatva csillaghoz hasonló titokzatos fényét.

Margit még sohasem járt télen erre s mikor a budai utcákat is elhagyva, a Svábhegyre vezető utra tértek, mámoros boldogság fogta el és közelebb huzódva Borbélyhoz, lázas önkívülettel suttogott hozzá. A hangja olyan forró volt, mint a legforróbb déli szél, s Borbély ellankadva hallgatta.

- Tudja mit szeretnék? Hogy addig mennék ezen a tiszta, szűzi, fehér téli uton, míg egyenesen bele mennék a tavaszba. Ebből a csendes, fehér világból madárdalos, virágos tavaszba szeretnék menni. Ha mennék, mennék sok nap és sok éjszakákon keresztül, így egymás mellé húzódva s a hó folyton hullana reánk... Aztán mi is olyan fehérek lennénk, mint a hó. A hajunk, ruhánk, a lovaink, csak ez a piros rózsza itt a muffomon maradna meg a maga színében. Ez égne forrón, tüzesen s mikor oda érnénk a tavasz kapujához, ezzel kopogtatnánk a kapun. És a kapu kinyílna a rózsza kopogtatására, mint ahogy minden szív kinyílik a szerelem hangjára... Vigyen oda, édes!

Borbély lehunyta a szemét.

- Oda viszlek, édes!

- És ott maradunk. Fonunk magunknak sátort fürtös virágu rózsából és oda menekülünk a forró napsugarak égető tüzétől. Onnan nézzük reggel a napfelkeltét s este a csillagok útját. Egyedül leszünk az üdvösség kertjében, mert másoknak nem nyílik ki a tavasz kapuja. Én vagyok az egyetlen leány a világon, ki birtokában van a bűvös rózsaszáznak. Mienk a föld, a napsugár és minden boldogság, mert mi szeretjük ezen a világon legjobban egymást. Mi soha sem szerettünk mást, csak egymást szerettük, maga bejárta a világot lángokon keresztül, de a szíve sohasem fogott tüzet. Haza hozta nekem, mint ahogy egyszer régen elvitte tőlem. De többé nem viszi el sohasem... Csókoljon meg, édes!

Muffját álla alá szorítva, ismeretlen ragyogású fénnel szemében, forró, szenvedélyes, hűség pillantással nézett a férfi szemébe.

Borbély erőltlenül engedte el a gyeplőt.

- Margit! - suttogta - térjen magához... Nem vagyunk egyedül.

Margit hátravetett fejjel, álmodozva mosolygott.

- Jelentse ki a kocsisnak, hogy jegyesek vagyunk. Mondja, hogy a vőlegényem...

Borbély megkapta a lefelé vágató lovak gyeplőjét és visszafordította őket. Egymáshoz húzódva, szótlanság, csak egy-egy néma, a szenvedélytől szinte torz mosolyt váltottak s így mentek visszafelé és a szűzi hegyekből többé semmit sem láttak.

A hó sűrűbben hullt, kezdett alkonyodni s Borbély a lakása előtt oda dobta a gyeplőt a kocsisnak és lesegítette Margitot. A csöngetésre elősiető inasnak valami parancsot adott s a szalonban kibontotta Margitot a bundájából. Azután összeölelkeztek, úgy, ahogy még soha sem, azzal a tehetetlen forrósággal a végzeteszerű percnél, ami több átkot, mint boldogságot sóhajtott bele a titokzatos jövőbe.

XVI.

Ami megtörtént, Borbély nem akarta előidézni, Margit nem kereste, de annyira nem érezték szerelmüktől külön, független vagy megszegyenítő érzésnek az egymás birását, hogy a legkisebb megbánás, sőt zavar nélkül néztek egymásra.

Margit magához ölelte a Borbély fejét és hosszan, tisztán, nyugodtan nézett szemébe. Azután leült a nagy porcellán kályha mellé és boldog mosolylyal türe, hogy Borbély megigazítsa a haját s mikor az inas behozta a szalonba a megterített asztalt, Borbély elküldte az inast és ő szolgálta ki Margitot. Elkészítette a teáját, hideg sültet tett a tányérjára, gyümölcsöt tisztított s egész idő alatt nem szóltak semmit, csak a szemükkel beszéltek s Borbély időnként megcsókolta a leány kezét.

Ezután vagy itt, vagy Margitnál találkoztak, mert most már az esti órákban is fogadta Borbélyt. Margit amennyire lehetett, titkolta viszonyukat, de ha valaki nyíltan kérdést intézett volna hozzá, nyíltan is felelt volna reá.

Természetesen, erre nem volt szükség, de a színháznál már kikezdte a pletyka s innen terjedt tovább, a saját köréig. És itt várakozással néztek az események elé. Mindketten, Borbély is, Margit is szabad emberek voltak, amellet Margit színésznő és szigorú elítélés alá nem került az eset, de annál inkább megbotránkoztak a Margit oktalan, könnyelmű cselekedetén. Nem értették, hogy ez a komoly és okos leány, hogy mehetett bele egy házasságon kívüli viszonyba, mikor egy kis ügyességgel a házasságot is elérhette volna.

Egyelőre azonban várták a dolog fejleményét, de már is voltak, akik megbotránkoztak, így Pallosné is. Megszakitotta a Margittal való közlekedést s ahol tehetett, agitált ellene és a Margit társasági érintkezése kezdett reá nézve kellemetlenné válni. Ehhez járultak anyagi gondjai is és kedélye kezdett borulni és ingerültté lenni.

Már Borbélynak is feltűnt s egy nap úgy tetszett neki, hogy Margit szórakozottan és nem a szokott bensőséggel s melegséggel viszonzozza csókját.

Épp a íróasztala előtt találta, egy csomó számla-halmaz között, melyeket zavartan rejtett el a Borbély jöttére.

Három hónap óta most jutott először eszébe Borbélynak a Margit adóssága és e percben tisztában volt vele, hogy ez teszi Margitot kedvetlenné és azonnal elhatározta, hogy most elintézi a kényes ügyet.

- Magának rejtegetni való írása van? - kérdezte tréfás mosolylyal s egyik kezét rátette a félig nyitott íróasztal fiókjára, míg másikkal a Margit kezét fogta meg.

- Rejtegetni való! Mi jut eszébe? - mosolygott Margit bágyadtan s azon volt, hogy becsukja a fiókot.

- Igenis, - mondta Borbély s gyöngéden megcsókolta a leány haját. - Rejtegetett számlái. És - tette hozzá komolyan - ebből kifolyólag titkos gondjai.

Margit megütődve vizsgálta a Borbély arcát, aztán erélyesen betolta a fiókot és hidegen így szólt:

- Ezek a gondok kizárólag az enyimek és kérem, ne avatkozzék bele.

Borbélyt nem riasztotta el a visszautasítás. Megcsókolta a Margit kezét, azután megfogta és komolyan nézett reá.

- Ha a szerelme az enyém, akkor a gondjai is az enyimek.

Margit visszautasítólag intett.

- A pénzügyi gondjaim függetlenek a szerelmemtől. Még egyszer kérem, ne avatkozzék bele.

- Hát ki avatkozzék bele, ha nem én? - kérdezte Borbély még mindig kérő hangon.

- Senki! Önnek ép úgy nincs meg ehez a joga, mint egy reám nézve bármely idegen férfinak.

- Hogy érti ezt? - kérdezte Borbély összevont szemöldökkel.

- Hagyjuk ezt a kérdést, - szólt kedvetlenül Margit s fel akart állni, de Borbély visszatartotta.

- Ellenkezőleg, kérem, tisztázzuk ezt a kérdést.

- Mit akar ön tulajdonképpen? - kérdezte Margit olyan hideg és büszke pillantással, ami meglepte Borbélyt s kissé ingerültté tette.

- Azt akarom, hogy azt a jogot, mely kizárólag az enyém és nem az öné, t. i.: hogy anyagi gondokkal küzdjön, a teljes valójában engedje át nekem.

- Micsoda jogokról beszél ön? - kérdezte Margit elsápadva és könnyes szemmel. - A férjem, jegyesem, vagy pedig én a megfizetett kedvese vagyok önnek? Mert csakis ezek az emberek beszélhetnek jogokról és nem ön, akihez a legtisztább és legideálisabb szerelem fűz.

Eltakarta kezével szemét s ujjai közt lefolytak könnyei.

Borbély meghatottan nézte és sápadtan harapdálta bajuszát, érezve, hogy amire eddig nem gondolt, e percben meg kell tennie és nyilatkoznia kell. Kötelessége. Végre is ő szereti a leányt s ha idegenkedik is a házasságtól, de a kötelessége elől ő soha sem tért ki és nem fog kitérni most sem. Ha a Margit anyagi helyzetén nem segíthet másként, csak az anyakönyvvezető bejegyzése mellett, elveszi A fő az, hogy Margiton segítve legyen és ne az ő szabadságszeretetének és elveinek fenntartásával rontsa el a leány életét.

Az íróasztal előtt állt, egy papírvágókés acélját hajtogatva ujjai között s Margit ott sirt előtte, fejét az íróasztalra hajtva és szép, gömbölyű vállai megremegtek a zokogástól.

Borbély szájalommal és szerelemmel nézte s nem tudta, hogy mit mondjon. Végre lehuzott ujjáról egy vékony gyűrűt s a leány kezét lefejtve fejről, lassan ráhuzta az ujjára, azután megcsókolta a kis fehér kezét.

- Holnapig, amig kicseréljük a karikagyűrűnket - mondta halkán, alázatosan, bűnbánattal. - És most adja át nekem az íróasztala kulcsát, azután mossa meg a könnyes szemét, hogy estére olyan szépen ragyogjon a Méda estélyén, ahogy még soha sem.

Mire Margit még jobban sirt. Félig a boldogság könnyeit sirta el, félig annak a fájdalmas érzésnek könnyeit, amelylyel megérezte, hogy a boldogság nem erkölcsi pressziók hatása alatt születik, s hogy a legjobb férfi is csak az, ami valamennyi: impresszionistái a szerelemnek.

XVII.

Méda még egy pillantást vetett a tükörbe és gunyosan mosolygott vissza önmagára.

- A háromszáz forintos selyem ruhámban is csak az vagyok, ami a harminc forintos karton ruhámban; öreg és csunya. Haj, haj, Kund - sóhajtott könnyedén - ha még egyszer husz esztendősen lehetnék!

- Mit tenne? - kérdezte Kund, megtéve Médának azt a szivességet, hogy egy teljes órával hamarabb jött el az estélyre, szemlét tartani a dekorációk, virágok és világítás fölött.

- Igaza van! - sóhajtott újra Méda, a szétnyitott strucc-legyezőjén a tollakat igazgatva. - Mit tennék?! Azt, amit minden ember tenne, ha elülről kezdené az életet. Ujra elrontanám.

Vastag, fehér ujjával egy gyöngyszínű üvegvázából épp egy piros szegfűbokrétát vett ki Kund s egy cseresznyefa-ágot tett helyébe.

- Nézze most ezt a különbséget! - mutatott a vázára, amint az üveg színéhez hasonló, apró fehér virágokat elhelyezte benne. - Virág és váza harmonizáljon. Többféle virágot egy pohárba tenni, különösen olyan virágokat, melyek sem színre, sem karakterre nem harmonizálnak, nem szabad. Ilyen kevert ügyre csak biztos színérzékű ember vállalkozzék.

Azután leült s egy szál szegfűvel a szék karját ütögetve, egykedvű kíváncsisággal nézte a legyezőjével babráló vén kisasszonyt.

- Ön is elrontotta az életét? - kérdezte.

- Ki nem cselekszi ezt meg? - sóhajtott Méda. - Még ilyen embert nem ismertem.

- Az igaz! Ha az embereknek a kellő pillanatban csak fél annyi eszük lenne, mint az állatoknak ösztönük, sok szerencsétlenséget elkerülhetnének.

Méda fázósan vont vállat.

- Eszük! Gyűlölöm ezt a szót, dacára, hogy meghajlok előtte. Az ész hatalma már tulságosan nagy bennünk, elnyomja és lecsigázza lelki vágyainkat és csak a testieknek kedvez. Mint egy Watt-féle gőzgép, melyet a gőz feszítő ereje hoz mozgásba, ugyanilyen szuverén ereje van bennünk az észnek. Mindent az észért és mindent az észnek! Brrr! Fázom! Ne eszük lenne több az embereknek, kedves barátom, hanem bátorságuk rommá zúzni ezt a néhány ezer esztendősen múmia-bazárt, ahol az emberek kicserélik egymással érdekeiket és beszerzik a saját földi nyomoruságukhoz szükséges kinzóeszközöket.

Kund a szék karjára könyökölve nézegette a szép lazultkék villanylángokat és széles arcán unalom, közöny látszott, habár e percben jól érezte magát, mert szerette ezt a kis különös, elegáns szalont, melyben voltak s honnan a másik, a nagy elfogadó terem nyílt. És szerette a Médával való társalgást is, habár ez mindig felzavarta kedélyét, mint azok a titkos déli szelek, melyek alig fujnak és mégis hullámozásba hozzák a vizeket.

Én azt hiszem - mondta csöndesen s kissé elmosolyodott, - hogy önnek nincs egészben igaza, amikor az ész teszi felelőssé az emberi oktalanságokért és bajokért. Nagyon szomorú volna, ha nem az ész, hanem az ösztönök kormányoznák idegrendszerünket.

Méda elkészült a legyezője tollaival és leült.

- Pedig az ösztönünk kormányozza, csak hogy az eszünk állítja meg. De én éppen ezt a megállítást nem találom mindig helyesnek. Például szeretném tudni, miért kellett az én eszemnek abba beleszólni husz esztendő előtt, mikor egy kis falusi tanító megkérte a kezemet s dacára, hogy szerettem, a szeme közé kacagtam a szegény kis tanítónak.

- Hja, az ön tanítónősködése a kis erdélyi faluban! Hallottam erről, - mosolygott Kund.

Méda elmélázva nézett maga elé. A gunyos mosoly eltűnt arcáról és szelid, szomoru mosoly váltotta föl.

- Igen az én tanítónősködésem! - sóhajtott. - Tizennyolc éves voltam, mikor megkaptam a diplomámat és nem volt más vágyam, mint megismerni az életet abban a rétegben is, mely alattam állt, ahol az emberek nem azokért a célokért küzdenek, mint itt fenn, hanem csak a kis darab mindennapi kenyéréért. Ismerni akartam a népet, a bajaikat, gondjaikat, a szívük érzéseit, az egyedül álló, dolgozó szegény leányok sorsát s akkora energia volt bennem keresztülvitelére, hogy a szülőim nem merték megakadályozni. És a legnagyobb inkognitóban, idegen névvel, két esztendeig tanítottam egy kis faluban. Azután hazajöttem a tapasztott földű szobáskámból a parkettás szobámba, de az ifjuságomat és az álmaimat ott hagytam.

Egy ideig hallgattak, azután Kund felállt s halkán megütötte a zongorát. Valami szomoru melódiájú olasz dalt játszott, egy halk, édes szerelmi bucsut s a kis őszülő hajú, fekete selyemruhás, öreg Méda úgy ült egy magas, régi divatu széken, mintha a Kund művészi játékában a mult bánatát allegorizálta volna.

- Mondja, asszonyom, - fordult vissza Kund játékközben a zongora mellől, - nem vonhatnánk le bizonyos tanulságot ebből a percből arra a percre vonatkozólag, amelyben ön elbucsuztatja azt a szegény fiút, Bajnócyt, Budapesttől? Mit gondol, nem volna tanácsosabb eloltatni a szalonokban a csillárokat, a kaput becsukatni és ráíratni: Estély nem tartatik meg - Bajnócy Zoltán nem utazik...

Méda fölébredt és elmosolyodott. A szokott gunyos, bizarr mosolyával és felállt.

- Kedves barátom, - mondta kezét a Kund karjára téve, - amióta ez a világ fennáll, kétféle harc folyik rajta. Az Isten harca az emberek ellen a megpróbáltatásokkal és az emberek harca az Isten ellen a *szokásokkal*. Akik egykor a harc végét látni fogják, nem mi vagyunk.

Azután az apja elé ment, aki egy inas karjára támaszkodva jött keresztül a nagy szalonon.

XVIII.

Tíz órára majdnem együtt volt az egész társaság. Lehetek vagy negyvenen s a három szalon megtelt velük.

Méda úgy válogatta ki a társaságot, hogy az izlését és érdekeit is kielégíthesse.

Ezek az érdekek nem azok a szorosan vett, *fölváltható* érdekek voltak. Médának többé sem az apja, sem maga miatt nem volt szüksége ilyesmire, de végre az is érdekünk, hogy közönyösségünket vagy pláne ellenszenvünket ne mutassuk ki azok iránt, akik iránt közönyösséggel, vagy ellenszenvvel viseltetünk.

Az öreg kegyelmes nem a legjobb hangulatban ült a nagy szalonban, melynek két sarokablaka egy szép nagy kertre nyílt, míg a többi ablakok s egy nagy, fehér oszlopos erkély az Andrassy-utra nyíltak.

Ismét a köszvény bántotta s magába fojtott ingerültséggel hallgatta két mellette ülő politikus vitatkozását a vám-ügyről és rossz néven vette tőlük, hogy az ő politikai cikkeiről nem beszéltek.

Ezek a cikkek ugyan már három hét előtt befejeződtek, de ismét aktuálissá váltak azzal a röpirattal, melylyel egy fiatal képviselő válaszolt rájuk, ezáltal vonva magára a figyelmet, melyre néhány esztendő óta vágyott már.

Ebben a röpiratban még több volt a paradoxon, mint az öreg kegyelmes cikkeiben, kevesebb a szellemesség, de több: az ügyesség, merészség és a két erős ököl nyoma, mely előre furakodott.

- Látod, apus, - mondta Méda akkor este, mikor elolvasta a röpiratot és átment a maga szobájából az apjához. - ezt érted el a cikkeiddel! Válladra vettél egy varangyos-békát, aki most az egész világot telekiabálja. És míg az emberek mosolya neked már csak ártalmadra lehet, ennek a strébernek hasznára lesz.

Méda egyik szalonból a másikba ment, fürge apró lépéseivel ott termett mindenütt, ahol lanyhulni kezdett a társalgás, vagy pláne megszakadt s egyetlen egy oda dobott szava elég volt, hogy vendégei új témát kapjanak.

- A mustármag-hintő! - mosolygott Kund, amint Méda ki-kiment az erkélyre, ahol Kund és Zoltán szivaroztak s nézegették a szép, tiszta, csillagos tavaszi eget.

A betegségnek minden külső nyoma eltűnt már Zoltánról, csak kissé halványabb lett és szemének kifejezése, valamint vonásai mentek bizonyos átalakuláson keresztül.

Szeme és ajka között egy finom, határozott vonás fejlődött, mely által egész külseje érettebbnek és idősebbnek látszott. Szemének eddigi gyerekes, rajongó mosolya összevont szemöldöke és sajátságos, bizalmatlan pillantása alatt tűnt el s még a járása sem az azelőtti, gyors, gondtalan járás volt.

Férfias nyugodtság, kevesebb temperamentum és egészben több erély jellemezte

- Ha elszívják a cigarettáikat - szólt Méda kissé leülve közéjük, - kérem, jöjjenek be. A társaság rajtam követeli Zoltánt s már gyanuba fogtak, hogy titokban leengedtem kötélhágcsón az erkélyről.

- Nem maradhatnánk itt? - kérdezte Zoltán. - Nézze, asszonyom, mily csodaszép éjjel van, engedje meg, hogy ennek emlékével távozzam szép hazámból.

- Nem! - kacagott Méda a fejét rázva, - maga csak távozzon a barátai emlékével szép hazájából. A csillagok nagyon távol vannak tőlünk, sziveskedjék csak itt maradni az emberek között. Egész jó itt, csak hozzá kell szokni a klímához és dietikus táplálékra kell szoktatni a lelket. Mindent idejében és mindenből keveset.

- Micsoda szimbolikus orvos ön! - szólalt meg a sarokból Kund.

- Ha a szimbolumnál tartunk - mosolygott Méda a szalon felé hajolva - akkor nézze meg Pallosnét, amint páter Lőrincsel diskurál. Ime, egy modern sátán és az aszkéta. Csinos kép, ezzel a címmel: Ne vigy minket a kísértetbe...

- Jellemzően van öltözve ez a dáma - szólt Kund, arrább huzva a székét s a sötét erkélyről nézegetve be a szalonba. - Pedig ő méltósága nem az, aminek látszani szeretne!

Méda szánakozva mosolygott.

- Ez egy gyáva nő! Tíz Magdolna él benne - a megtérés előtti időből - és egy Szent-Monika életét éli. Sajnálom!

- Most az a kérdés, kit sajnál benne? - kérdezte Kund. - Magdolnát vagy Szent-Monikát?

- A harmadikat - mondta Méda, már az ajtóból nézve vissza - a gyávaságot!

- Ez szellemes válasz volt - szólt halkán Zoltán.

Kund gondolkodva nézegette a csillagokat és kedvetlenül vállat vont.

- A gyávaság szempontjából Méda sem különb, mint Pallosné. Természetesen, nála más értelemben, de egy irányban értem ezt a szót. - Különben - tette hozzá szivarját lehajítva az erkélyről - ki nem gyáva? Azt hiszed, ebben a harminc-negyven főnyi társaságban itt, éli csak egy ember is a maga, a természete szerint predesztinált életét? Azt, amelyikhez a vágya, a bűne, vagy az erénye vonzza? Egy sem éli. Nézd meg Médát, aki utálja ezt az egész társaságot és lelkének vágya az egyszerű asszony élete, aki példás erkölcsű gyerekeket nevel, mint az előbb említett Szent-Monika; nézd meg a kacér, de erényes Pallosnét, kinek alattomos, kénkö villanásu szemében, a régi nagy heterák minden vágya benne ég és nézd meg azt a sápadt, gonosztevő arcú püspököt, kiben egy zsidó Shylock veszett el, egy uzsorás, aki kéjjel vagdos-sa ki az emberek húsából a tartozásaikat. Nézd meg az öreg kegyelmes mellett azt a hatalmas, mameluk politikai vezért, akinek míg voltak álmái, egy Dantont látott saját magában. És a többieket, mind, mind. Itt vagyok én. Itt ülök a legelőkelőbb társaságban és a természetem, vágyam úgy kilök innen, mint a pisztoly lobbantyuja a golyót. Valami szabad, független koldus szeretnék lenni, egy züllött piktör, vagy zenész, egy asszonynyal az oldalamon, kit régen elveszítettem. Nem lehet!...

- Mindent lehet! - mondta hidegen, határozottan Zoltán s ujjaival az erkély párkányán dobolva, élesen nézett a levegőbe.

- Nem lehet - ismételte Kund. - Gyávák vagyunk és vakok. Azt hisszük, hogy a világ ott végződik annál a pontnál, amelyben élünk. Az emberek millióiból csak azt a néhány embert látjuk, akiket ismerünk; ezeket látjuk a bíráinknak és képzeljük a nyugalmunknak. Szóval: ennek a néhány embernek kedvéért éljük le a nekünk adott rövid kis emberi életünket. De ne hidd, hogy csak mi itt fölfelé. Ugyanigy élnek az emberek még följebb és még lejjebb is.

- Hát hol áll meg az emberek ostobasága? - kérdezte Zoltán keserűen.

- Ahol már minden késő: a sirnál!

- Eh, - intett Zoltán türelmetlenül és felállt - csak a gyávák botlanak meg mindenben. Szeretném tudni, ki állja nekem utamat, ha a magam emberi boldogsága nem ebben a földben terem és másutt akarom keresni? Ki?

- Saját magad - felelte Kund s ő is felállt. - Te harcra készülsz és nem lesz ellenfeled, nem áll ki veled senki, csak a közöny és visszautasítás. S ez a kettő olyan erős, hogy legyőz, vagy megöl, de a nyertes soha sem te leszel.

Méda már jött értük s visszatértek a társasághoz.

A nagy szalonban az inasok különös szerkezetű, hosszukás bambusznád asztalokat raktak egymás mellé és hangtalanul, a legszédítőbb gyorsasággal terítették meg s mindenki oda ült, ahova akart.

Az asztalok terítőit alig lehetett látni a drága csipke és szalag-disztől, az üvegek és ezüstök ragyogtak s Kund, kinek minden különbségét mindenhol elnézték, vissza ment az erkélyre s egy inas tokaji bort és piskótát vitt utána, mivel nem kért egyebet.

Margit csak előadás után, tizenegy órakor érkezett Borbélylyal. Mikor az inas bejelentette őket, Pallosné leplezetlen gúnynyal jegyezte meg;

- Ez egy kissé sok! Már este is együtt jönnek?

Ezt a megjegyzést többen, mint nem helybenhagyták és valamennyien feszélyezve néztek az ajtó felé és Méda zavartan, elpirulva állt fel fogadásukra.

Margiton fehér chinai-crepp ruha volt s a mélyen dekoltált derekat egy csipkepánt tartotta vállban össze s bőrének fehérsége összefutott a csipke színével.

A férfiak titkos egyetértéssel mosolyogtak össze, alig észrevehetőleg, de Borbély mégis észrevette. Különben ő is, Margit is, társasághoz szokott jó szemükkel azonnal észrevették, hogy gúnyos kíváncsiság központja lettek. Sőt Médán is valami szokatlan zavart vettek észre, mire Margit elpirult, de azért nyugodtan és olyan méltósággal köszöntötte ismerőseit, hogy azok röstelkedve szívták vissza izetlen mosolyaikat.

Csak Pallosné nem vett róla tudomást. Amint Méda leültette Margitot maga mellé, majdnem szemközt kerültek, de Pallosné úgy el volt foglalva a püspökkel, hogy levegő volt előtte Margit.

Borbély távolabb, az öreg kegyelmessel beszélgetett, de feszülten figyelte a nőket s mikor látta a Margit arcán indulatai változását, szeme fenyegetőleg villant meg és előre lépett, de e percben tekintete találkozott a Margit kérő pillantásával, mire kiment az erkélyre Kundhoz.

Annyira fel volt indulva, hogy alig tudta leplezni ingerültségét s kihajolt az erkély párkányán, hogy a fejét kiszellőztesse.

- Tégy nekem egy szivességet - fordult vissza s ujjait idegesen húzogatta végig az arcán. - Hívd ide nekem Pallost!

Kund, aki mindent látott innen, ami a szalonban történt, nyugodtan mártogatta piskótáját a borospoharába.

- Mit akarsz azzal az állattal? - kérdezte.

- Kérdőre kell vonnom a felesége viseletéért.

- Akkor valamennyi jelenlevő és jelen nem levő asszonynak férjét kérdőre kellene vonnod.

Borbély rávágott az erkély párkányára és tompított hangon kérdezte:

- Mit akarsz ezzel mondani?

- Azt, amit te is tudsz. Margit kompromittálva van és beszéd tárgyát képezi a társaságban. És bocsáss meg, de - élesen nézett a Borbély szemébe - ügyetlenül csinálod a dolgot. Azaz...

- Nos? - kérdezte Borbély összefont karral, sápadtan - csak folytasd!

- Azaz: túlmerészen - mondta Kund kissé ingerülten.

- Hát még? - kérdezte Borbély.

- És izléstelenül.

Borbély most leült. Egyik kezével össze szorított öklét ütögetve nézett ki az oszlopok között, azután újra felállt s kezét rátette a Kund vállára és elég normális hangon így szólt:

- Kérlek, magyarázd meg, mit értesz te a magad és mit a világ szempontjából izléstelenségnek?

Zoltán ebben a percben nyitotta ki az erkélyajtót, de Borbély intett neki, hogy maradjon ott, ahol áll.

- Ebben a kérdésben - felelte Kund hidegen - egyetértek a világgal, ki nem bocsátja meg a látszat formáinak be nem tartását.

- Azaz a hazugságot - mondta keserűen Borbély.

- Hát azt! - felelte Kund. - Minden érett eszű ember tudja, hogy az egész világ csak látszatra van felépítve s hogy ennek a világnak erkölce olyan, mint egy középkori vár, keresztül-kasul van fúrva mindenfelé titkos alagúttal, temérdek rajta a rejtett ajtó, a titkos nyílás, melyeken ki s be lehet járni és meg lehet a várat kerülni, anélkül, hogy az, aki nem járhat bármi okból is az egyenes uton, a nyílt főkapun jönne be. Aki mégis ezen jön be, az már nem is izléstelen, - bocsáss meg, általánosságban beszélek - az ostoba!

- És ezt te mondod? - kérdezte Zoltán, betéve maga után az ajtót és csodálkozva nézett Kundra.

Kund elvörösödött és zavartan állt fel. Borbély gúnyosan, Zoltán csalódással nézegette és hallgattak. A kellemetlen csöndbe Kund szólt bele.

- Az asszimiláció törvényét tagadhatjuk - mondta levert, száraz melancholiával, - de meg nem dönthetjük és úgy látszik, én is a kameleon-családhoz tartozom. Csak halálom után jutok a magam színéhez. Szervusztok!

Kezet se fogott velük és beteg állathoz hasonló, lusta lépéseivel keresztül ment a szalonon s anélkül, hogy valakitől elbúcsúzott volna, hazament.

Borbély értelmetlenül és Zoltán leverten nézett utána.

Másnap az egész társaság megkapta Margit és Borbély eljegyzési kártyáját.

XIX.

Tíz óra volt, mikor Zoltán és páter Lőrinc felálltak az asztal mellől. - Isten tudja, mikor ülünk ismét egy asztalnál! - sóhajtott a páter szomorúan s a szeme szögletébe könny szökött.

- Ez önön áll, kedves tanár úr - felelte Zoltán. - Miért makacskodik? Még mindig van ideje elhatározásának megváltoztatására. Jöjjön velem és egy-két nappal később utazom.

A páter a fejét rázta.

- Erről már ne beszéljünk! Az én időm letelt, kedves Zoltán és nincs reám többé szüksége. Elvezettem önt az élet kapujához, az én utam onnét visszavezet. Most már legyen ön egyedül, járja saját belátása és akarata szerint az élet útját; abban én már nem lehetek önnek társa. Ami tehetségemtől kitélt, megosztottam önnel abból a célból, hogy amikor egyedül marad és az élet bedobja abba a forgatagba, amely elől senki sem szabadulhat, tudásával, érzéseivel és erejével fenn tudja magát tartani. Minden igyekezetem az volt, hogy még a jót és szépet is átszűrve, desztillálva csöpögtessem be szívébe. Hogy helyesen cselekedtem-e, azt az idő fogja megmutatni, de nem tagadom, kételyeim vannak, hogy helyes volt-e tőlem az átszürt rendszer és nem jobb lett volna-e az élet lényegét a maga nyers anyaga szerint ismertetni meg önnel? Már régebben és különösen az utóbbi időben, sok álmatlan éjszakát okozott nekem ez a gondolat. Mi hárman, az ön édes anyja, ön és én, valami étherszerű lelki életet éltünk teljes tizennégy esztendeig a világtól távol. Ez az élet nincs benne a mindennapi élet keretében, hiába keresem benne három esztendő óta. A mi gondolkodásunk és érzéseink olyanok, mint az értékes, de használhatatlan régi pénz, a szatócs nem adna érte kenyeret, de ha műértő elé kerül, kincset ad érte. Csakhogy kedves Zoltán, mit mondjak önnek az együtt töltött utolsó esténken, az elválás perceiben? Őszinteséggel tartozom önnek és csak azt mondhatom, amit a nagy világban töltött időnk alatt tapasztaltam, hogy az életben csak szatócsokkal találkozunk és nagyon ritkán műgyűjtőkkel. Kell, hogy beszélhesek önnek erről és bocsánatot kérjek öntől már előre azért az esetleges csalódásokért, melyek talán nem érték volna, ha én önt arra előkészítem.

Az ebédlő nagy, gyöngyház ernyőjű lusztere alatt álltak s Zoltán halkán két széket tolt a nyitott ablak elé és leültek.

- Sajnos! - sóhajtott a páter s fejét hátrahajtva a szék karjára, lehunyta a szemét - nem készítettem elő. Nem adtam önnek egyéb fegyvert kezébe az élet ellen, mint a tiszta lelket és az igazságnak szeretetét. Vajjon elég lesz-e ez a kettő? És nem jobb lett volna-e, ez ideáлизmus alá a prózát is elrejtetni s megismertetni önt az élet brutális törvényeivel, mely az *én*-en kívül nem ismer más igazságot? Ez az *én* ott áll az ember erkölcsi és anyagi létének minden elképzelhető fázisában. A hatalomban, a hazaszeretetben, a törvényekben, az élvezetekben, a bűnben és erényben, mindenütt. Az *én*-ért: eltapossák a gyöngét, elárulják az igazságot és hirdetik az élet tanát: *Az első én vagyok!*... Ön épp az ellenkező törvénnyel szívében lép bele az életbe, azzal: *az utolsó én vagyok!*... Azt hittem, az ön kiváltságos helyzete, neve és vagyona, megengedhetővé teszi, hogy ön meg legyen kimélve azoktól a harcoktól, melyek az *én törvényét* megszüntetik. Igen, csakhogy okoskodásomból hiányzott az előrelátás és az élet kiszámíthatatlan eshetőségeinek gyakorlati filozófiája. Nyugtalanít az is, hogy ön most, még a huszonnegyedik éve felé sem találta meg a természetének és izlésének való pályát, dacára, hogy készsége olyan nagy, hogy bátran választhat több pálya között. De ön, kedves Zoltán, még mindig csak az álmoknál tart. Nem baj, nem siettetem, de kezdem belátni, hogy az álmokhoz is gyakorlatias gondolkodás kell, hogy ne nyomja az alvó lelkét lidércnyomásként. Azért kértem önt, hogy menjen ki a nagyvilágba, egyedül, ahogy még eddig nem járt és fogadja el a nagybátyja ajánlatát. Két év a párizsi nagykövetségnél, benn a világ szívében,

megismerteti önt a saját maga és hazája iránti kötelességével. A tapasztalatok irányítani fogják elhatározását és megtanulja, ha részben is, az életnek azon ismeretét, amelylyel én elmulasztottam megismertetni.

A páter elhallgatott és Zoltán megindultan nézegette a páter sárgásbarna, éles aszkéta vonásait, melyre a lámpa fénye ismeretlen szenvedéseket rajzolt. Zoltán e percben megértette, hogy az egyetlen egy ember a világon, akinél az ő boldogsága és nyugalma fontos, az csak az ő öreg barátja, aki mellette ül.

És a szép meleg, csillagos tavaszi estében, először remegtette meg ifjú szívét valami különös vágy egy társ után, aki fiatal, mint ő és megosztozik az ő utjának minden tövisén és minden rózsáján. Először vert szive lázas forrósággal és vágyakozással és lehunyt szeme előtt először jelent meg a nő, a tövisek és rózsák társa. Az ismeretlen sötétségből jött elő, halványan, mint egy vízió, egy-egy sötét felleg eltakarta, majd újra kibukkant közülök s a tavaszi ég fehér fátyolos tejútján haladt át. Törekény volt az alakja, fekete a ruhája s a tovatűnő vízió arcában: a Dobó Laura arcára ismert Zoltán...

MÁSODIK RÉSZ.

XX.

Éjfél után, majdnem két óra volt, amikor az inas kinyitotta Zoltán előtt St-Germain-negyedbeli elegáns kis lakásának ajtaját.

A régi hű inas elaludt várakozás közben a széles, üvegtetejű előcsarnokban s a nagy fahaj színű vizsla, a Zoltán kedvenc kutyája, figyelmeztette gazdájára.

- Miért nem feküdt le? - kérdezte Zoltán, oda adva botját és cilinderét az inasnak, ki levette róla télikabátját. - A kulcsot mindig magammal viszem, máskor ne várjon. Nos? Diana, - nézett a hűséges állat szemébe s megveregette a kutya fejét - cukrot akarsz?

- Parancsol teát? - kérdezte az inas s meggyújtotta a szobákban a vastag viaszgyertyákat. A kétemeletes, kertbe épített, bolthajtásos falu, rácsos ablaku régi házba nem volt semmi modern világítás bevezetve s úgy Zoltán, mint az a három fiatal követségi hivatalnok, akik itt laktak, nehéz ezüst gyertyatartókban viaszgyertyát égettek.

A három egymásba nyíló, masszív falu szobának ablakai a kertre néztek s olyan csönd volt a ház körül, mintha legalább is száz mértföldre lett volna Párizstól.

Nyáron a nagy vörös, kúszó rózsák felfutottak az ablakokra s a kertből tücsökcirpelés hallatszott be s tavasszal fülemile énekelt az orgonabokrok között.

- Parancsol teát? - kérdezte az inas másodszor is s kezében égő gyufával a szamovár előtt állt.

- Nem, - mondta Zoltán, megborzongva a gondolattól, hogy tizenegy órától egy óráig mennyi mindenféle meleg és hideg italt kóstolt meg néhány barátja kedvéért egy champs-élyésés-i café chantanban.

- Ha már fáradni akar értem - mondta kérő hangon inasának, - akkor készítsen egy meleg fürdőt.

- Az is van, - felelt némi önérzettel az inas és elmosolyodott. - Még soha annyi meleg fürdőt nem készítettem méltóságodnak, mint Párizsban.

Zoltán is mosolygott. - A barátaimtól kell megmosakodnom - gondolta jókedvűen s oda nyújtotta lábát az inasnak, ki már hozta a papucsait és kezdte vetkőztetni.

- Csak nem a Cité-Doréban jártak ismét? - nézett fel az inas reá bizalmas mosolylyal.

- Nem, - kacagott Zoltán - a Cité-Dorée után hideg fürdő is jó, de a Champs-Élysées után meleg kell!

- Nincs semmi ujság, levél számomra? - kérdezte fürdő után végighaladva a szalonon s az egyik japán dobozból cigarettét vett elő.

- Néhány meghívó érkezett, - felelte az inas - és a rendes magyar lapok. Parancsolja most, vagy reggel?

- Egy lapot legalább még átfutok - mondta Zoltán s rágyújtva a cigarettre, bement hálósobájába.

A kutya már elhelyezkedett az ágy előtti tibeti kecske-bőrön s Zoltán ásitva feküdt le. Álmos és fáradt volt, nem szerette ezeket a késő lefekvéseket s különösen azokat a szórakozásokat, melyek miatt fel kellett áldozni éjszakáit. De új ismerősei kedvéért nem vonhatta ki alóla

magát s ha a legtriviálisabb élvezetekben nem is követte őket, bizonyos pikáns szórakozásokban még is velük kellett tartania.

Csakhogya őt nem mulattatták ezek a szórakozások, ellenkezőleg, undort és csömört váltottak ki belőle. Már hét hónap óta volt Párizsban, de nem sok élvezetet talált sem a munkában, mely nem felelt meg természetének, sem a szórakozásokban. Egy idegen, új, kétségkívül érdekes nemzetközi társaság között élt, de érzéseinek és izlésének nem felelt meg ez a társaság. Ő nevelése és természeténél fogva az álmodozó, de erős jellemű, egyenes embereket szerette s ez az idegen, előkelő kolónia csak az üres udvariasság, nagyvilági modor és ravasz, simulékony raffinéria emberei voltak.

Igazi élvezetet neki csak a páterje, a Dobó levelei és néha a Méda csodálatosan kedves iróniájú levelei szereztek. Egy-egy levél ezektől boldoggá tette és nagy örömet okozott neki a Dobó javuló egészsége és megelégedettségről beszélő sorai, hogy célját elérve, az ősszel megkezdhetette tanítását, azonkívül eladta két könyvének új kiadási jogát s úgy látszott, az erkölcsi és anyagi sikerek új és teljes harmóniát teremtenek a fiatal ember lelkében.

Zoltán lázas örömmel bontotta fel mindegyik levelét, de amit legjobban keresett bennük, pár szót Lauráról, azt csak egyszer, a legutolsó levélben talált.

„Novemberben leviszem Laurát délre”, - írta Dobó.

Ez a hír megremegettette a Zoltán szívét és olyan zavaros, kalandos gondolatok csapongtak fejében, hogy maga is zavarba jött tőlük és álmaiban már látta magát valamelyik csöndes, napsütéses tengerparton sétálni a leány mellett.

Látta magát, amint kis kabátját ráadja a leányra, amint kinyitja a napernyőjét, amint védi a szél ellen és látta a leány feketeruhás karcsu alakját, amint megy előtte a tengerparti homokban s ő megy utána, folyton a nyomában, szaladva, s a lassan lépkedő leányt még sem éri utol soha.

S itt, távol tőle, ebben a száműzetésben, melyről homályos sejtelmek voltak, hogy az egész csak azért történt, hogy elszakítsák őt a reál való emlékezéstől, itt még többet gondolt reá, mint otthon valaha.

Mint egy-egy sápadt árnyék, el-elfutott előtte napközben, míg dolgozott, el a boulevardok nyüzsgő tömegében, a szép nők ezrei között, majd az előkelő szalonok fényes csillárai alatt és a csöndes éjszakák magányában.

Cigarettáját szíva, feltépte az ujság címszalagját s végigfutott az otthoni hireken. Először a politikán, majd a művészet és irodalmon s azután a napi hireken.

És egyszerre csak összefutottak a betűk szeme előtt és megnyomta ágya fölött a csengő gombját.

- Gyertyát! - kiáltott izgatottan az inasra, ki épp készült lefeküdni s megjelent az ajtóban.

Az inas arrább tolta a gyertyatartót az éjjeli asztalon.

- Még egyet! - intett Zoltán.

Az inas sietve hozott be a szalonból még egy gyertyatartót és letette a másik mellé.

Zoltán most felült az ágyban s a két gyertya lángja mellett fogta kezébe az ujságot. Azután kiugrott az ágyból és sápadtan kapta fel ruháit.

- Gyujtsd gyertyát a dolgozószobában, - intett az inasnak - és azonnal öltözzön fel, sürgőnyt kell feladnia.

És átment a dolgozószobájába, hol a következő sürgőnyt fogalmazta meg a páternek:

„Kérem, tudasson azonnal, igaz-e az ujsághír, hogy Dobó hirtelen meghalt?”

Az inas elvitte a sürgönyt és Zoltán ott maradt az íróasztala előtt.

Kis ideig semmi irányban sem birt gondolkodni, bódult érzéketlenséggel ült és hallgatta az íróasztalán álló óra ketyegését. A kutyája besompolygott utána és lefeküdt előtte az asztal alá, fejét ráhajtván gazdája lábára.

Az inas félóra múlva visszajött, elszámolt a kocsi és sürgöny-kiadással s várta a további parancsot.

- Feküdjék le - mondta Zoltán s ő ott maradt a szobában. Cigaretára gyújtott és odaült a kályha mellé, mert fázott. Így is fázott, mire járkálni kezdett. Majdnem hajnalig sétált s mikor végre beleszédült, lefeküdt. A gyertyákat égve hagyta s még mindig, minden határozott irány nélkül, de most már felszabadulva a bódult érzéketlenségtől, futkosott gondolata ide-oda.

Mikor négyet ütött az óra, eloltotta a gyertyákat s egy erélyes mozdulattal megigazította párnáit.

- És most aludjunk! - mondta határozott hangon s a fal felé fordult és elaludt.

Aludt folyton, egyfolytában mindaddig, míg az inasa másnap délelőtt fel nem költötte. Ott állt az ágy mellett, kezében a válasz-sürgönyt s az ablakok függönyeit széthúzva, hogy világosság legyen, várta a további parancsot.

Zoltán felbontotta a sürgönyt s azután letette. Nem volt semmi változás az arcán, csak sápadt volt s aztán felkelt. Megfürdött, megreggelizett, az inassal előhozatta a menetrendet és tizenegy órakor bement a hivatalába. Itt az illetékes helyen bejelentette, hogy elutazik, azután visszament haza, kevés ruhaneműt pakoltatott be s egy órakor a berlini futárvonattal haza-utazott Pestre. Egyedül indult el, inasát sem vitte magával s ilyen teljesen egyedül most utazott először életében.

Amint elhelyezkedett a vonat elsőosztályú fülkéjében, az az érzése volt, mint egy szökevény-diáknak, ki az első percben nem tudja, mit kezdjen szabadságával. A vasuti kocsit olyan nagynak látta maga körül, mint egy kis színházat és két szomszédját, kik szemközt ültek, egy német katonatisztet és nagyon szöke, vörös arcú feleségét, nagyon távol látta maga körül.

És egyáltalán, a tárgyaknak, személyeknek és eseményeknek, mindennek valami sajátságosan megnőtt perspektíváját látta. A vonat ahol végig haladt, a legközelebbi darab földet is mért-földnyi távolságban látta maga előtt és saját gondolataival nem lévén tisztában, élesen nézett a német katonatiszt arcába, ki egy sárgafedelű könyvet olvasott s Zoltánnak úgy tetszett, hogy a saját gondolatait a német katonatiszt arcáról olvassa le.

És kérdezte magában:

- Minek megy ez az ember Budapestre?... Mi dolga van ott?... Van-e neki joga azt tenni, amit tenni akar? Követnek-e el reális gondolkozasu emberek olyan cselekedetet, amit ez akar elkövetni?... Cselekszik-e ilyet normális ember?...

S hogy semmi választ nem tudott leolvasni az idegen ember arcáról s hogy zavart gondolatait nem volt képes egy pontban koncentrálni, ideges izgatottság fogta el. Fejét a kocsi párnájára hajtotta s lehunyta szemét, hogy gondolatait kényszerítse egy fix irányba. S nem volt képes. Lehunyt szeme előtt most a katonatiszt feleségének vörös arcát látta, szemüveges szemét és kíváncsi pillantását, amint őt nézegeti.

- Vajjon ez az asszony volt-e valaha fiatal? - gondolta Zoltán - és érték-e nagy fájdalmak? Vajjon elveszítette-e az anyját, a gyermekét, vagy látott-e a sir felé közeledni egy nagyon drága lényt?...

Azután kinyitotta szemét s a kocsi falára szögezve pillantását, így gondolkozott:

Vajjon lehet-e tényleg ignorálni a világot s előítéleteit? Lehet-e azokat a társadalmi törvényeket megvetni, melyeket lelkiismeretünk szerint nem becsülünk? Lehetséges-e a teljes izoláltság a világtól, lehetséges-e rajta kívül élni és hol van az a pont, ahol az ember nincs benne a világban?...

Sehonnan se kapott választ s az izgatottsága mind jobban nőtt. Alig várta, hogy este legyen s minden vacsora nélkül bement a hálókocsiba és lefeküdt. De nem tudott aludni. A kalauzt megbizta, hogy vegyen valamelyik állomáson egy könyvet, bárminőt, csak könyv legyen s mikor megkapta, mohón kapott utána. Felvágta a lapokat, de alig olvasott néhány lapot, már megunt. Egy Maupassant-regény volt, az előkelő világban játszó szerelmi történet és Zoltán kivágyott ebből a légkörből. Valami egyszerű paraszttörténetet szeretett volna olvasni, valami erős és igaz muszka-könyvet, melyben az emberek nem csinálnak erényt a bűneikből és olyannak mutatják magukat, amilyenek.

Ebben a könyvben pedig senki sem olyan volt, amilyen igazán volt. Minden porcikájuk hamis, kétszínű, sem nagy szenvedélyre, sem nagy bűnre nem képesek, csak apró érzéki fellobbanásokra és közönséges szaloncsirkefogói stiklikre.

Zoltán kedvetlenül taszította el maga elől a könyvet, aztán hanyatt feküdt és azzal az elhatározással, hogy ezerig számol, kimerült idegeivel már ötszáz felé elaludt és kipihenve magát, nyugodtan ébredt fel másnap reggel.

Bécs felé erősen havazott s a hetek óta tartó ködös, nyirkos levegőt egyszerre hideg, tiszta, éles levegő váltotta fel. Zoltán minden nagyobb állomásnál kiszállt s erős tüdejét teleszívta a tél friss levegőjével.

Hosszu utazóbundájában, zsebetett kézzel járkált a perronokon, de most semmi sem kötötte le figyelmét, nem úgy, mint más utazásaikor. Most a kocsik havas tetejét nézegette s az egykedvűen baktató vasuti munkásokat és kalauzokat, kik kalapáccsal vagy lámpással kezükben, közönyösen jöttek-mentek körülötte.

Zoltánnak tetszett ez a közöny, ez a semmivel sem való törődömség, ez a csak egy irányban való haladás: a kenyér útja.

- Hogy az ember megértse az életet és embertársait, - gondolta magában, cipője orráról a havat rázva le, - kell, hogy maga is keresztül menjen azokon a problémákon, melyeket csak egyenként fejthet meg minden ember és csak saját részére.

A bécsi pályaház perronján egy nem várt ismerőssel találkozott: Pápayval.

A divatos írónak utazóbundájából úgy áradt ki egy különös parfüm illat, mint valami primadonna ruhájából s a hordár nőies, kacér, fehér utazóbőröndet vitt utána.

Nem lehetett elkerülni a találkozást s azért mosolyogva - és ez az alakoskodás azt a világot juttatta eszébe, melyből az éjszaka kivágyott - nyujtott kezét az írónak, amint ez egy percig élesen fixirozva nézegette.

- Csakugyan te vagy? - kiáltott fel Pápay. - Haza jössz és honnan? Csak nem Párizsból?

- Épp onnan, - felelte Zoltán

- Na, ez kedves! - örvendezett Pápay. - Képzelem, mennyire meg fog örülni egész Budapest, - mosolygott jókedvűen, észre sem véve a Zoltán zavart mosolygását. - Melyik a kocsid? - kérdezte, megállítva a hordárját s felszálltak a kocsiba.

Pápay ki nem fogott az örömből. Levetette a bundáját s megölelte Zoltánt.

- Ennek a kedves találkozásnak igazán örvendek. Ide s tova egy éve lesz, hogy nem láttunk.
- Hét hónapja, - igazította ki Zoltán.
- Hát hogy vagy? Képzelem, milyen érdekes életet élsz abban az előkelő kozmopolita társaságban. Hol töltötted a nyarat?
- S egy csomó mindenféle kérdezősködése után Pápaynak, most már Zoltán kérdezősködött.
- És most te beszélj az otthonlevőkről.
- Nincs ott semmi érdekes, - felelte Pápay. - Azaz, várj csak! Sömjén egy európai konzilium után meg akar nőülni.
- Európai konzilium? - mosolygott Zoltán. - Mi az?
- Egy olyan orvosi konzilium, amely néhány ezer forintjába került. Európa minden nemzetének hiresebb tanárja jelen volt, hogy megcáfolják egy goromba berlini specialiternek ama kijelentését: „Csak két okból hagyhatom helyben méltóságodnak házassági szándékát. Ha megunta az életét, vagy ha gyűlöli, akit hitvesévé akar tenni.”
- És mi van a Borbély és Visky Margit esküvőjével? - kérdezte Zoltán.
- Pápay vállat vont.
- Az ősz elejére volt kitűzve, de elmaradt. Talán hallottad, hogy a Borbély versenyistállója leégett? A lovak mind oda veszték s ő és társa óriási kárt szenvedtek.
- És emiatt késik az esküvőjük?
- Hát mi miatt késnek az esküvők, ha nem a pénz miatt? - mosolygott Pápay gunyosan.
- Sajnálom Margitot, - felelte Zoltán elkomolyodva.
- Én mindkettőjüket sajnálom és félttem valamitől, - mondta Pápay s elővette a cigaretta tárcáját. - Parancsolsz?
- Rágyujtottak s úgy beszélgettek.
- Szép pár ember, folytatta Pápay - s egyformán egyenes karakterek, de Borbély őstipusa a magyar gentrinek. Három dologhoz ért: a földhöz, a lóhoz és a kártyához. A föld azonban olyan, mint az elhanyagolt asszony. Boszúból másnak adja magát. A ló? Ebből nem a legjobban lehet megélni. Marad a kártya. De hol van az a szerencse, mely változatlan hűséggel kitart az ember mellett? A Borbély istenasszonya is kezdi őt faképnél hagyni és én komolyan félttem ezt a két embert.
- Zoltán elkomolyodott, mire Pápay más témát vett elő. Elmondta, hosszan és részletesen, hogy miért járt Bécsben. Az új darabját lefordították németre s a Burgszínház elő akarja adni.
- Zoltánnak minden megfeszített figyelmére szüksége volt, hogy a maga gondolatai mellett követhesse Pápayt is, pedig minél közelebb jöttek Pesthez, annál izgatottabb lett és többé semmi sem érdekelte a Pápay pletykáiból.
- Sápadtan nézegette az ablakon keresztül mint esik a hó s valami szomoru bágyadság, erőtlen megtöröttség vett rajta erőt.
- Pápay észrevette az erőltetettséget a Zoltán beszédén s igyekezett nem lenni terhére. Ujságot vett elő s olvasott.
- Pesthez közeledve, Pápay szemlét tartott a podgyásza fölött és felöltözött.
- Képzelem, hogy vár a pátered! - mosolygott Zoltánra.

- Nem tudja, hogy jövök, - felelte Zoltán.

Pápay kíváncsian nézegette.

- Csak nem inkognitóba jössz?

- Körülbelül.

- A pátered sem vár?

- Senki!

- Teringettét! - kacagott Pápay - nem ismerek reád, Zoli! Párizsból Pestre jönni esetleg egy pásztoróra miatt?!...

Zoltánnak keserű mosolygása elhallgattatta, de egyuttal kíváncsibbá tette.

Kiszálláskor kezet szorítottak. Zoltán kocsiba ült s elvitette magát egy szállodába. Itt megmosdott, átöltözött, hozatott fel magának ebédet, azután elhajtatott Dobóékhoz.

XXI.

A halál talán mégis általánosabb szomorúság, mint amilyen általános öröm a születés.

A huszonhat éves korában elhalt Dobó Valérnak is először könny áztatta kis orcáját mikor megmutatták anyjának.

A most már tiz év óta özvegynek, házassága harmadik évében született első gyereke s a fiatal asszony akkor már siratta elhibázott, boldogtalan házasságát.

Férje, egy harmincöt éves, genialis sebész, erős alkoholista volt.

Fia után négy évre született leánykája s mind két gyerek magában hordta az alkoholista apa és tuberkulotikus nagyapa betegségének csiráját...

Mindkét gyerek csöndes, magába vonult természet volt. A fiu okos, korán érett és látszólag több melegségre képes, mint a leány, de áldozatra mindkettő elszánt és visszatarthatatlan volt.

A leány engedelmes, bájos és szerény volt mindig, de alapjában zárkózott, titkolódzó, sem örömet, sem bánatát nem óhajtotta megosztani és hallgatni úgy tudott, ahogy senki. Tulajdonképpen sem az anyja, sem a bátyja nem ismerték, de mert jónak érezték és hitték, abban a véleményben voltak, hogy nem született boldogságra és olyan, mint azok a hüvös helyen nőtt szomoru virágok, melyek elhervadnak, ha nap éri őket.

Egy elég jómódu, gyerektelen testvérnénje az anyának, segítette havonként bizonyos meghatározott kis összeggel a családot s ez a néni fedezte fel, hogy a tizennégy esztendő kis Laurának igen szép, bár gyöngé hangja van. És a kis leányt énekelni taníttatta.

A leánykának nem igen volt kedve hozzá, úgy mint más egyebekhez sem, de mikor a nagynénje megmagyarázta neki, hogy a szép hangot nagyon jól fizetik a színházaknál s hogy idővel eltarthatja majd az anyját és segítheti a bátyját, többé nem ellenkezett és a legnagyobb kötelességtudással tanult s tizennyolc éves korában, anélkül, hogy legkisebb vágy is vezette volna, elszerződött egy operett-színházhoz.

Kis hangja volt, de kitűnő iskolája, izlése előkelő és olyan rokonszenves, megkapó szépség volt az egész teremtség, hogy aki látta, azonnal megszerette.

*

Zoltán becsöngetett a kis lakás ajtaján s egy fiatal, kisírt szemű, fekete ruhás cselédleány nyitotta ki az ajtót.

Valami sajátságos kevert szaggal volt tele az előszoba. Gyaluforgács, viaszgyertya és hervadt virág-illattal s míg Zoltán előkereste névjegyét, halkan megkérdezte a leánytól:

- Mikor volt a temetés?

- Tegnapelőtt, - mondta a leány s könnyel lett tele a szeme.

A kis szobában, mely a család ebédlőjéül szolgált, a két ablak között még látszott a ravatal helye s a falakban a szögek, melyekkel a fekete drapériák oda voltak erősítve. Az eltávolított butorok még nem lettek visszatéve helyeikre s az üres, szomoru szobában, a kályha mellett ült Dobóné.

Fel akart állni, mikor Zoltán belépett, de visszaroskadt a székbe és zokogva hajtotta le fejét.

Zoltán sem tudott szólni. Sem vigasztalni, sem köszönni nem tudott és meghatva nézte a boldogtalan Mater dolorosát.

- Hétfőn még előadáson volt, - zokogott az asszony, - s este nátháról panaszkodott. Fájt a feje és korán lefeküdt. Nyolc órakor köhögni kezdett és kilenc óráig folyton, szakadatlanul köhögött. Azután vérhányást kapott s mire az orvos megérkezett, meghalt.

A kis cseléd bejött a tüzre tenni s széket hozott Zoltánnak.

Amint kinyitotta a kályhaajtót, abban a percben nyílt ki a másik szoba ajtaja s Zoltán a szemközti falon, a tűz lángjától megvilágítva, egy karcsu alaknak árnyékát látta. A másik percben Laura ott állt előtte, kezét szorított vele s leült az anyja mellé, szemközt Zoltánnal.

Zoltán most látta először, közvetlenül maga előtt a leányt. Az eddigi érintkezésük annyiból állt, hogy kétszer-háromszor találkozott vele beteg barátjának szobájában, de egyetlen szót sem váltottak még soha, kezét sem fogtak, a leány egy néma meghajlással hagyta el mindig a szobát.

És most ott volt előtte, ott ült a széken, egyenesen, ölbe tett kézzel és csodálatosan finom, klasszikus szép fejét a kályha lángja tompa vörös fényvel világította meg.

Az ablakokat már bevonta az alkony homálya s a gyönyörű fej a vörös fényben, mint a távoli ég alján a bucsuzkodó nap, olyan titokzatos, messze távolban látszott lenni.

Sötétké, feketébe játszó szeme, a teljes lemondás vigasztalhatatlan bánatával nézett bele a levegőbe, mintha a nagy mindenség titkába belátva felelt volna reá: Jól van!...

Volt valami titokzatos, homályos, megfejthetetlen végzetszerűség e leány finom bájában. Olyan volt, mint egy régi, elhagyott parkban álló márványszobor, egy istennő, kit valami ismeretlen, rég elporladt poéta-szobrász álmodozó fantáziája teremtett.

Egy fehér arcú leány, aki nem él, nem beszél, csak érez, a szomorúságok szomorúságát, mit szavakkal nem lehet kifejezni, csak szemmel.

És ez a titokzatos, gyönyörű szemű sápadt leány ott volt előtte, anélkül, hogy reá nézett volna, hogy megérezte volna, miért van ő itt, hogy tudta volna, hogy messze földről jött el érte, hogy két életet adjon neki: az övét és a saját magáét.

Valami nagy fájdalom, nagy izgatottság, ismeretlen, nagy végzetszerű erő beszélni késztette Zoltánt, bátorságot adott neki, siettette, kergette és nyíltan, becsületesen, de bizonyos elszánt és mindenre elkészült hidegséggel így szólt:

- Meg kell önöknek magyaráznom, miért vagyok itt. Amint értesültem a Valér haláláról, azonnal haza jöttem Párizsból. Még pedig azért, hogy a kisasszony kezét, akit tisztelek és szeretek, megkérjem öntől, asszonyom. Kérésem komoly, határozott, de nem egyedülálló. El vagyok arra is készülve, hogy kérésemet visszautasítsák. Ez esetben engedjék meg nekem, kettejük között a fiú és fivér szerepét tölteni be és ha megfosztanak az egyik boldogságtól, tiszteljenek meg a másikkal és engedjék meg, hogy életemnek egy kis részét önöknek szentelve, gondoskodhassam róluk. Kérésemre a beleegyező válasz önt illeti meg, asszonyom, de a határozatot leányától várom.

Mikor Zoltán elhallgatott, a szobában olyan csönd volt, hogy a három ember hallotta egymás lélegzetét. Azután Laura felállt, kezét nyújtott Zoltánnak s csak ennyit mondott:

- Köszönöm! - és eltűnt azon az ajtón, honnan kijött.

Dobóné meglepetten, kábultan, szinte ijedten nézett Zoltánra s a leánya után mutatva, keserűen kérdezte:

- Ezt a leányt akarja ön elvenni?

Zoltán lehajolt s megcsókolta az asszony kezét. Ebből kitört a zokogás.

- Tudja, hogy beteg? - kérdezte.

- Tudom, - felelte Zoltán.

- Azt is tudja, hogy gyógyíthatatlan?

- Azt nem akarom tudni! - felelte Zoltán szenvedélyesen.

Az öreg asszony csüggedten, minden remény és öröm nélkül nézett reá.

- A mi családunk terhelt! - sóhajtott fáradt fejét lehajtva. - Férjem delirium tremensben halt meg s az apja tüdősorvadásban.

Zoltán türelmetlen mozdulatot tett.

- És én mégis meg fogom őt menteni!

- Nekem már semmihez sincs reményem! - sóhajtott az asszony s felállt. Megtörülte könnyes szemét és iparkodott fájdalmán erőt venni. Komoly, határozott gondolkodásra volt szüksége, mert azt hitte, Zoltán nem ismeri a Laura múltját.

Csak hogy ez a vallomás nehezére esett. Szégyelte, de elkerülhetetlennek tartotta s különben is elgyötört, semmi jót nem remélő szívében nem volt már sem remény, sem bizalom s a Zoltán egész ittlétét, a legnagyobb boldogságot ígérő vallomását és ajánlatát, csak valami álomnak hitte és a szerencsétlen lelkek fásult közönyével fogadta.

- Én már nem tudok hinni semmi örömben, - szólt csüggedten s helyet változtatva ismét leült. - Tulajdonképpen az ön megtisztelő ajánlatát sem annak látom, aminek más anya látná. Ezért bocsásson meg. De én már olyan vagyok, mint a haldokló, akinek hiába mutatják meg a napot. Azért hallgasson meg engem, kérem és lássa be lehetetlenségét mindkét irányu, épp oly megtisztelő, mint nagylelkű ajánlatának. Laura a halál jegyese, ő nem való földi embernek. Ezt tudta a fiam is és tudtam én is és kölcsönösen titkoltuk egymás előtt és figyeltük lopva egymást, mint a cinkostársak, hogy tud-e róla a másik? Mindazon tünetek jelentkeztek nála, melyek a fiamnál megvoltak. Lesóványodott, nem eszik, lázas és köhög. Egy két év múlva vége van. Ez a rideg, de való tény. Ön fiatal, egészséges és nem kötheti életét egy beteg leány életéhez. Ez az egyik ok. A másik ok ennél is fontosabb. Erkölcsi ok. Soha anyának még keserűbb vallomás nem jutott feladatul, mint nekem; de tartozom vele az ön iránti tiszteletem és hálám jogánál fogva, mert önnek épp úgy nem engedném meg, mint ahogy a fiának sem engedtem volna meg soha, hogy egy bukott leányt vegyen nőül. Laura ilyen leány...

Eltakarta kezével szemét, de a legnagyobb fájdalom számára már nem voltak könnyei.

- Kedves asszonyom, - felelte Zoltán egyszerűen, - bocsásson meg nekem, amiért nem vettem elejét e mindkettőnkre nézve keserű vallomásnak a magam vallomásával, hogy ezt én tudom, de nem zavarja meg elhatározásomat és ismételve kérem, ne foszszon meg attól a boldogságtól, hogy minden jogom meglegyen ahoz, mindent megkísérteni a világon, hogy megtarthassam magamnak azt, akit szeretek. A családi terheltség, betegség, erkölcsi ok, ez mind nem lehet ok az ön részéről, mint ahogy - bocsásson meg, - de nincs joga saját leánya fölött bíróként itélkezni. Ezt a jogot abban a percben elveszítette ön, amint én felajánlottam nevemet leányának. Különben engedje meg kérem, hogy a választ teljesen leányára bizzuk.

Az öreg asszony még mindig szép, némileg a leányára emlékeztető szomorú szemével meghatottan és gondolkodva nézett a fiatal emberre.

- És számolt ön a világ ítéletével? - kérdezte komolyan s kezét tiltólag, szinte jósszerű mozdulattal emelte föl. - Gondolt arra a társadalmi válaszfalra, mi ön és leányom között áll? Gondolt arra, hogy egy ilyen házasság útját szegheti karrierjének és minden ambíciójának?

- Gondoltam, - felelte Zoltán nyugodtan.

- És mégis ragaszkodik szándékához?

- Ragaszkodom.

- Jól van, de hisz alig ismeri leányomat. Kérdés, nem csak valami szentimentális fellobbanás-e fiatal lelkében, szánalom, dac, beteges rajongás?

Zoltán elutasítólag intett.

- Egyik sem, - felelte határozottan. - Egy év óta szeretem leányát. Először egy színházi páholyban láttam meg s azóta szeretem. A fiatalos szentimentalizmustól pedig ne tartson, asszonyom. Igaz, hogy csak huszonnégy éves vagyok, de az érzelmeimmel tisztába jönni, korán megtanítottak. A világgal, rokonaim, barátaim ellenvetésével pedig nem törődöm. A házasságomban, mely kizárólag a magam életét illeti, nem tűröm senkinek beavatkozását. Az ember egyedül él és egyedül hal meg.

Dobóné szomorú mosollyal csóválta fejét és hallgatott. Ő ismerte az életet és nagyon jól tudta, micsoda összeütközések, véres és vér nélküli tragédiák folynak a megalkuvást nem ismerő ember és világ között. Tudta, hogy ezekben a tragédiákban mindig a lázongó, nemes érzések buknak el, de erről meggyőzni senkit sem lehet. Előbb el kell buknia, hogy érezze bukását.

- Még engedjen meg egy megjegyzést, - mondta lehajtott fejjel Dobóné. - Azután behívom Laurát... Az olyan ember, mint ön, a maga kedvesét sem veszi el, nemhogy a másét vegye el.

Zoltán elsápadt és vadul harapta össze száját. Az ökle be volt szorítva, hogy rácsapjon valamire, de csak leengedte és kinosan sóhajtott:

- Ez kegyetlen megjegyzés volt!

Dobóné őszinte szánalommal nézett rá s azután behívta Laurát.

A leány megjelent az ajtóban s az anyja kézen fogva, Zoltán elé vezette és így szólt:

- Most rajtad a sor, leányom, felelni a megtisztelő kérésre. A nője, vagy a testvére akarsz lenni annak, aki előtt állsz?

Laura fölemelte nagy, tágra nyílt, csodás pilláju szemét és tisztán, világosan nézett Zoltánra.

- Mind a kettő, - felelte nyugodtan és mindkettőben hűséges társa. Egyebet nem ígérhetek, - tette hozzá, olyan kifejező szomorúsággal és bocsánatkérő pillantással, mintha csak azt mondta volna:

- Szerelmet nem ígérhetek...

Ezek a szavak s ez a pillantás, mint valami jegeshullám, végigfutottak Zoltánon.

- Ilyennek képzeltem, - gondolta fájdalmasan. - Könyörtelenül őszintének, de most még jobban szeretem.

Azután kezét csókolta a leánynak s mint a Dobó Laura jegyese ment ki azon az ajtón, melyen még nem egészen egy év előtt, mint idegen jött be.

A kapu előtt beült a kocsijába s a szemét lehunyta.

- Vőlegény vagyok, - gondolta és szívének csak egy fájdalmas dobbanása volt rá a válasz, a szerelemnek öröme nélkül. Valami homályos sejtelem azt sugta lelkében, hogy ebben a frigyen a szerelem boldogságát soha sem fogja megismerni.

- Mindegy, - gondolta, - legalább megtanulok nem magamért élni. S ha érte élek, nagyobb boldogság lesz mindennél.

S nem akart többé egyébre gondolni, mint a Laura szép arcára, sötét hajára és titokzatos szépségü, megejtő szemére. Ugy képzelte maga előtt a leányt és hozzá való viszonyát, mintha valami drága templomi kincset biztak volna reá, melyről egykor el kell számolnia.

És a Zoltán lelkére fájdalom, gond ült. Valami félelem, irtózat, előérzet, hogy mitől vagy miért, nem tudta. A világtól nem félt, a harcra ifjúságának és lelkének minden erejével készen állt, de amitől félt, a fehér arcú leány szava volt: „egyebet nem ígérhetek a hűségénél...”

S mint valami ostorcsapás üldözte a Dobóné rettenetes intése: „az olyan ember, mint ön, a saját szeretőjét sem veszi el, nemhogy a másét.”

Hogy kiverje fejéből ezeket a gondolatokat, az utcán járókat nézte, de az emberek látása ingerültté tette. Boszantotta a nők fátyol alól kiragyogó piros arca s az a bizalmasság, ahogy egy-egy férfi karonfogva a maga szép asszonyát, vitte haza a havas utcákon keresztül az otthonába.

Zoltán keserű iróniával, gúnyosan mosolyodott el. Eszébe jutott, hogy épp ő, akit fél Magyarország legszebb férfiának tartanak, a nagy vagyonu, előkelő, fényes jövőjű fiatal ember, a legelső parthie az országban, épp ő vesz el egy olyan leányt, aki nem szereti.

Keserű izgatottsága akkor is tartott, mikor megérkezett a szállodája elé s a portás ajtót nyitott előtte. Lehozatta a bőröndjét, kifizette a számláját, megirt egy sürgönyt az inasának, hogy azonnal jöjjön haza, azután visszaült a kocsiba s elvitette magát körüti kis palotájához, ahol senki sem várta.

XXII.

A kis palota cselédsége föl lett oszlatva Zoltán elutazása után. Csak a kapus és egy inas lett megtartva a páter szolgálatára, ki semmi szín alatt sem akarta, hogy saját magáért a konyha-személyzet megmaradjon s a kapus felesége főzött neki.

Zoltán kiszállt a kocsiból s csöngetett a palota kapuján. A lámpák már régóta égtek az utcákon s a hó keményre fagyva ropogott. A korai tél készületlenül találta az embereket, sietve, kékre fagyott arccal mentek s egy arra haladó, vékony kabátos proletár, gyűlölködő pillantással mérte végig a kocsiból kiszálló fiatal ember prémes bundás alakját.

Zoltán idegenkedő érzéssel állt meg a saját háza előtt s legjobb szeretett volna, valahol az egész világtól távol lenni, valami olyan ponton és olyan viszonyok között, mikor az ember nem várja a holnapot.

Kedvetlenül, lehangoltan állt a kapuban s másodszor nyomta meg a csengő gombját, mire ajtónyílást hallott s a nagy egérszinű agara ugatását, aki neki rohanva a kapu rácsának, felágaskodott rá s megismerve gazdáját, örült örömmel ugatott a rács mögött.

- Ki lehet ez? - gondolta a kapus, egy kövér, jó magyar arcú öreg, aki nem régóta volt Zoltán szolgálatában.

- Jó estét! - köszöntötte Zoltán barátságosan az öreget, - nem gondolta, hogy én jövök, ugy-e?

- Szent Isten! A méltóságos ur? - kiáltott föl ijedt örömmel az öreg. - Nem kaptunk semmi tudósítást, a tanár ur sem várta méltóságodat. Nincs is idehaza, valami ülésen van.

- Nem tesz semmit, - mosolygott Zoltán bágyadtan, - csöngessen, kérem az inasnak, hozzák fel a paktáskámat és fűtessen be a szobákban. Máskülönben nincs semmi baj? A tanár ur egészséges?

- Szolgálatára, méltóságos uram, - felelt az öreg, tiszteletteljesen tartva kezében sapkáját.

Zoltán fölment a lépcsőkön s a hozzásimuló kutya fejét simogatva megállt a tágas előszobában, melyet a gondos páter távolléte alatt nem engedett kivilágítani s várta, míg az inas feljött utána a bőrönddel.

Ez világot gyújtott s kinyitotta Zoltán előtt dolgozószobáját.

Hét hónap óta nem volt itt, régi kedves szobájában, hol annyi nyugalmas órát és gondtalan perceket töltött s álmodozott a merész és nemes vágyak gyönyörű képein. Ott volt kedves karosszéke s a nagy, kényelmes bőr-zsöllye, melyben a páter vacsora után feketéjét itta és beszélgettek. Szinte beleképzelte a páter szikár alakját és látta okos, jóságos szürke szemének eleven csillogását s azt a szinte nem is apai, de anyai szeretetet szemében, amint néha megfeledkezve magáról, nézegette őt.

Zoltán sóhajtva ült le s íróasztalára könyökölve nézett maga elé. Érezte, hogy új élete küszöbénél régi barátai elmaradnak mellőle. Még az is, aki legjobban szereti: a páter. S megborzongott a vallomás gondolatától, melyet nemsokára tennie kell s attól a fájdalomtól, melyet ez a vallomás a szegény páternek okozni fog.

Az inas tüzet rakott, teát készített s Zoltán cigarettára gyújtott.

- Mikorra várja a tanár urat? - kérdezte az inast.

- Hét órára, - felelt ez.

Zoltán megnézte az óráját, fél hét volt. Fázott s a szobákban sétálgatva várta a pátert. Nem volt izgatott, ha egyszer tisztában volt szándékával, a halálba épp oly nyugodtan tudott volna átsétálni, mint egyik szobából a másikba, de sajnálta öreg barátját.

Tudta, hogy nagyobb szomorúságot nem okozhatna neki, mint ezzel a házassággal. Azt is tudta, dacára a páter felvilágosult gondolkodásának, a családalapítás tekintetében nem volt hajlandó, nem különösen az ő számára, semmiféle koncesszióit az emancipált gondolkodásnak elfogadni. E tekintetben a tradíciók híve volt, annál is inkább, mert bizonyos erkölcsi és nehéz kötelezettség hatása alatt érezte saját magát állni.

S az, hogy ebből a kötelezettségből való eltávolításra kellett Zoltánnak vállalkoznia, nagyon fájt szívének. Öntudatlanul gyújtott egyik cigaretről a másikra s észre sem vette, amint az ajtó kinyílt s a páter sietve, öröm és aggodalommal arcán jött eléje.

- Mi történt? - kérdezte izgatottan s megölelte a fiatal embert. - Semmi értesítést nem kaptam. Zoltán!?

Kézen fogva, egyik lámpa alá vitte és fürkészve nézett arcába.

- Itt valami van, - mutatott ujjával a fiatal ember homlokára - és bizonyos vagyok benne, hogy ön ok nélkül nem okozott nekem ilyen aggodalmat.

Zoltán részvétellel nézegette s cigarettáját beledobva egy tálkába, oda vezette a pátert régi helyére és maga az íróasztala elé ült. Kezével egy önkéntelen mozdulatot tett, mint régen, mikor még itt állt az a drága ereklyéje, mely most párizsi szobájának íróasztalán állt. Az a rendkívül érdekes óra, amit tizenharcadik születése napján kapott az anyjától. Egy arany-fa, rajta tizenkét levél, az emberi élet ifjúságának, hanyatlásának, örömeinek és szenvedéseinek színével. Egytől-hatig, a rózsaszínek minden árnyalata benne volt a gyöngéd hajlású levelekben s az utána következő levelek kezdték színüket veszteni s a legnagyobb művészettel mentek át a kopott, fakó színekbe, míg a tizenkettedik levél a fakó szürke, rozsdabarna és feketének vegyüléke volt.

Beszéd közben a Zoltán ujjai mindig ezeken a leveleken pihentek s a páter észrevette az öntudatlan ijedtséget arcán, amint egy pillanatig nem tudta elképzelni, hova lett szokott helyéről az óra?

A páter sápadtan az izgatottságtól nézte Zoltánt. Rossz sejtelmek voltak. Zoltán látta ezt és alig tudta magát rászánni, hogy megszólaljon. Szótlanul ültek, egymást nézegetve s a páter agyán mindenféle gondolatnak árnyai keresztülfutottak.

- Ne kinozzon tovább, - kérte s felállt és végigment a szobán. Azután ismét leült. - Tudom, hogy nagy, rendkívüli ok lehet, amiért ilyen váratlanul haza jött. Mi ez?

- Meg akarok nőszülni, - felelte Zoltán s nyugodtan, határozottan nézett a páter szemébe.

A páter megkönnyebbülten sóhajtott fel s szinte felkacagott az örömtől.

- No lám, alig van távol hét hónapig tőlem és már szerelmi bilincseket kovácsol magának!

- Ezek a bilincsek már itthon készültek, - felelte csendesen Zoltán.

- Hogy érti ezt? - kérdezte a páter elsápadva és szédülni kezdett.

Zoltán lehajtotta fejét és szomorúan sóhajtott.

- Tudom, hogy megszomorítom önt vallomásommal, bocsásson meg érte! Akit el akarok venni, Dobó Valérnak a húga: Laura.

A páter, mint egy holdkóros, felállt és végigment a szobákon s visszajött.

- Kedves Zoltán, - mondta aránylag nyugodtan, - ha az édesanyja ülne itt helyettem, azt se szomoríthatná meg jobban, mint engemet. Nekem nincs semmi jogom ön fölött, ön régen nagykorú és a tiltakozásnak se ereje, se jogosultsága nem lenne. De annyit engedjen meg, hogy felvilágosíthassam épp oly szeretettel, mint kötelességérzéssel, hogy ez a házasság nem történhet meg. Megmondom, hogy miért nem. Az ég a földdel hamarabb találkozhatna, mint ön a házasság szentségében egy bukott leánynyal. Akit nem is ön buktatott el.

- S ha én buktattam volna el? - kérdezte Zoltán összevont szemöldökkel, feszült pillantással.

- Egyenes választ akar? - kérdezte a páter hidegen.

- Azt!

- Akkor azt kell mondanom: a körülményektől függ.

- Például?

- A leány társadalmi állásától, jellemétől, vagyoni viszonyaitól...

Zoltán lehunyta a szemét s elmosolyodott. Fájó, hideg mosolylyal, mint mikor az ember megismeri legkedvesebb barátját, - de későn.

- Minden emberről hajlandó lettem volna elhinni, hogy a gondolkozása és cselekedete két egymástól független ember benne, de önről nem - felelte keserű nyugalommal. - Ön nem erre tanított engem.

- Amire én önt tanítottam, - felelte a páter szenvedélyes keserőséggel, - az minden hazugság volt!

Zoltán sápadtan ugrott fel.

- Tanár úr! - kiáltotta.

A páter arcát szederjés pirosság öntötte el. Nem lehetett ráismerni. Öklével az asztalt verve, szenvedélyesen kiáltotta háromszor egymás után:

- Hazugság! Hazugság! Hazugság! Meg kell önnek mondanom, hogy hazudtam sok évekig és megcsaltam önt sok évekig! Elrontottam az ifjúságát, az életét, a jövőjét, karrierjét, mindent, mindent! Az életről és önmaga iránt tartozó kötelességeiről olyan hamis fogalmat adtam önnek, hogy ime, az első utvesztőnél már elveszítette maga előtt a saját útját. Én hazudtam, mert tévedtem, Zoltán! Nincsenek meghatározott utak, erkölcsök, törvények, nincsen mindent átfogó, egyetemes erejük ezeknek, mert az egyének szerint változnak az utak, társadalmi és vagyoni állások szerint az erkölcsök és törvények. Én rettenetesen tévedtem, hogy nem a maga anatómiai meztelenségében mutattam meg önnek az embert. Hogy nem szedtem ki az agyvelejét, ezt a gonosz, tekervényes utait az alávalóságoknak, nem szakítottam ki a szívé, hogy látta volna a vadállat bestiális vágyát benne s nem mutattam meg a gyomrát, hogy látta volna benne a bélcsatornák levezető piszkait. Amit én megmutattam önnek az ember agyából: csak a poéták és nagy gondolkozók tiszta álma volt, amit megmutattam a szívéből: az csak a könyörület, a krisztusi szeretet és bocsánat volt s az, amit megmutattam a gyomrából, az a proletárok éhsége, az igazságos szociális eszmék kiinduló pontja volt. Nem igaz! Az ember nem ilyen, hazugság volt minden, tévedtünk mind a ketten, én, aki tanítottam, s ön, aki tanult. S ennek a tévedésnek ön az áldozata, én a hóhéra vagyok s ezt én nem élem túl. Nekem úgy kellett volna kiengednem önt, a tiszta, súlyos agyvelejű embert az életbe, mint egy Napoleont, dicsőség után lihegve, hideg szívvél és evésre mindig kész gyomorral. Késő! Tévedtem! Nem a gondolatokkal és szívvél kell kiválni az emberek közül, hanem az *erővel*! Akinek csak szíve és gondolata van, az gyöngé és egyedül bolyong, idegen utakon. S tudja, hogy hívják ezt az utat? A boldogtalanság útjának. A boldogság útja az, mely az emberek között vezet. Boldoggá csak az erős teheti saját magát és másokat, az erőtlenség: a halál. S erre az utra én vezettem

önt, Zoltán. Bocsásson meg! Magára marad, senki sem követi, senki sem érti meg, megalázzák, lenézik, kigunyolják. S még ha mindez később, mondjuk, husz évvel később történik meg! Akkor már az ellentálló képesség nagyobb az emberben, az embereknek és helyzeteknek elbirálása határozottabb, az ideáлизmus megkopik s az elme közelebb jön mindenek becsértékének megértéséhez. Huszonnégy évvel csak azt látjuk, ami előttünk van: a mai napot. A boldogságból a boldogságot, a bánatból a bánatot s az árnyat és fényt nem látjuk meg alattuk. Tehát ha ragaszkodik szándékához, ön elveszett. Én ismerem önt és tudom mi vár reá... Az öngyilkosság...

Összetörve, husz évet öregedve, lecsüggesztett fejjel keresztül ment a szobán s bezárkózott a maga szobájába.

Zoltán egyedül maradt s mintha földrengés rázta volna meg a házat lába alatt, úgy érezte magát. Mintha a föld megindult volna vele, az ég megnyílt volna felette s mindazt a tiszta világosságot, mit gyerekkálmaiból megőrizve, a tudomány fosztogató erején keresztül is ott lebegett mindig előtte, mintha a várt világosság helyett most feneketlen sötétség meredt volna reá a megnyílt falak közül.

Tehát tévedés, hazugság volt az a levegő, melyet gyerekkorától idáig együtt szivott be lelkének legkedvesebb barátjával? Hát az ő egész gondolkodásának alapja, szívének álma, mind csak hazugság, tévedés volt, a valóságnak fantasztikus és lehetetlen árnyai?

Az oltárt, melyen lelkének nemes álmaival áldozott, nem az igazság ereje tartja fenn, csak a kába álmodozók hite? Hát az ő útja, mely fölött a napot látta ragyogni, a boldogtalanság éjszakájába vezet? Hát nincs semmi reménység, hogy az igazság lelke győzedelmeskedjen az anyag durva erején?

Zoltán szemére szorította két kezét s mintha a levegőből kifogyott volna az oxigén, közel érezte magát a megfulladáshoz. Becsöngette az inast s kinyitatta az ablakot.

A levegő hideg, szürke köd alakjában huzódott be a szobába s megborzongatta a fiatal ember csontjait. Ez a fizikai érzékenység a maga kellemetlenségével bántotta, de egyuttal jól is esett neki. Mikor aztán a hideg keresztül járta egész testét, felállt és betette az ablakot.

Az a pár lépés, mit íróasztalától az ablakig tett, szinte fáradságába került. Mintha rákötött kövek huzták volna lefelé, olyan nehezen lépkedett. Karjaiban zsibbadást érzett s szemhéjai megnehezültek.

Lefeküdt a kanapéra, szemét lehunyta és meg akarta magának magyarázni a saját igazát és a páter tévedését, de nem volt rá képes. A páter kétségbeesett vallomása után úgy járt, mint a megijesztett csiga, nem mert kibujni a maga házából.

És úgy érezte, a saját szavainak sem ereje, sem fontossága nem lehet a páter rettenetes szavai után. Ha hazugság volt ez az ő egész huszonnégy esztendő rajongó élete, egy vizre épített uszó-kert, hol keresse álmainak gyökerét?

Összekuszált gondolatai, mint az eltévedt hajó az éj sötétjében, kétségbeesetten keresték az utat. És minél tovább gondolkodott, annál jobban nőtt a sötétség körülötte és ragadta az ár magával. Ugy látszott, hogy kibontakozás nincs ebből az utvesztőből, pedig ő világosságot akart, hogy láthassa a helyes utat. *Az ő útját.* A hitet, amelyben felnő az olyan ember, mint ő volt, nem lehet tőle elvenni.

Mikor idáig jutott gondolataival, kissé megnyugodott. A fejében erős, szuró fájdalmat érzett s elvágott hazulról. Gondolatait szerette volna megosztani egy baráttal, a szívét megmutatni neki s a különös, blazirt, de jóindulatu Kundra gondolt, és minden további gondolkodás nélkül becsöngette az inasát, befogatott, ezalatt ruhát cserélt és elhajtattott Kundhoz.

Kund nem volt odahaza, az inas az operába utasította Zoltánt s oda hajtatott.

A páholynitogatónőtől megtudakolta, kik vannak a proscenium páholyban s benyitott. Csak ketten, Kund és egy fiatal ember ültek a páholyban s Carmennek a második felvonását játszották, egy szép fiatal francia énekesnővel.

A ház zsufolásig tele volt s a zenekedvelő Kund, akit életében talán századszor ejtett ma lázba a Bizet operája, mindenről elfeledkezve engedte át magát a zene élvezetének. Székében hátradőlve, lehunytt szemmel ült s nem vette észre, hogy kinyílt a páholy-ajtó és Zoltán halkán leült a háta mögé.

A Zoltán feldult idegeire is jó hatással volt a zene. Némileg megnyugodva, álmodozva hallgatta Carmen szenvedélyes dalait s a szép francia leány alakja és sötét haja Laurát juttatta eszébe.

Végre jónak látta életjelt adni magáról s hátulról rátette kezét a Kund vállára. Ez megfordult s egy pillanatig csodálkozva nézett, aztán elkacagta magát.

- Tévedsz, ha azt hiszed, hogy hajlok a hallucinációra! De azért még sem merném a hitemet rátenni, hogy nem a párizsi operában hallgatom ezt a francia Carment?

Zoltán mosolyogva szorított vele kezét.

- Ma érkeztem, - mondta, - és látni akartalak.

- Egész Budapestből csak engem akartál látni? - kérdezte fejcsóválva és fürkészőleg Kund. - A pátereddel tegnap beszéltem és nem is említette, hogy haza jössz.

- Nem tudott róla, - felelte Zoltán, nyugodtan állva ki a Kund fürkésző pillantását. - Hol akarsz vacsorázni? Veled tartanék.

- Nekem mindegy, ahol jónak látod. A kaszinóban, vagy menjünk az Angol királynőbe?

- A kaszinóba, - felelte Zoltán.

A második felvonásnak vége lett, a függönyt leengedték s a páholyokból ismerős arcokat látott Zoltán. Hátrahúzódott, hogy ne vegyék észre s innen nézegette ismerőseit. Vis-à-vis Méda és Margit ültek s hátrább a Borbély szép, komor, arca látszott Margit mellől.

Mind a két nő fekete ruhában volt s a Margit gyönyörű válla fehéren csillogott ki a fekete csipkék közül és szeme imádással függött a beszélő Borbély arcán.

Zoltán sóhajtva fordította el szemét a szerelmes női arcokról s szívében olyan fájdalmat érzett, mint mikor egy friss sebet megnyomnak.

Kund megnézte az óráját s halkán odaszólt Zoltánnak.

- Meglehet, hogy Petrányi bejön a harmadik felvonáshoz. Ha akarod, menjünk át Médához, vagy hagyjuk itt az előadást.

Zoltán elvörösödött és sietve felállt. Elfeledkezett róla, hogy Petrányi a prosceniumpáholyba jár és egyáltalán elfeledkezett erről az emberről.

Az utolsó napok izgalmai és különös eseményei hatása alatt, ez az ember kiesett emlékezetéből, de ebben a percben jobban, mint valaha, ott állt előtte erősen, ijesztően és gyilkos bizonyossággal.

Az első szerető... Az első férfi, aki sohasem lehet idegen a szenvedések minden tenger könnyen keresztül sem a nő lelkének, akit nem lehet elfeledni, mert nem lehet eltagadni, aki volt, van és lesz, míg csak a nő szíve utolsót nem dobban.

Zoltánnak lángba borult a feje és úgy szaladt le a lépcsőkön, hogy Kund alig tudta követni. De a foyer ajtója előtt, amint hevesen felszakította az ajtót, a lába egy pillanatra gyökeret vert.

Épp ekkor nyitotta kívülről az ajtót Petrányi s a két férfi szemközt került egymással. Csak egy pillanatig találkozott tekintetük s ha az önmérséklet nevelése nincsen meg Zoltánban, ebben a percben ráveti magát a gyülölt ellenfélre és pusztá kézzel megfojtja.

Igy csak elmentek egymás mellett, látszólag hidegen, közönyösen s Petrányi nyugodtan tartott a lépcsőnek, Zoltán pedig beült Kunddal a kocsijába.

Itt nem birta tovább fékezni keserűségét.

- Ezt az embert én meg fogom ölni! - mondta ökölbe szorított kézzel.

Kund csodálkozva nézte.

- S mikor előtted állt, - felelte gunyosan, - akkor meg kimélted! Máskülönben nem értem ezt a tulságos ellenszenvet iránta. Sokkal jelentéktelenebb az egész ember, mintsem valaki, s pláne te, hosszabb ideig kitüntessed gyűlöleteddel.

- Nekem ez az ember egész életemen keresztül utamban fog állani. Nincs más mód a tőle való szabadulásra, minthogy agyonlőjjem.

- Utadban? - csodálkozott Kund. - Mi közöd neked hozzá?

- Nézd, Kund, - felelte Zoltán ideges nyughatatlansággal, - azért kerestelek föl téged, illetőleg azért éreztem szükségét, hogy véled beszéljek, hogy megmondjam, én el akarom venni Dobó Laurát.

Anélkül, hogy valami fontosságot tulajdonított volna Kund ennek a vallomásnak, elmosolyogta magát s kezét rátette a Zoltán térdére.

- Barátom, - mondta jókedvűen, - vannak dolgok, a melyhez még huszonnégy esztendőnek az ostobasága sem elég, hogy az ember elkövethesse őket.

- És azt hiszed, - kérdezte Zoltán keserűen, - hogy az én cselekedeteimet is az éveim szerint kell elbírálni?

- Mondok neked egy hasonlatot, de ne haragudj meg érte. Az oroszán más állat, mint a szamár és kölyök-korában mégis csak olyan kölyök, mint a szamárkölyök.

- Szándékom már bevégzett tény, - felelte Zoltán, oda sem hallgatva a Kund hasonlatára. - Ma délután megkértem a leány kezét.

Kund megdöbbenve, jó ideig hallgatott. Kivett a tárcájából egy cigarettet, a kocsí ablakát leengedte és rágyújtott.

- Ezért jöttél haza? - kérdezte.

Zoltán intett.

- S mit szól hozzá a pátered?

- Kétségbe van esve.

- S a nagybátyád?

- Nem tud róla és különben is nincs beleszólása. A magam ura vagyok.

- És mi a szándékom ezzel a házassággal? - kérdezte Kund, mindinkább elkedvetlenedve. - Az a lány betegebb, mint valaha. A bátyja temetésén láttam. Olyan nagyon szereted?

- Erre a kérdésre nehéz válaszolni, - felelte Zoltán s szemére szoritotta kezét. - Ahogy te és bárki is föltenné ezt a kérdést, abból a szempontból, ahogy a szerelmet általánosságban értelmezik, azt kellene felelnem: nem szeretem. A véremnek semmi köze ehhez a szerelemhez, de annál több a szívemnek és azoknak az álmoknak, melyek a szerelem fogalmát képezik nálam. Érts meg engemet, Kund. Az anyám ideálja volt a női szépségnek, a nemes léleknek s a szerelem hűségének. Egy büszke martir, aki megsértett szerelmével fiatalon, huszonnégy esztendőskorában elszakadt a világtól s egyedül nekem s értem élt. Ez a nő volt az anyám s tanítóm a páter. Csak husz éves koromban mentem ki a világba s minden nőt olyannak láttam, mint az anyámat: szépnek, nemesnek, tisztának és ilyennek láttam Dobó Laurát is. Azt mondják: elbukott. Te tudod, milyen körülmények között bukott el. Mi az ő bűne? Fiatal és ragaszkodott az életéhez, mint ahogy most is ragaszkodik, amikor elfogadta a kezemet. Mert azt hiszem, csak azért fogadta el. Nem hiszem, hogy nagyravágyó volna, hisz olyan igénytelen, egyszerű és nemes. De annyi halált látott maga körül. Az apja, a nagyapja, a bátyja, mind ott haltak meg előtte. Te ismered régebben őt és valószínűleg jobban mint én, felelj, helyes-e a véleményem?

- Tökéletesen, - felelte Kund meghatottan. - És én értelek téged, de mégis azt mondom, ha el tudod felejteni, felejtsd el.

- S ha nem tudom? - kérdezte Zoltán.

- Akkor is felejtsd el, - tette hozzá Kund leverten.

- Mindnyájan egyformán beszéltek! - sóhajtott Zoltán. - Repülni tanítjátok az embert s mikor repülni akar, akkor megmagyarázzátok neki, hogy ostobaság, hazugság az egész cél, mert az ember nem tudhat repülni s ha mégis megpróbálja, leesik és összezuzza magát. Mire való ez? Gyönyörködtek a szép teoriákban és megátkozzátok keresztülvitelét. Istennek nevelitek az embert és a farizeusok utjára taszítjátok. S az ember nem tudja többé, mit higgyen!

A kocsi megállt a kaszinó előtt s a két férfi felhaladt a lépcsőkön. Lehangoltak, kedvetlenek voltak s nem mentek be a közös ebédlőbe, egy kis szobába hozattak maguknak vacsorát.

Kund valami folyékony, légies menüt rendelt magának, mint mindig, Zoltán valami angol hust s a csemegéhez pezsgőt bontattak.

Szórtalanul ettek s a pezsgőnél Kund szinte beleveszve szivarjának füstjébe, kedvetlenül megszólalt.

- Tegyük föl, hogy a leány meggyógyul. Egyiptomba mégy vele s egy-két évig ott maradtok. Azután haza jöttök. Mihez kezdesz, hogy tehetségedhez, kedvedhez, vagyonodhoz és születésed jogához illő helyet foglalhass el? A házasságod elzár előled minden utat. *Te előtted.* Ezt hangsúlyozom. Hideg fejű, elszánt emberek elől nem. Legfeljebb számol a helyzettel s visszahuzódik a világtól. Te képtelen vagy az ilyen számításokra. Te nem akarod megérteni, mint a pille, hogy miért van elzárva a világossághoz vezető ablak és összezuzod magadat az ablakon. Te igazságod érzetében követeled a magad jogait, anélkül, hogy megadtad volna a világnak az ő jogait. Vagy mondjuk, visszahuzódsz minden politikai és társadalmi szerepléstől és gazdálkodni fogsz. Amint én ismerlek, ez a foglalkozás nem elégíti ki a te lelkedet. Elbolyongsz majd idegen, mellékutakra a magad vágyaid mellől, apró kérdésekkel foglalkozol, melyek annál jobban szitják lelkedben a nagy, igazi tüzet és a rejtett keserűség annál jobban kinozni fog. Ha az én bohém, cigány természetemet adhatnám neked, nem félténélek. Akkor a szerelem, művészetek, a zene, a világban való kóborlás kielégítne, de te más massa vagy, mint én vagyok. Te vagy a nagyobb ideálista, én vagyok a kisebbik, te vetni és aratni akarsz, én megelégszem a vetésnek virágjával is. Téged a szerelem és házi tűzhely csak fele részben képes boldogítani abban a célban, amire az élet az igazi férfiakat fel akarja használni. És beszéljünk nyíltan... Ebben a jövőben még az sincs benne, amiért egy férfi mindent eldob

magától: a szerelem. Meglehet, hogy benne van, de most még nem látjuk. Minden emberi számítás szerint, kell, hogy meghódítsad egykor magadnak a szívét, de most még, amint én ismerem ezt a leányt, erősen hiszem, hogy szereti Petrányit. Hogy büszke és jellemes, azt tudom; s hogy fanatikusan állhatatos és hü, azt is hiszem. Hogy megszakított Petrányival minden közlekedést, azt tudom. Jelen voltam, mikor nem fogadta el a levelét, visszaküldte a havi járulékát és minden tőle kapott ékszerét. Azt is tudom, hogy a halál gondolatával foglalkozott. Nagyon sajnáltam s akkortáiban többször fölkerestem. Nem tagadom, a szépsége is rendkívüli hatással volt reám s a keleti éjszakákra emlékeztető, csodálatos szemét, óraszámra el tudtam volna nézni. A te különös, vérnélküli szerelmedet iránta, én csöppet se csodálom. Minden finomabb érzésű férfi, ki az álmok világából szövi meg magának a nő alakját, hasonló érzéssel beleszerethet Laurába. A szinpadon is a tökéletes illuziót volt képes felköltetni. Az ismeretlen uton jött s az ismeretlen uton távozó, a legfinomabb fluidomból szőtt leány-alak, kinek folyton keressük a szárnyait, amelyen elrepül mellőlünk.

Egyszer egy téli alkonyatkor fölmentem hozzá. A szobaleánya azzal fogadott, hogy a kisasszony nem fogad, mert elutazik. Csak három-négy nappal előbb voltam nála és nem szólt, hogy utazna. Nyugtalan lettem s beküldtem a névjegyemet azzal az üzenettel, hogy okvetlenül beszélnem kell vele.

A kályha mellett ült, egyszerű kimenőruha volt rajta s az ölében biblia feküdt. Ismered a fejét, ezt a tökéletes formáju, klasszikus fejet s a magasra felfésült egyszerű görög kontyát. Akkor láttam rajta az utolsó nyakatlan ruhát és soha többé olyan nyakat nem fogok látni. Kissé sovány, de a legbámulatosabb hajlásu, csak a régi szobrokon látható vonalakkal s a márványnak élettelen, hideg, ragyogó fehér színében.

Csak két kis szobája volt, nagyon egyszerű, olcsó kis holmikkal, - nem engedte, hogy Petrányi sokat költson a berendezésre, - de már pusztán ebből a kis lakásból is következtetni lehetett az izlésére. Ha valaki, én értek az ilyesmihez, de az Isten tudja, honnét szedte ez a leány össze azokat a színeket, melyek a szomoru kis fészkeben domináltak. Lilába játszó halvány rózsaszín s egy nagyon finom, pókhálósan fakó, szürke árnyalat. Régi templomok üvegfestésén látni ezeket a színeket. Kopott, szürke ablaküvegen, hervadó rózsaszinü, lilás őszirózsát... A szirmok teteje bágyadt rózsaszín s lejjebb fehéres, szomoru lila... Meleg őszi estéken, eső előtt, az égen is látni ezeket a színeket... Ilyen volt a butora puha szövete, a függönyei, néhány kitűnő rézmetszetének a rájája.

Az embert előnti az epe, ha elgondolja, hogy ilyen leányt úri ember komiszul, brutálisan el tud hagyni, mint valami piros nyakkendő borbélylegény a szobaleányát.

Amint bemegyek, kérdezem tőle, hogy hová utazik?

- Egyszer mindenki elutazik, - felelte csöndesen s becsukta a bibliáját. - Az egész csak attól függ, hogy az ember elkészült-e az utra? Ha igen, akkor elmegy előbb, mint kellene. Én nehezen tudok elkészülni, mert tudom, hogy nem könnyű a távozás. Nem is hinné, hogy én már négy embert láttam meghalni. Az apámat, nagyapámat, anyámnak az öcscsét és egy kis leány barátnémat. Sokszor gondoltam már reá, hogy minek kellett nekem annyi halottat látni s az ember minden titokzatos okoknak, melyek az életben történnek, lassan rájön a nyitjára...

Már nem emlékszem mit mondott még, csak arra emlékszem, hogy úgy éreztem magamat, mintha valami kriptába lettem volna bezárva egy halottal, aki a koporsója födelét nyitogatja. S nem mertem magára hagyni. Ő is érezte, hogy nem maradhat egyedül s akkor este ment vissza az anyjához. Én kísértem el a kapuig s másnap az anyja haza vitette a ruháit s a lakás kulcsát elküdték Petrányinak...

Kund hátrasimitotta a haját s tele töltötte a poharakat. Zoltán sápadtan hallgatott.

- És tegyük fel, - folytatta Kund, - hogy soha sem fog megszeretni Laura. Ennek a hallgatag, titokzatos lelkű leánynak nem lehet belátni a lelkébe. Tudod-e, hogy egy házasságot nem lehet csupán kérdésekre felépíteni? És itt egyetlen egy pozitív felelet sem áll előttünk. Csupa *ha*, bizonytalanság, kínos titok. És a te szerelmed sem egészséges, reális szerelem. Hidd el nekem, az érzékeknek több hatalmuk van fölöttünk, mint a lelkünknek. Az egyetlen megoldás mindkettőtök számára, ami közelebb is jár a valósághoz, - bocsáss meg, nekem sem esik jól kimondani, - ha nem lehet megmenteni Laurát.

Zoltán felemelte kezét s Kund elhallgatott. Ránézett Zoltánra s megsajnálta. A pincér elszedte előlük a terítéket, csak a gyümölcsöt hagyta ott s Kund *egy-egy* körte-szeletet belemártott a pezsgőbe és megette.

A szomszéd játékszoba már kezdett megtelni, az ajtón keresztül hallatszott egy-egy ismerős hang s Kund hirtelen felugrott. Közelebb ment az ajtóhoz és idegesen ült vissza helyére.

- Borbély ismét itt van, - szólt komoran. - Képzeld, ez az ember a koldusbot előtt áll. A versenystájlója leégett s százezer forint értékű papirjait a héten adta el, azzal a szándékkal, hogy megvesz egy erdélyi birtokot és gazdálkodni fog. Már Margit is megnézte, ki volt alkudva, minden rendben volt, karácsony utánra tüzték ki az esküvőt és ez a boldogtalan, két nap előtt, itt egy ülőhelyében elveszített ötvenezer forintot. Akik jelen voltunk, titokban tartjuk, Margit nem tud róla, s ez az örült ember csak mosolyog és biztosra veszi, hogy duplán visszanyeri a pénzét.

- S mit gondolsz, - kérdezte Zoltán összeborzongva, - mi lesz vele, ha a meglevő pénzét is elveszíti?

Kund komoran taszította el maga elől a pezsgős poharat.

- Nyugodtan és hidegen főbelövi magát.

- S Margit?

Kund vállat vont.

- Egy szerencsétlen teremtéssel több lesz a világon.

- Meg kell akadályozni, hogy játszszerk, - szólt Zoltán idegesen. - Meg kell neki magyarázni, mi áll előtte.

- Lehetetlenség! - intett Kund.

- Meg kell próbálni. Menj át és mondd meg neki, hogy a legnagyobb örömmel szolgálatára állok, ha zavarban van, csak ne játszszerk. Menjen haza és holnap megkapja a hiányzó pénzt. Akkor fizet, amikor tud.

Kund gúnyosan elmosolyodott.

- Mondd meg a vallás örültjének, hogy nincs Isten és még jobban megbolondul s egy kártyásnak, hogy ne játszszerk, és eljátszsza a lelke üdvösségét. Az egyetlen, ami hatással lehetne rá, az volna, ha az ember ide hivatná Margitot, aki azt mondaná neki: „Vagy én, vagy a kártya! Válasszon!” - De ki vállalkozik ilyen szinpadí scénák rendezésére? Ha közönséges mesteremberek, vagy más ilyesmik volnánk, megtehetnénk. Mert urak vagyunk, nem tehetjük. Közönyösen végig kell néznünk, hogy ássa meg saját magának sirját a legkedvesebb barátunk, hogy illeszti homlokára a pisztoly csövét, mert nem vagyunk illetékesek beleavatkozni a mások személyi ügyeibe.

- Mennyi nyomorult alakoskodás és bűn az egész élet! - sóhajtott Zoltán. - Hogy rontjuk el a magunk és mások életét egy csomó olyan rendszerrel, melynek felét az ősemleri természet tenyészti s felét a civilizáció!

Kund vállat vont.

- Ez így van!

- És ha Borbély elkártyázza az utolsó krajcárját is, nem kezdheti elülről az életet?

- Ha nem volna lekötve Margitnál, kezdené egy gazdag parthieval.

- Nem így értem, - felelte Zoltán - Dolgozhatna.

Kund elkacagta magát.

- Minek dolgozzon az olyan ember, akinek nincsen semmije? A dolog annak való, akinek van mit megbecsülni!

- Az életet mindenkinek meg kell becsülni.

- Tévedsz! - mosolygott Kund. - A nyers hús tűz és víz nélkül, mi nem tudjuk elfogyasztani, ha az éhhalál környéke is. Aki nem született úrnak, az él a nyers húsban is.

Még egy ideig beszélgettek, azután Zoltán hazament. Kund egyedül maradt a gondolatokban merülve szivarozott és a két legkedvesebb emberére gondolt: Zoltánra és Borbélyra. Aztán szomorú sóhajjal állt fel és bement a játékszobába.

XXIII.

Kevesen voltak benn s Kund nem találta ott Borbélyt.

Az egyik asztalnál egy fiatalember ült, egyedül és olvasott. Két nap előtt ez nyerte el a Borbély ötvenezer forintját.

Ismert nagy kártyás, egy bukott miniszternek a fia, s valamelyik minisztériumban titkári állása volt.

Huszonhét-huszonnyolc éves, angolosan nyirott bajuszzsal, tükör-fényesre kefélt hajjal s a napon üzött különböző sportoktól olyan rézvörös volt az arca, mint egy uj krajcár.

Kund utálta ezt az urat, de akik nem ismerték, vagy nem akarták ismerni, szerették. Mindig és mindenkihez nagyon udvarias volt, s bár volt benne bizonyos arrogancia, Kundra azt a hatást tette, mint egy szabadságon levő fizető-pincér.

Kund arról is tudott, hogy ennek az urnak volt egy százötvenezer forintos takarékpénztári könyve, melyhez kártya útján jutott. És ennek dacára olyan zsugori volt, hogy apasági kereset vádja miatt már kétszer elmarasztalták.

Olyan igénytelen és alattomos kis állat volt ez, mint a vizipatkány, aki látszólag ártatlanul, magának él s alapjában a legkomiszabb gyilkosa a vízben uszkáló kövér rucáknak.

Egy másik asztal mellett két öreg ur ferblizett, két másik politizált s Kund keresztül ment a szobán és benyitott az ebédlőbe.

Ott találta Borbélyt, Sömjénnel vacsorázott egy asztalnál s ez a veendő birtokára vonatkozó tanácsokkal látta el.

Borbély komoran hallgatta, a szeme nyugtalan lázzal csillogott s ha megkérdezte volna tőle valaki, érti-e, mit beszél hozzá Sömjén, vagy tudja-e, hogy mit eszik, azt felelte volna: nem!

Kund leült melléjük.

Sömjén áttért a legujabb és legpraktikusabb gazdálkodási rendszerre s bőven és szeretettel beszélt róla. Kund csodálkozva hallgatta, hogy ez a tizenöt év előtti hires gavallér, aki azt sem tudta, mi fán terem a magán- és nemzetgazdaság, a gépészet és technológia, most épp olyan jártassággal beszélt erről, mint tizenöt év előtt egy-egy primadonna harisnyakötőjéről, vagy selyempapucsáról.

Eddig gunyt üzött belőle, de amint most a félig letört s nem sokára végképp letört Borbély mellett látta, kezdte érezni, hogy az előbb tulajdonképen ostobaságot mondott Zoltánnak, mikor azt magyarázta neki, hogy igazi ur nem tud, nem akar és nem is dolgozhat.

- Ugy látszik, - gondolta, hogy negyvenöt esztendőmnek a prakszisa még nem teljes és nem való arra, hogy huszonnégy esztendő fiatal embereknek bölcselkedési előadásokat tartsak.

Mikor Borbély bevégezte az evést, felállt, bement a dohányzóba s Kund követte.

Már éjfél felé járt az idő, többen haza készültek s Borbély szokott modorában, vigyázva, hogy lelkiállapotából észre ne vegyenek valamit, beszélgetett ismerőseivel s azután leültek és szivaroztak.

Egyik ismerősük elment, a másik most jött, folyton jöttek-mentek keresztül a szobán s közvetlenül éjfél előtt, egy fiatal mánással egy lengyel gróf érkezett, kivel itt is, valamint a bécsi zoké-klubban és külföldön is többször kártyázott már Borbély.

Megörültek egymásnak s alig beszélgettek, a gróf már kártyázást indítványozott.

Csak Kund látta, hogy Borbély elsápad s a szeme elsötétül, de már felállt s épp karon akarta fogni a lengyelt, mikor Kund visszatartotta.

- Egy percre, Borbély! - fordult az urakhoz s azok átmentek a játékszobába, míg ők itt maradtak.

- Borbély, - szólt Kund komolyan s egy pillanatra összetette a kezét - mindenre kérlek, a mi szent előtted, ne játszszál!

Borbély zavartan mosolygott.

- Ne ostobáskodj! Az ördög küldte ide ezt a lengyelt, még mindig nyertem tőle.

- Most nem fogsz nyerni, - felelte Kund meggyőződéssel. - A babona és előérzet beszél belőlem, de higjy nekem. Istenkisértés és gázság amit elkövetsz, önmagaddal és egy szegény leánynyal szemben. Gondold meg, minden vagyond az a még megmaradt ötvenezer forint. Legyen eszed, Borbély! Bajnócy rendelkezésedre bocsátja a hiányzó összeget, akkor fizeted vissza, amikor teheted. Mind ketten kérünk, Bajnócy is, én is és vedd úgy, mintha Margit is kérne.

Borbély az ajkát harapdálva nézett Kundra s megrázta a fejét.

- Mért nem szóltál előbb, már lehetetlen lemondanom.

- Hát nem mondasz le, de ígérd meg, hogy csak egy nagyon kis tételbe mégy bele és akár nyersz, akár vesztesz, valami ürügygyel ott hagyod a társaságot.

Borbély keserűen mosolygott.

- Kis tételbe! Ennek a lengyelnek legalább is tiz milliója van és a legkisebb tétel nála ezrekbe megy.

- Akkor szervusz! - felelte Kund leverten. - Én nem nézem végig, hogy kopácsolod meg saját magadnak a koporsódat.

Borbély elsápadt.

- Ezt jól mondtad!

- És csakugyan megtennéd? - kérdezte Kund, keserű szemrehányással.

- Mit tehetek én egyebet? - mosolygott Borbély. - Egy krajcár nélkül!

- Azt, amit Sömjén tett, dolgoznál! - felelte Kund bizonytalan erélyességgel. - Jól tudod, hogy nem vagy egyedül s hogy Margitnak inkább vagy adósa így, mintha már a feleséged volna.

- Te nagyon is gyötörsz és kiforgatsz a hidegvéremből - szólt Borbély komoran s elbucsuzott és bement a játék-szoba ajtaján.

Kund úgy nézett utána, mintha egy kriptaaajtón ment volna be Borbély és sóhajtva megfordult.

Felöltözött és elindult hazafelé, de a fele utról visszajött. Nyugtalan volt, nem tudott haza menni és visszament a kaszinóba.

Az ebédlő már üres volt, csak a dohányzóban voltak még s a kártyaszobában legtöbben. Kíváncsian állták körül az asztalt, hol hárman játszottak: a lengyel, Borbély és a vizipatkány.

Legnyugodtabbnak ez látszott hármójuk között. A lengyelnek kövér arcán, a pitykéző gyerekek lázas kíváncsisága ült, Borbélyon mindenki észrevette, hogy sápadt, csak a miniszteri titkár rézszinü arcán és egykedvü buldogg szemén nem látszott semmi változás.

- Mit veszíthet ő? - gondolta Kund, leülve egy sarokba s onnan nézegette a játszókat. - Elveszti a takarékpénztári könyvecskéjét, de tekintve, hogy csak huszonhét éves még, majd összejátszik egy másikat. Van apja, anyja, hivatala, fizetése, ez játszhat. A lengyel? Az is játszhat. Ha elveszit öt milliót, egyszerűen gondnokság alá helyezik, szanatóriumba dugják s még mindig marad öt milliója. Gázság! S Borbély az életével játszik ott köztük. És mi, vagy tizen itt körülöttük, mind megannyian első rendű gentlemanek, hideg vérrel, szenzációra és brutális perverzítésra éhesen, mint valami bikaviadalt nézzük itt ezt a sirásó munkát.

Már egy jó óra óta folyt a játék minden különösebb szerencse és fordulat nélkül. Egy óra mult éjfél után s megunva a várakozást, az urak haza mentek. Csak két ős kibic és Kund maradtak ott.

Valaki bezárta belülről az ajtót, s a vörös butoru, vörös lámpaernyőjű szoba olyan volt, mint a pokol. Mintha minden égett volna benne, a butorok, az emberek s a három játzó két óra felé már kidülledt szemmel, kiszáradt torokkal ült helyén. Néha egy-egy rekedt kiáltás hallatszott a játszó ajkáról s egyszer csak a lengyel állati hangja: Ön fizet!... S utána a titkár hideg hangja:

- Tizezer!

Borbély zavaros hangon mondott valamit. Ő vesztett.

Kund felállt, mintha hideg vízzel végigöntötték volna s kiment a szobából. Azt se tudta mit csinál, a kabátját akarta keresni s közbe hangosan beszélt:

- Ha én most becsületes ember volnék, telefonálnék a főkapitányságra, hogy itt aljas hazard-játék folyik és gaz öngyilkosság van készülöben.

Végre megtalálta a kabátját s a kaszinó előtt beült egy kocsiba.

- Vigyen haza, - szólt a kocsisnak - de várjon a kapu előtt egy félóráig, mert meglehet, hogy visszajövök.

S egy félóráig sem kellett várni a kocsisnak és lejött a lakásából s visszament a kaszinóba.

A játék-szobában már szinte türehetetlen volt a hőség s a három férfi arca izzadt volt. A kibicek is izzadtan, lángvörös arccal, mint valami sátán-inasok álltak a játszó háta mögött s az egyik, mikor Kund bejött, oda ment hozzá s a fülébe sugta:

- Borbély uszik! Eddig huszezret vesztett.

Kund irtózáttal hallgatta és szédülve ült le. Pont három órakor, harmadszor vesztett Borbély s Kund nem tudott magán tovább uralkodni, a Borbély háta mögé állt s rátette kezét a vállára.

- Ha nem hagyod abba a játékot, - szólt rekedten az izgatottságtól - ide hívom Margitot. Amit te teszel, az becstelenség!

A férfiak meglepetten néztek fel s Borbély hidegen arrább tolva maga mellől Kundot, az utolsó huszezer forintját tette fel a következő játszámára.

Négy órakor felálltak az asztal mellől, a titkár és a lengyel hanyagul begyürték a pénzt zsebükbe, ruhájukról lerázták a szivarhamut s kezet fogtak Borbélylyal, aki cognacot rendelt a pincérrel.

- Most láttam önt először veszíteni - mosolygott a lengyel bucsuzáskor - mikor jön Bécsbe?

- Legközelebb, - mosolygott vissza Borbély s Kund a sarokból nézte végig ezt a gyilkos komédiát és most utálta meg igazán és lelkéből ezt az előkelő bandát, melyben élt s melyhez tartozott.

A vörös szobában csak ketten maradtak. Kund meg se mozdult a helyén s Borbély háromszor egymásután öntött egy pohárba az eléje tett cognacból.

Kund bánatosan, de egyuttal kíváncsian nézegette. Csak sápadt, izzadt és gyűrött volt, de semmi nyoma sem látszott rajta abból, amit érzett.

- Fogadom, - gondolta magában Kund - hogy odahaza, a négy fal között is ilyen marad. Sőt azt hiszem, abban a percben is ilyen lenne, amikor a pisztoly csövét oda illesztené a homlokára. Még talán gondolata sem lenne egyéb, mint az, hogy az agy veleje lehetőleg ne piszkítsa be a plasztronját.

- Igérv meg nekem valamit, - szólt felállva helyéről s odament az asztalhoz, Borbély mellé. - A miattad átszenvedett mai éjszakának kedvéért ígérd meg nekem, hogy huszonnégy óráig semmiféle ostobaságot nem követsz el.

- Mire való ez? - kérdezte Borbély mosolyogva. - Az én helyzetemen nem lehet segíteni.

- Egészen nem, - felelte Kund - de részben, vagy mondjuk félig, mégis csak lehet. Természetesen, ha a mai veszteségeddel befejezed kártya-szenvedélyedet. Képes volnál erre?

- Nem hiszem! - felelte Borbély.

- Hisz csak arról van szó, - mondta Kund s leült melléje - hogy szereted-e Margitot, azt nem is kérdezve, mit szeretsz jobban: az életnek világosságát, vagy a sirnak sötétségét?

Borbély hallgatott.

- Ha nem is felelsz, - folytatta Kund - úgy is természetesnek találom, hogy a Margit élete mindennél drágább előtted. Ez esetben számíthatsz Bajnócyra.

- Alamizsnát akarsz nekem kunyorálni? - vetette fel a fejét gőgösen Borbély. - Megörültél?

- Ez nem alamizsna, hanem kölcsön. Veszél egy kisebb birtokot, mint amelyet kialkudtál és dolgozol erősen. Nem tartasz gazdatisztet, fogatot, egyszerűen éltek és dolgozol erősen, szívós akarattal, úgy, mint Sömjén dolgozott. Nem magadért. Így talán könnyebben megy... Hisz te gavallér vagy... Egy nőért fogsz dolgozni, akinek mindene te vagy... Borbély! Adj rá kezet! Hát nem mindent a nőért teszünk mi? Az ő kedvükért akarunk kiválni, az ő kedvükért akarunk gazdagok lenni, erősek, nagyok. Nos?...

Odahajolt a másik férfi fejéhez, ki könyökére támaszkodva nézett maga elé s az elátkozott vörös szobának szellemei csodálkozva nézhették a két gavallért, amint meghatva szorítottak kezet.

Hideg novemberi hajnal derengett odakünn s a pokolszinű szobában az egyik férfi most tett ígéretet a másiknak, hogy huszonnégy óráig még látni fogja az Istennek nappalát.

Aztán beültek a lenn várakozó kocsiba s előbb Kund ment haza, azután Borbély hajtattott át Budára.

XXIV.

Zoltán ma másodszor érzett valami különös, idegenkedő érzést a saját háza előtt, melybe szinte félt bemenni. Először mikor a szállodából jött s most másodszor, mikor haza érkezett a kaszinóból.

Kocsijában ülve hallgatta a kapu csengőjének éles, kellemetlen hangját, amint a kocsis megnyomta a csengő gombját s a következő percben berobogott vele a kocsí a kapun.

Az öreg kapus levett sapkával állt előtte s Zoltán felment a szobájába. Éjfél után jóval túl járt az idő s Zoltán annyira kimerültnek érezte magát, hogy azonnal átment a hálósobájába s vetkeződni kezdett.

Az inas segédkezett neki, de alig vetette le a kabátját, léptek hallatszottak a szalonból s a páter sápadtan állt az ajtóban.

Zoltán felkapta a kabátját s eléje sietett.

- Parancsol valamit? - kérdezte gyöngéden s kezet fogott vele.

- Ha nem zavarom, - szólt a páter, kezében tartva a Zoltán kezét s hosszan, szeretettel nézett reá - szeretnék kissé beszélgetni még önnel.

Zoltán boldogan szorította meg a páter kezét és örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a ma esti keserű elválás után, ha lehet, régi barátságukat állítsák vissza.

Intett az inasnak, hogy hagyja őket magukra s átmentek a dolgozósobába.

Leültek s Zoltán részvétellel nézegette öreg barátját, kit alig pár órának szenvedése teljesen kiforgatott magából. Szeme beesett, sovány aszkéta arcán a csontok szinte kihegyesedtek, orra átlátszó lett s háta előre hajlott.

- Én nagy fájdalmat okoztam önnek, drága barátom, - szólt bűnbánattal, kérő hangon s szép kék szemének kérő kifejezése, a régi gyerek ifjút juttatta eszébe a páternek, amint ellenállhatlan kedvességgel és bűnbánattal kért tőle bocsánatot valami helytelen tettéért.

Ez az emlék fájón érintette s lehunyta a szemét.

- Nem az ön cselekedete okozta a nagyobb fájdalmat, kedves Zoltán, - sóhajtott a páter, - hanem az én tévedésem! Az ön egész intellectusa az én nevelésem eredménye s az ebből következő rettenetes felelősség, mely reám sulyosodik, az ver le, az fáj és - tette hozzá lemondó fájdalommal - ez öl meg.

- Nézze, drága barátom, - szólt Zoltán közelebb huzva hozzá a székét s megfogta a páter kezét - miért akarja ön a felelősséget, mely az életemre vonatkozik, erővel saját magának imputálni? Hisz ha nem a tanítóm, hanem az anyám lenne, akkor sem lehetne felelős az én balsorsom miatt! Ön megtett mindent arra nézve, hogy megtaláljam a magam boldogságát, megmutatta, melyik uton keressem: a tisztán, az egyenesen s ha a veszedelmeket nem is mutatta meg, de megtanított a bátorságra és az igazság szeretetére.

- De a veszedelmekre nem tanítottam meg! - sóhajtott a páter. - S ez a bűnöm. Csak fél munkát végeztem ön mellett s a mindennapi életet olyan távol állítottam eléje, mint amilyen távol van a Mars bolygó mi hozzánk. Holott épp fordítva kellett volna cselekednem.

- S olyan bizonyos abban, - kérdezte Zoltán, - hogy az én lelkem inkább ehezvaló anyag volt, mint ahoz, amelyet magába szivni ön segített? Nem gondolja, hogy akkor először is más anyának kellett volna engem szülnie?

- Nem vagyok menthető, - felelte a páter, fejét lehajtva - Ha tényleg ragaszkodik házassági szándékához, magamat tartom sorsa hóhérjának.

Zoltán szomorúan sóhajtott.

- A mi gondolataink itt eltérnek! Lelkemből sajnálom, hogy újra meg kell önt szomorítanom, de ön tudja legjobban, hogy amihez ragaszkodom, azt meg is cselekszem.

- Az én szisztémám! - mosolygott a páter keserűen s lehunyta a szemét egy földégett emlék képére. - Mikor ön nyolc éves gyerek volt, egyszer eszébe jutott, hogy a kis kutyáját megtanítja a gyertyát eloltani. Le akartam beszélni, de annyira ragaszkodott tervéhez, hogy végre is ráhagytam s ön hozzákezdett a kutya tanításához. Nem ment a dolog. A kutya minden percben megégette a lábát s olyan fájdalmasan vonított, hogy egy-két lecke után abba akarta hagyni a tanítást. Csakhogy ezt én nem engedtem meg. - Végezze is be, amihez fogott - feleltem - egy kis fájdalom a kutyájának még nem ok arra, hogy amihez annyira ragaszkodott, most felhagyjon vele!... S hiába volt minden könyörgése, kényszerítettem, hogy keresztül vigye feltett szándékát... Mintha most is látnám kis gyerek arcán a rémületet és fájdalmat, mikor a kutyája keservesen vonított. Tisztán láttam, hogy a kutya fájdalmát ön fizikailag szintén átérzi, hogy együtt szenved vele, de én nem engedtem s a kutya végre is megtanulta a kellemetlen procedurát... S ami legszomorubb konzekvenciája ennek a kis emléknak, az, hogy bár titokban, de kis gyerek szíve sokáig neheztelt reám, s nem tudta megbocsátani a kutyájának okozott fájdalmat... Kedves Zoltán, - folytatta a páter keserűen - a gyerek játékában a nagy játékok vetik előre árnyékukat, és eljön az idő, amikor ön keservesen megátkozza még az emlékemet is. Akit az élet készületlenül talál, azt leigazza s önt a saját lázadása töri össze. Ha ön a féligazságok és félcélok embere lenne, ha tudnám, hogy bizonyos eszélyes, megfontolt gyávaság van benne, aki visszafordul a félutakról, nem félténém. De ön egész ember, bátor, egyenes és bekötött szemmel is neki rohan a veszedelemnek s összetöri magát, mint a sötétben repülő fecske, aki fálnak ütődik és összezúzza szárnyait.

- Hát jól van, - felelte Zoltán kiegyenesedve s szemében büszke láng gyúlt ki - mondjuk, hogy összezúzom magamat és elvérzem! Ember vagyok, oda dobva a sors játékanak, melytől sem ön és senki sem menthet meg. A sirját mindenki átlépi, amikor megszületett. De ön elérte célját, lelkemben, testemben benne érzem a bátorságot, tehát miért aggódik? Ön túlságosan ragaszkodik a tradíciókhoz és merev szokásokhoz. Ön egy főrangú család leányát szánta nekem s a sima, kiesztergyályozott utat fölfelé. Sehol egy göröngy, semmi akadály, csupa szép tölgyfaerdőn kellett volna keresztül haladnom, fölfelé a hegynek, ahol majd nyugodtan pihenhettem volna meg. Vagy pedig egy nagy politikust, egy Széchenyit, vagy egy Kossuthot látott bennem, egy politikai és társadalmi Messiást, valami hatalmas elemi erőt, aki pusztít és rombol, hogy új vetést hintsen el s akit emberi gyöngeségek és szenvedélyek mellékutakra letérni nem engednek. Ebben, igaza van, csalódott.

Elfeledkezett arról, hogy nemcsak magasabb érdek, de magasabb emberi boldogságok is vannak. Én, kedves tanár ur, legfeljebb két hét múlva esküszöm s aztán keletre megyek. Hogy meddig maradok ott, nem tudom. Mindenesetre addig, amíg egy boldogtalan beteg teremtésbe sikerül az elszállni akaró életet visszatartani, megerősíteni. Azután visszajövök. Itt akarok élni a hazámban s azzal a bátorsággal és erővel, melyre ön tanított, szembe akarok szállni az egész világgal. Mindazt a helyet, mely engem megillet, követelni fogom a hitvesem számára is. S ami a munkát illeti, nem vagyok nagyravágyó, csak a nyomorultakért akarok dolgozni s az igazságért. Minden kellékem megvan hozzá. Tudásom, ifjúságom, nevem, vagyonom, s velem van az igazságnak Istene! Mitől félek? Egyenes uton járok, egyenes célok vannak előttem, gyűlölöm a sötétséget, megvetem a farizeusokat s lelkemhez ölelem a szerencsétleneket. Ez az igazság s ez az én utam!

A páter halálsápadtan állt fel s Zoltán kipirulva, ragyogó szemmel, egyenesen, mint egy büszke, ókori gladiátor, állt előtte, ki rajongó fanatizmussal megy a biztos halálba.

Az óra mutatója a kettes felé haladt s odakinn hóvivatar rázta meg az utcákon a fákat s az ablakokat. A kályhákban rég kialudt a tűz s a levegő hideg, nyirkos volt, s valami gyöngépenész-szag érzett, ami a ritkán szellőztetett szobákban szokott lenni.

A páter kezét nyújtott Zoltánnak s kiment. Fáradtan húzta a lábát s szobájába érve, becsukta maga után az ajtót, letérdelt az imázsámla elé, elmondott egy Miatyánkot, azután felállt, az íróasztalából kivett egy revolvert, rátette az éjjeli asztalára s levetkőzött. Az ágya szélén ülve felemelte a revolvert, mely a Zoltáné volt, megnézte benne a töltéseket, azután keresztet vetett magára és lefeküdt.

XXV.

Hajnalodott, a zivatar elmúlt odakünn s a hó nyugodtan, titokzatos némasággal hullt. A szobában még érzett a puskaapor szaga s az orvos most terítette rá a halottra egész nyakig a takarót.

Az ágy ki volt huzva a szoba közepére, a villanylángok égtek s Zoltán ott állt az ágy fejénél és értelmetlenül nézte a két ismeretlen orvost, kiket a cselédség vert fel álmukból, itt valahol a közelben.

Egyik alacsony, nagyorru, kövér öreg zsidó volt, a másik egy halálfejű, magas, szőke fiatal-ember. Az öreg egykedvűen rakosgatta be műszereit egy kis hosszukás táskába s a fiatal orvos azon tűnődött, míg a villanylángok körtéit nézegette, hogy mi illik most tulajdonképpen? Szó nélkül elmenni ebből a nagyúri palotából, vagy itt maradni és várni? Végre abban állapodott meg, hogy nem marad itt, csak a címét hagyja itt az inasnál, a honorárium végett. És ő is bepakolta a műszereit egy ugyanolyan kis fekete bőrtáskába, mint az öreg orvos.

Zoltán most ezeket a bőrtáskákat nézegette s ezekről eszébe jutott az az éjszaka, mikor az édesanyja meghalt. Akkor is ilyen zivataros novemberi éjszaka volt s a fakóhaju, fakóbajuszu öreg falusi orvos, ugyanilyen bőrtáskát lóbált kezében, mikor bejött a szobába. És mikor az anyja meghalt, a szóttalan, különös fakó ember rátette kezét az ő vállára és ennyit mondott:

- A halál nem tragédia, csak a célnak bevégzése...

S a páter ott állt mellette. Az ágy lábánál a nőcselédek zokogtak s az öreg kertész egy kosár üvegházi virágot tett be az ajtón, a könyektől nem látott tovább menni. A páter ráhintette a virágokat az anyja takarójára s a gyönyörű szőkehajás fej sápadtan, örökre lecsukott szemmel feküdt a párnákon. A szobában vastag viaszgyertyák égtek, a fahajszinű agár ott feküdt az ágy előtt, a levegőben a virágok őszi illata érzett és ő azt hitte, bele fog halni fájdalmába. De a páter ott volt mellette.

S most soha többé nem lesz itt mellette...

Önkéntelenül előre jött s ránézett az orvosokra, mintha kérdezte volna:

- Mi lesz? Fel fog még ébredni?

- Ajánlom méltóságodnak, - szólt az öregebbik orvos, - hogy menjen át innen egy jól szellőztetett szobába. Nagyon sápadt.

Zoltán nem értette, hogy mit mond az orvos. Az inas ijedten, vörösre sirt szemmel tett-vett, kivitt egy veder jeget, mosdótálakat hordott ki s be, s Zoltán hallotta, hogy az öreg orvos valamit magyaráz az inasnak. Róla beszélt, meg a rendőrségről, ahol be kell jelenteni az esetet s valami rokonok után kérdezősködött. S azután azt látta, hogy az orvosok meghajlítják előtte magukat s elmennek.

Zoltán egyedül marad a páterrel. Széket huzott az ágy mellé, leült s úgy nézegette a halott arcát. A sovány, barnásan sárga arc mozdulatlan nyugalommal feküdt a párnákon, szeme le volt csukva, de Zoltán minden pillanatban várta, hogy fel fogja nyitni, hogy reá néz kedves szürke szemével és azt fogja neki mondani: Bocsásson meg, hogy úgy megijesztettem... Azután felkél, vidáman, mosolyogva, úgy, amint máskor is felkelt, s bemennek az ebédlőbe, megreggeliznek, egy kicsit játszanak az agárral, azután beszélgetnek és újságot olvasnak.

Azután... mi is lesz azután? Itt elveszítette gondolata fonalát s most egyszerre azt a vágyat érezte, hogy meg akarja szorítani a páter kezét. Leemelte róla a takarót s a véres ing láttára, hirtelen ismét ráterítette. - Meghalt! - mondta hangosan s felállt. Végigment a szobán,

egyszer, kétszer, tizszer, huszszor s már azt se tudta, hol van, mit csinál, mi történt vele s a szoba közepén egyszerre összeesett.

Mikor felébredt, a szobájában feküdt s mellette Méda és Kund álltak.

Senki sem mert hozzá szólni, nem mertek tőle semmit kérdezni. Méda szó nélkül levette homlokáról a nedves törülközőt, másikat tett reá s Kund elhajatott Borbélyhoz.

Dél előtt kilenc óra volt s Borbély még mélyen aludt. Kund bement hozzá a hálósobájába s megállt az alvó férfi ágya előtt. A szép, nemes vonású, barna arc nyugodtsága meghatotta Kundot. Férfiás, szép piros szája nyitva volt s az izmos, barna mellkas emelkedése megremegettette a finom hálóing szövetét.

Kund leült az ágy mellé és kétségbeesetten nézte az alvó embert. Az éjjeliasztalon egy morfiumos üveg állt, abból itta ki a mély álmot az alvó.

- Micsoda nap ez? - kérdezte Kund félhangosan s ujjait rányomta halántékára, mely irtózatosan fájt. - Felköltsem, ne költsem? - kérdezte magában, de nem volt hozzá szíve, hogy felköltse. - Egyéb jó úgy sincs az életben, mint ez a kis álom! - gondolta sóhajtva s elment, beült a kocsijába és csak dél felé jött vissza.

Borbély ekkor már benn ült a szalonban és elkészült reggelijével. A sonka és tojás érintetlenül állt az asztalon, csak a teáját itta ki s az ablak mellett szivarozott. A szürke eget nézte és a sűrűn, apró pelyhekben hulló havat és egyszerre az örületnek bizonyos szimptomáját érezte magában... T. i.: már néhány perc óta nem volt vele tisztában és nem volt képes rájönni, hogy ki ő?

Egy tükör állt szemközt vele s amint véletlenül belepillantott, akkora és különös lökést érzett tagjaiban, hogy felállt és a félelemtől irtózva, menekült saját maga elől. Végig ment a szobákon, ismét visszajött és megállt a tükör előtt. A szivarját elhajította s kidüledt szemmel, idegenül, irtózva nézte saját magát.

- Ki vagyok én? - kérdezte önmagától hangosan és úgy érezte, mintha valaki állt volna a háta mögött s a két hosszú, fekete kezét körbe fonva körülötte, csak ebben a körben mozoghatott volna. A hátát hideg borzongatta meg s szeme előtt apró, tüzes csillagok forogtak, egy csodálatos, gömbszerű mélyedésben és távol, nagyon nagy távolságban hozzá.

Borbély azt az irtózatot fizikai fájdalmat érezte egy pillanatra, amit az érezhet, ki egy vonatnak ütközői közé kerül. A hidek verejték kiütött rajta s felkapta az asztról a cognacos üveget és majdnem felét egy hajtásra kiitta.

Azután végigfeküdt a kanapén s Kund így találta.

Kund fáradt, sápadt, elcsigázott volt és sóhajtva ült le.

- Ma már voltam itt egyszer, - szólt - de olyan jóízűen aludtál, hogy sajnálalak felköltetni. Én nem aludtam semmit. Négy óra után feküdtem le s alig aludtam el, hét órakor felköltöttem. Irtózatot dolog történt. A páter az éjszaka agyonlőtte magát...

Borbély felugrott s az arca felismerhetetlenül eltorzult. Kund nem látta, a fáradságtól és fájdalomtól lehunytt szemmel ült s Borbély a fekete kezét ismét ott érezte maga körül s az apró csillagok még örületesebben forogtak előtte, a félgömb mélyedése és távolsága nőtt és érezte, amint száll lefelé, szédül le a rettenetes mélységbe...

Kund arra nyitotta fel szemét, hogy Borbély nincs a szalonban s hogy a hálósoba ajtaját egy pillanat alatt magára csukta.

Kund fel akart állni, de képtelen volt megmozdulni. Tisztán érezte, hogy két rettenetes súlyú kéz a vállát nyomja lefelé, két másik kéz a karját, azután egy dördülést és egy zuhanást hallott... S utána csönd lett. Mire az ő idegei is fölmondták a szolgálatot.

(Vége.)